

วารสาร

นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน (Nittayasan Siangtham Chakmahayan)

International Standard
Serial Number

ISSN 2465-4205 (Print)
ISSN 2697-4045 (Online)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 วารสาร นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2559

วารสาร นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน

Journal of Nittayasan Siangtham Chakmahayan

WAT DHAMMAPANYARAMBANGMUANG

BANG CHANG, SAMPRAN, NAKHON PATHOM 73110

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2559

ผู้จัดพิมพ์

มูลนิธิพระยูไลโกซซัยสงเคราะห์ วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง

เลขที่ 108 หมู่ที่ 8 ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73110

E-mai: mahayuan@gmail.com Facebook : www.facebook.com/MahayanBuddha

วัตถุประสงค์

นิตยสาร เสียงธรรมจากมหายานเป็นวารสารวิชาการมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ผลงานผลงานวิชาการของวัดคณะสงฆ์มหายานฝ่ายอนัมนิกายในประเทศไทยสู่สาธารณชน และส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ แก่นักวิจัยนักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารนี้จะต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายใน และภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการใดมาก่อน

กองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาคัดเลือกบทความ ลงตีพิมพ์โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า สำหรับข้อเขียนที่ได้รับการพิจารณา กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม โดยรักษาหลักการและแนวคิดของผู้เขียนแต่ละท่านไว้ ข้อเขียนและบทความที่ตีพิมพ์ ถือเป็นทัศนะส่วนบุคคลของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย และไม่ขอรับผิดชอบต่อบทความนั้น ไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา กำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)

“ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม”

ที่ปรึกษา

1. พระคณานิมนธรรมเมธาจารย์ รองเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทย
2. พระคณานิมนธรรมวิธานจารย์ ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายฝ่ายขวา
3. พระคณานิมนธรรมวุฒาจารย์ ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายฝ่ายซ้าย
4. พระวิเทศโพธิคุณ, ดร. เจ้าอาวาสวัดสมานราษฎร์ จังหวัดชลบุรี
5. พระมหาปราโมทย์ โปมโทโยม, ดร. ผู้อำนวยการ สถานีวิทยุโทรทัศน์ธรรมมาธิปไตย DDTV
6. พระครูปลัดนรงค์ฤทธิ์ อุปรกฺขิโต พิธีกรรายการ “ตระเวนคน ตระเวนธรรม”

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

องสรภานอนัมนพจน์ ดร. (พิสิษฐ์ เกียนบัว/ศรีวิชา)

ประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย

เจ้าอาวาสวัดธรรมปัญญาารามบางม่วง

ประธานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ กลุ่มที่ 14

ผู้จัดการโรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย

บรรณาธิการบริหาร

พระมหาสุริยา คั่นฟ้าบ (แสงอินตา) ผู้ช่วยเลขานุการกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ กลุ่มที่ 14

กองบรรณาธิการ

1. รศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. รศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. รศ.ดร.สิน งามประโคน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. พระเมธาวิเชียรศ, ผศ., ดร. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. ผศ. ร.ท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ ราชบัณฑิตยสถาน, ภาควิชาภาษาตะวันออกจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. ผศ. ดร.วรากรณ์ পুলสวัสดิ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
7. อาจารย์ญาณภัทร ยอดแก้ว ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
8. พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
9. พระมหาสมบัติ ธนปถโญ, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
10. พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปัญญา, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11. พระครูศัพทสุนทร, ดร. (กิจการ โชติปถโญ) ผู้อำนวยการโรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

1. พระกุศล คั่นเหล็ก, (บอกบุญ) ดร. ผู้อำนวยการ
ฝ่ายผลิตรายการ “บอกข่าวเล่าธรรม” DDTV
2. พระจักรพงษ์ คั่นดิน (ทิพสุงเนิน) ผู้อำนวยการ
สถานีวิทยุคลื่นมหายาน Fm 101.25 MHz
3. พระสุรัชย์ ปิ่นวงษ์เพชร หัวหน้าฝ่ายเทคนิค
สถานีวิทยุคลื่นมหายาน Fm 101.25 MHz

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

1. นางสาวธีร์วี เดชดวง
2. นายวัชร เกษทองมา
3. นางสาวนวรรตน์ เดชดวง

ออกแบบปก/ จัดรูปเล่ม พระมหาสุริยา คั่นฟ้าบ (แสงอินตา)

พิสูจน์อักษร นางสาวธีร์วี เดชดวง

ISSN 2465-4205

โรงพิมพ์ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
376 ถนนชัยพฤกษ์ แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170
โทรศัพท์ 0-2422-9000, 0-2882-1010
โทรสาร 0-2433-2742, 0-2434-1385

บทบรรณาธิการ

นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน (Nittayasan Siangtham Chakmahayan) ฉบับนี้เป็นฉบับที่ 1 นิตยสาร เสียงธรรมจากมหายาน (Nittayasan Siangtham Chakmahayan) ได้เริ่มจัดพิมพ์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน พฤษภาคม-สิงหาคม 2559 ที่พิมพ์ภายใต้เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร (International Standard Serial Number - ISSN) ซึ่งกำกับโดยสำนักหอสมุดแห่งชาติเดิมที่นิตยสารเสียงธรรมจากมหายานได้พิมพ์เผยแพร่มาแล้วในรูปแบบของ “หนังสือเสียงธรรมจากมหายาน” ซึ่งยังไม่มี “เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร” จวบจนปัจจุบันที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นนิตยสาร เสียงธรรมจากมหายานเรียบร้อยแล้ว ซึ่งมี วัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ผลงานผลงานวิชาการของวัดคณะสงฆ์มหายานฝ่ายอนันตนิยานในประเทศไทยสู่สาธารณชน และส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ แก่นักวิจัยนักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ตลอดจนการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และงานวิชาการด้านต่างๆ สู่สาธารณชน

นิตยสาร เสียงธรรมจากมหายานเป็นวารสารที่มีความสมบูรณ์ทั้งเนื้อหา และขั้นตอนกระบวนการจัดทำ ซึ่งได้รับความเมตตา และอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารนี้ได้ ต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายใน ภายนอกมหาวิทยาลัย และนักวิชาการทั่วไป

สำหรับนิตยสาร เสียงธรรมจากมหายานในฉบับนี้ และฉบับถัดไปจะมีผู้ทรงคุณวุฒิทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์หลายๆ ท่านมาเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำกับคณะกรรมการทั้งในการพิจารณาบทความที่จะลงตีพิมพ์ ด้านเนื้อหา และด้านรูปแบบเล่ม โดยจะมีชื่ออยู่ในเล่มวารสารในแต่ละฉบับ ทั้งนี้ยังมีผู้เชี่ยวชาญด้านอื่นๆ อีกหลายแขนงที่จะส่งบทความทางวิชาการมาให้ลงตีพิมพ์เผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งทางคณะกรรมการประจำวารสาร จะคัดเลือกบทความวิจัย และบทความวิชาการที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ และสามารถนำไปใช้อ้างอิงในงานวิชาการต่างๆ ได้

ขอเจริญพร

อภสรภานอนันตพจน์, ดร. (พิสิษฐ์ เถียนบัว/ศรีวิชา)

เจ้าอาวาสวัดธรรมปัญญาารามบางม่วง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

หัวหน้ากองบรรณาธิการ นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน

สารบัญ

ชื่อเรื่อง

หน้า

1. การเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมแนวพุทธ..... 1
Teaching engaged Buddhism.
โดย พระครูปฐมเจติยานุรักษ์ (สมจิตโต / แซ่ลิ่ม)
2. การบูรณาการการศึกษากับศาสตร์ในพระไตรปิฎก..... 9
Integrating education with science in the Tripitaka
โดย พระครูภาวนาวาริยานุโยค วิ. (บุญยงค์ ถาวโร)
3. รูปแบบการจัดการศึกษาที่พึงประสงค์ในประเทศไทย..... 25
Form of Education is Desirable in Thailand.
โดย พระมหาเผด็จ จิรกุล (จงสกุลศิริ)
ดร.ศิริพร ทัศนศรี
4. บทบาทคณะสงฆ์กับการศึกษาของอาเซียนและนานาชาติ 36
The Role Of The Ministry Of Education And The ASEN Nations For A Long Time.
โดย พระครูอุทัยพัฒนโกศล (ฉลอง กุศล)
5. การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา..... 58
Administration Of The Phrapariyatidhamma Schools Of General Education Department.
โดย พระครูปลัดจักรพันธ์ ปญญาธโร (แซ่เตี๋ยว)

บทนำ

การจัดการศึกษาของไทย รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยก็พยายามที่จะพัฒนาการศึกษาให้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก แต่ยังไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี นอกจากนี้วิกฤติที่สำคัญระบบการศึกษาไทยคือความทุกข์ของผู้เรียน เนื่องจากเนื้อหาที่เรียนไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวันของเด็ก เด็กต้องจำใจเรียนเรื่องไกลตัว และมีความทุกข์เพราะต้องท่องจำตลอดเวลา ความทุกข์เกิดจากการเรียนทำให้เด็กมองว่าการเรียนไม่ใช่เรื่องสนุก ไม่มีความสุข ไม่น่าเรียน และในการสอบเข้าเรียนต่อทุกระดับเน้นเฉพาะความจำ ก็ยิ่งเพิ่มความเครียดให้เด็กมากขึ้น นับวันปัญหาเหล่านี้จะรุนแรงมากขึ้น จนกระทั่งกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมได้²

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มในอนาคต สะท้อนให้เห็นความเสี่ยงที่อาจเกิดทั้งการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง สถาบันทางสังคม และปัจเจกบุคคล จำเป็นต้องเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับโลกและภูมิภาคโดยเฉพาะในประชาคมอาเซียน ดังนั้น ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559)³ มุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนให้ความสำคัญกับการนำหลักคิดหลักปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างศักยภาพของคนในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความเพียร มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคม และหนุนเสริมสถาบันทางสังคมให้แข็งแกร่งและเอื้อต่อการพัฒนาคน จะเห็นได้ว่าแนวทางการจัดการศึกษาของไทยมุ่งพัฒนาคนในชาติให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในอนาคต พร้อมยึดหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาในสอตแทรกพัฒนาคน ชุมชน และสังคมในประเทศ

ในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงตรัสสอนปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 เกี่ยวกับเหตุผลในการเกิดขึ้นของสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ และในขณะเดียวกัน พระอัสสชิเถระได้นำคำสอนของพระศาสดาไปสอนแก่สารีบุตรปริพาชกว่าตั้งนี้ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุพระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรม เหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติ ทรงสั่งสอนอย่างนี้⁴ สารีบุตรปริพาชกได้ดวงตาเห็นธรรม ครั้นได้ฟังธรรมปริยายนี้ ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากอภิวาท ปราศจากมลทินว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา

⁵ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, หน่วยที่ 7 ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารการ ศึกษา, ในประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา, (นทพฐิ:สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547). หน้า 65.

⁶ เสาวนิตย์ ชัยมุสิก, การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บุคพอยท์, 2542), หน้า 41.

สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับไปเป็นธรรมดา นี่คือปัจจัยอาการแห่งการเรียนรู้ของพระสารีบุตร ดังนั้นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยการที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้นำไปพัฒนาตนและสังคมเช่นหลักอริยสัจ 4 ก็เป็นปัจจัยช่วยในการส่งเสริมการแก้ปัญหาชีวิตหลักอริยสัจ 4 เป็นปัจจัยในการเรียนรู้มุ่งสู่ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานประกอบไปด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา และหลักธรรมอื่นๆ ที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตั้งแต่มองตนเองสังคม ครอบครัว ชุมชน ความสุขในการเรียนของผู้เรียนนั้นต้องอาศัยหลักอริยสัจ 4 ในข้อที่ 1 เป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้ในความรู้เรื่องต่างๆ หากผู้เรียนมีฉันทะความพอใจในศาสตร์ต่างๆ ที่ต้องการจะเรียนแล้ววิริยะ คือความเพียรในการศึกษาเล่าเรียนในศาสตร์นั้นๆ ก็จะตามมาเมื่อมีฉันทะและวิริยะแล้วจิตตะก็ปรากฏขึ้นและวิมังสาการพิจารณาไตร่ตรองในศาสตร์หรือความรู้ในเรื่องนั้นๆ จึงทำให้ผู้เรียนที่อาศัยหลักอริยสัจ 4 คือคุณธรรมที่ทำให้เกิดความสุขและความสำเร็จในการเรียนสามารถมีความสุขในการเรียนและประสบผลสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนในศาสตร์และศิลป์นั้นๆ ได้

การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในทางพุทธศาสนานั้นได้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ ผู้เรียนเป็นส่วนสำคัญในการค้นหาความรู้ หากผู้เรียนมีความสนใจและไม่รู้ในความรู้ด้านต่างๆ แล้วผู้สอนที่มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนก็มีความสุขในการถ่ายทอดและให้ความรู้ในสิ่งที่เป็ประโยชน์ให้กับผู้เรียนได้

จากความสำคัญที่กล่าวมาในข้างต้นได้มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมหลายท่านในที่นี้ผู้เขียนขอยกตัวอย่าง เช่น

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารไว้ว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงาน และภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม⁵

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลก็ดี กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจโดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอกและเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งที่อำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจและผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย⁶

ไพรินทร์ เตชะรินทร์ ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ รวมทั้งวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหา

⁵ ไพรัตน์ เตชะรินทร์, การบริหารการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2547), หน้า 7.

รวมทั้งสนองความต้องการของชุมชน

4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ทำไว้โดยเอกชน

และรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ได้ตลอดไป⁷

จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในข้างต้นของนักวิชาการพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเข้าไปมีส่วนสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่หรือโครงการต่างๆของกลุ่มบุคคลให้ประสบผลสำเร็จตามแผนและเป้าหมายของโครงการนั้นๆ

ซึ่งการมีส่วนร่วมของการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆของคนในสังคมนั้นได้สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมทางพุทธศาสนาได้แก่การส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยอาศัยผู้สอนเป็นแผนที่หรือเป็นกัลยาณมิตรนำทางให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้อย่างแท้จริง

1. กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้เรียน

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning : PL) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเป็นการเรียนรู้ที่มีความเชื่อว่าเป็นการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาในด้านความวิสัยทัศน์ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการเรียนรู้แบบนี้เป็นถึงประสบการณ์ศักยภาพของผู้เรียนออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่ โดยหลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม คือ กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน การเรียนคือกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ทำทหายอย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงของผู้เรียน (Active Learning) และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับครู โดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ประสบการณ์ (Experience) เป็นขั้นตอนที่ครูกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนเองมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ใหม่ของตนเอง โดยการศึกษาหาความรู้จากครูจากสื่อต่างๆ รวมทั้งการทำงานกลุ่ม เป็นต้น

2. สะท้อนความคิด/ อภิปราย (Reflection and Discussion) เป็นขั้นตอนที่ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสร้างบรรยากาศเพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยผู้เรียนและครูร่วมกันกำหนดประเด็นหัวข้อในการอภิปรายกลุ่มย่อยเพื่อนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่เพื่อรับฟังความคิดเห็นโดยใช้ความรู้พื้นฐานจากประสบการณ์ของผู้เรียน

⁸ กรมสุขภาพจิต. คู่มือฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม.(พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:วงศ์กมลโปรดักชั่น,2544), หน้า 12.

3. ความคิดรวบยอด (Concept) เป็นขั้นตอนการสร้างความเข้าใจของผู้เรียนเอง โดยทริวิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้จากผลของการสะท้อนความคิดและอภิปรายเพื่อนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอดให้เป็นความรู้ของตนเอง

4. ทดลอง/ ประยุกต์แนวคิด (Experimentation/Application) เป็นขั้นตอนที่ต้องการให้ผู้เรียนนำผลจากขั้นความคิดรวบยอดที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะหรือสถานการณ์ต่างๆ จนเกิดเป็นแนวทางของตนเอง⁸

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีพัฒนาการมาจากการนักปรัชญาการศึกษา คือ Dewey ที่ได้เริ่มใช้วิธีการเรียนรู้จากการกระทำ (learning by doing) ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เป็นการดึงเอาความสามารถของผู้เรียนออกมา ซึ่งผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้สอนจะกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาได้มากขึ้น และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้ยังเป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังที่มาตรา 22 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและตามศักยภาพ” รวมทั้งการจัดการเรียนรู้แบบนี้ยังต้องอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี Constructivism ที่ว่ามนุษย์สามารถสร้างความรู้ของตนเองได้โดยอาศัยประสบการณ์และความรู้เดิมของแต่ละคน ผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ของแต่ละบุคคลจะมีระดับแตกต่างกันไป เรียกได้ว่าสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลมากขึ้นตามลำดับ และผู้เรียนจะควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสอดคล้องกับที่โคลบ และฟราย (Kolb and Fry, 1975) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์ คือ กระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติด้วยการนำเอาประสบการณ์เดิมของผู้เรียนมาบูรณาการเพื่อสร้างการเรียนรู้ใหม่ๆ

การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม นั้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น นำไปใช้ในการอภิปรายกลุ่มในรายวิชาต่างๆ ที่ให้ผู้เรียนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นหรือมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รวมทั้งนำไปประยุกต์ใช้โดยเมื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ เสร็จสิ้นแล้ว ก็จะมีการสรุปความคิดต่างๆ ในรูปแบบของแผนผังความคิด (Mind mapping) ซึ่งเป็นขั้น Concept เพื่อเป็นการสรุปความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานอื่นๆ ได้อีกด้วย เช่น งานพัฒนาชุมชนต่างๆ ซึ่งจะนำเอาหลักการของการเรียนรู้แบบนี้เป็นไปเพื่อให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ของชุมชน

⁸ สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. (เชียงใหม่: เชียงใหม่ ปี เอส การพิมพ์, 2544), หน้า 15.

¹⁰ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ 18 (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, 2556), หน้า 33-45.

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เป็นการเรียนรู้ในเชิงประสบการณ์และการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม ซึ่งมีข้อดี คือ ผู้เรียนได้มีการดึงเอาประสบการณ์ของตนเองที่ติดตัวออกมาใช้ในการเรียนรู้ ผู้เรียนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ จากเพื่อนในกลุ่มเพิ่มมากขึ้นด้วย และช่วยกันทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี ซึ่งผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในทุก กระบวนการ รวมทั้งการเรียนรู้แบบร่วมมือนี้จะเป็นการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง

ในส่วนของข้อจำกัดของการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) คือ เมื่อมีการจัดกิจกรรมกลุ่ม อาจมีผู้เรียนบางคนที่ไม่ให้ความร่วมมือ หรือไม่ยอมแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งในการจัดกิจกรรมกลุ่มนั้น อาจจะทำให้ผู้เรียนไม่ได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมทุกคน ซึ่งก็เป็นข้อจำกัดของการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้⁹

2. พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม

ในทางพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธเจ้าพระองค์ได้ทรงเน้นการสอนในเชิงประจักษ์ให้เห็นด้วยตนเองคือผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เห็นผลด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้หลักพุทธธรรมนั้นๆ ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)¹⁰ ได้สรุปหลักการสอนของพระพุทธเจ้าออกเป็น 3 หมวด ดังนี้

1.เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน

(1) สอนจากสิ่งที่รู้ที่เห็น เข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจแล้ว ไปหาสิ่งที่เข้าใจได้ยากหรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ เช่น การสอนตามหลักอริยสัจ 4 ทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อนปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบกันอยู่โดยธรรมดา ต่อนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้ง และทางแก้ไขต่อไป

(2) สอนเนื้อหาที่ลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้นและต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป เช่น การสอนตามหลักอนุพุทธพิกขา ไตรสิกขา พุทธโฆวาท 3 เป็นต้น

(3) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระนันทะที่คิดถึงคู่รักคนงาม ด้วยการพาไปชมนางฟ้า นางอัปสรเทพธิดาให้เห็นกับตา เป็นต้น

(4) สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง ตรงประเด็น คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว่ไขว ไม่ออกนอกเรื่อง

(5) สอนมีเหตุผล ผู้ฟังสามารถรองตามและเห็นจริงได้

(6) สอนเท่าที่จำเป็น พอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่า ผู้สอนมีความรู้มากเหมือนอย่างพระพุทธเจ้า เมื่อประทับอยู่ในป่าประดู่ลายใกล้เมืองโกสัมพี ได้ทรงหยิบใบไม้ประดู่ลายเล็กน้อยใส่กำพระหัตถ์ แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบประดู่ลายในพระหัตถ์กับใบไม้ ไหนจะมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ใบป่ามากกว่า จึงตรัสว่า สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้แต่มิได้ทรงสอน เหมือนใบประดู่ลายในป่า ส่วนที่ทรงสั่งสอนน้อยเหมือนใบประดู่ลายในพระหัตถ์

(7) สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาจะเรียนรู้และเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง ดังพุทธพจน์ที่ว่า พระองค์ทรงมีพระเมตตาหาวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย จึงตรัสพระวาจาตามหลัก 6 ประการ คือ

- 7.1 คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่พอใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
- 7.2 คำพูดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่พอใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
- 7.3 คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่พอใจของผู้อื่น เลือกกาลตรัส
- 7.4 คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่พอใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
- 7.5 คำพูดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่พอใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
- 7.6 คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, เป็นที่รักที่พอใจของผู้อื่น เลือกกาลตรัส

2. เกี่ยวกับตัวผู้เรียน

(1) รู้ คำนี้ถึงและการสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างของบุคคล เช่น คำนี้ถึงจิต 6 อันได้แก่ ราคะจิต โทสะจิต โมหะจิต ศรัทธาจิต พุทธิจิต และวิตกจิต และระดับความสามารถของบุคคลดังที่พระองค์ทรงยกบัว 3 เหล่าขึ้นมาเปรียบเทียบ

(2) ปรับวิธีสอน ผ่อนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล ก็อาจใช้วิธีการต่างกัน

(3) คำนี้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนยังต้องคำนึงถึงความพร้อม ความสุกงอม ความแก่รอบแห่งอินทรีย์ หรือญาณ ที่เรียกว่าปริปากะ พิจารณาผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไป ด้วยว่าในแต่ละคราวหรือเมื่อถึงเวลานั้นๆ เขาควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหน เพียงไร หรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขาทำนั้น ควรให้เขาเรียนได้หรือยังเช่น วันหนึ่งเสด็จกลับจากบินทบาท เสดยเรียบร้อยแล้ว ตรัสชวนพระราหุลให้เสด็จตามไปพักผ่อนกลางวันที่บ้านอันธวัน เมื่อได้ประทับนั่งที่โคนต้นไม้แล้วทรงสอนพระราหุลด้วยวิธีสนทนา พระราหุลได้บรรลุอรหัตต์ เป็นต้น

(4) ต้องสอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนแม่นยำและได้ผลจริงเช่น สอนจูฬปันถกด้วยการให้นำผ้าขาวไปปริกรรม เป็นต้น

(5) ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ให้รู้สึกรู้ว่า ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริง ได้ตอบเสรี หลักการนี้มักมาในรูปถามตอบส่งเสริมผู้เรียนให้คิด มุ่งหาความรู้

(6) การเอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษ ตามสมควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์เช่น ชาวาคคนหนึ่งตั้งใจว่าจะไปฟังเทศน์ บังเอิญวิวาย จึงรีบออกไปตามกลับมา แต่กว่าจะมาถึงก็มืดแล้ว คิดว่าจะได้ฟังธรรมหน่อยเดียว ไปถึงวัดพระพุทธเจ้าประทับรอยุ่ไม่แสดงธรรม รับสั่งให้เขารับประทานอาหารให้อิ่มสบายแล้วจึงเริ่มแสดงธรรม เป็นต้นให้ความช่วยเหลือ

(7) เอาใจใส่คนที่ด้อย ที่มีปัญหาเช่น เรื่องของพระจูฬปันถก เป็นต้น

3. เกี่ยวกับตัวการสอน

(1) การเริ่มต้นที่ดี ในการสอนนั้นการเริ่มต้น เป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่ง การเริ่มต้นที่ดีมีส่วน

ช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก อย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงความสนใจและนำเข้าสู่เนื้อหาของบทเรียนได้

(2) สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดภัยเพลิดเพลิน ไม่ให้ตึงเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจและให้เกียรติแก่ผู้เรียน

(3) สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียดสีใครๆ

(4) สอนโดยเคารพ คือตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งมีค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียนและงานสั่งสอน ไม่ใช่สักว่าทำหรือเห็นผู้เรียนโง่เขลา

(5) ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล เหมาะสม ไม่หยาบคาย ชวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย สรุปลงได้ว่าพุทธวิธีการมีส่วนร่วมของผู้เรียนนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงใช้วิธีที่ให้ผู้เรียนได้พิสูจน์ความจริงด้วยตนเองเมื่อพระองค์ทรงสอนหลักธรรมต่างๆแล้วก็เป็นการใช้วิธีชวนให้ผู้เรียนเข้ามาปฏิบัติให้เห็นผลด้วยตนเองสอดคล้องกับการเรียนการสอนที่ครูเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มีขั้นตอนตามลำดับ คือ การนำเข้าสู่บทเรียน การสอนตามบทเรียน การลงมือปฏิบัติและการประเมินผลการเรียนรู้ซึ่งวิธีการสอนของครูในปัจจุบันสอดคล้องกับพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนเมื่อในครั้งสมัยพุทธกาล

การบูรณาการการศึกษา กับ ศาสตร์ในพระไตรปิฎก
Integrating education with science in the Tripitaka

พระครูภาวนาวิริยานุโยค วิ. (บุญยงค์ ถาวโร)
Phrakroo Phawanawiriyanyok Wi

บทคัดย่อ

การศึกษาพระไตรปิฎกถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญแห่งพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งนี้ การศึกษาพระไตรปิฎกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งมีอย่างแพร่หลาย การศึกษาพระไตรปิฎกได้รับการขยายความทั้งในระดับอรรถถา ฎีกาจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การศึกษาพระไตรปิฎกกับศาสตร์สมัยใหม่ มีค่อนข้างน้อย ดังนั้นบทความนี้ จึงพยายามนำเสนอวิธีการศึกษาพระไตรปิฎกกับศาสตร์สมัยใหม่ อันทำให้เกิดวิธีการในการศึกษาพระพุทธศาสนา เพื่อปรับเข้าสู่โลกสมัยใหม่ได้มากขึ้น

คำสำคัญ : บูรณาการ, การศึกษา,

Abstract

The Tipitaka Studies are the heart of Theravada Buddhism. This way of studies is widely and deeply proliferated sciences. It has more exegesis into commentaries and sub-commentaries in the broadly perspectives. However, there is seriously lacking of the combination between Tipitaka studies and modern sciences. So, this article illustrated the new method of modern Buddhology, which is the means of understanding Buddhism in contemporary society.

Keywords: Integration, Education,

บทนำ

พระไตรปิฎกเปรียบเสมือนสมบัติล้ำค่าอันเป็นมรดกตกทอดเพียงชิ้นเดียวที่เป็นหลักฐานชิ้นสำคัญ และแสดงให้เห็นถึงแก่นพุทธธรรม หรือเนื้อหาสาระอันเป็นแก่นแท้ในทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นเพียงบันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และยังคงมีการนำมาสั่งสอน เรียนรู้ สวดสาธยายมนต์กันจวบจนทุกวันนี้ นั่นหมายความว่า เวลาอันยาวนานกว่า 2,600 ปีที่ผ่านมา พระพุทธศาสนายังคงดำรงอยู่ได้ และดำเนินไปอย่างมีชีวิตชีวาอีกด้วยส่วนหนึ่งมาจากคุณค่าความสำคัญของผู้ดำรงชีวิตอยู่ได้ร่มเงาของพระพุทธศาสนา ยังคงอ่าน ศึกษา และค้นคว้าเกี่ยวกับพระไตรปิฎกเสมอมา เพื่อนำคำสอนเหล่านั้น ออกมาเพื่อปรับใช้กับชีวิตประจำวัน และตีความเพื่อให้กับคุณค่าแห่งยุคสมัยอยู่อย่างสม่ำเสมอ

เมื่อกล่าวถึงนิยามความหมายของพระไตรปิฎกแล้ว “ไตรปิฎก” หรือ “ปิฎกสาม” แปรตามศัพท์อย่างพื้นๆว่า กระจาดหรือตะกร้าอันเป็นภาชนะสำหรับใส่ของต่างๆ เข้าไว้ นำมาใช้ในความหมายว่า เป็นที่รวบรวมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่จัดเป็นหมวดหมู่แล้ว โดยนัยนี้ ไตรปิฎก จึงแปลว่า “คัมภีร์ที่บรรจุพุทธพจน์(และเรื่องราวชั้นเดิมของพระพุทธศาสนา) 3 ชุด” หรือ “ประมวลแห่งคัมภีร์ที่รวบรวมพระธรรมวินัย 3 หมวด กล่าวคือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และ อภิธรรมปิฎก”¹

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาพระไตรปิฎกไว้ว่า “คัมภีร์ที่บรรจุพุทธพจน์ คือธรรมวินัย ทั้งนี้ก็เพราะว่า เป็นที่ประมวลหลักการพื้นฐานทางศาสนา ซึ่งในที่นี้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และข้อความในคัมภีร์นั้นบันทึกด้วยภาษาบาลี ซึ่งอันเป็นที่รวบรวมคัมภีร์ทั้งสามหมวดใหญ่ 3 หมวด”²

นอกจากนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับทั้ง 3 หมวดเพิ่มเติมไว้ดังนี้ คือ “พระวินัยปิฎก ได้แก่ ประมวลระเบียบข้อบังคับของบรรพชิตที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สำหรับภิกษุและภิกษุณี พระสุตตันตปิฎก ได้แก่ ประมวลพระสูตรหรือคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงยกย่องไปต่างๆ ให้เหมาะกับบุคคลสถานที่ เหตุการณ์ มีเรื่องราวประกอบ พระอภิธรรมปิฎก ได้แก่ ประมวลคำสอนที่เป็นเนื้อหาหรือหลักวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์ ไม่มีเรื่องราวประกอบ”³ ดังปรากฏรายละเอียดตามแผนผังคัมภีร์พระไตรปิฎก

¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, 2556, หน้า 110-119.

² พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2557, หน้า 5.

³ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2557, หน้า 5-6.

แผนผังที่ 1 แสดงคัมภีร์ต่างๆในพระไตรปิฎก

จากแผนผังดังกล่าวข้างต้น เป็นรูปแบบการแบ่งคัมภีร์อย่างคร่าวๆในทางพระพุทธศาสนา เพื่อแสดงให้เห็นรูปแบบการจัดหมวดหมู่พระคัมภีร์อย่างชัดเจน นอกจากคัมภีร์หลักต่างๆเหล่านี้แล้ว ยังประกอบด้วยคัมภีร์ในชั้นต่างๆอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นชั้นนอรรกถา ฎีกาและคัมภีร์ในชั้นหลังอื่นๆ เช่น พระวินัยปิฎก จะมีคัมภีร์ในชั้นนอรรกถาชื่อว่า สมณฑปาสาทิกา ซึ่งรจนาขึ้นโดยพระพุทธโฆษาจารย์ อันถือได้ว่าเป็นการอธิบายขยายความเพิ่มเติมพระวินัยปิฎก หรือพระสุตตันตปิฎก จะมีคัมภีร์ในชั้นนอรรกถา

ชื่อว่า สมุทฺตลวิลาสิณี ปรมตฺตโชติกา ปรมตฺตปิณีหรือธมฺมปทฺตฐกฺกา ซึ่งถือได้ว่าเป็นคัมภีร์ที่ขยายความเพิ่มเติมพระสุตตันตปิฎก รวมทั้งพระอภิธรรมปิฎก จะมีคัมภีร์ในชั้นอรรถกถาชื่อว่า อภิธมฺมฐกฺกา ธมฺมสังคณิฉนฺนา อันถือได้ว่าเป็นการอธิบายขยายความเพิ่มเติมพระอภิธรรมปิฎก เป็นต้น⁴

แนวคิดอันสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาพระไตรปิฎก โดยเฉพาะการศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาสาระของพระไตรปิฎก อันถือได้ว่าเป็นวิธีการศึกษาการวางรากฐานพระไตรปิฎกอันสำคัญ เนื่องจากพระไตรปิฎกมีจำนวนเนื้อหาสาระที่ค่อนข้างมาก⁵ ดังนั้น การศึกษาที่เริ่มจากการศึกษาโครงสร้างของพระไตรปิฎกจึงมีความสำคัญมาก อย่างไรก็ตาม การเริ่มต้นจากความพยายามเข้าใจโครงสร้างพระไตรปิฎกเพื่อจัดลำดับหมวดหมู่ ความสำคัญของพระคัมภีร์ต่างๆ ดังงานศึกษาของ บรรจบ บรรณรุจิ⁶ ที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการจัดการกับคำสอนที่มีจำนวนมาก โดยได้เสนอการจัดหมวดหมู่ออกเป็นนิกาย เป็นวรรคให้มีความชัดเจน และเป็นหมวดหมู่

แนวคิดที่เพื่อทำการศึกษาพระไตรปิฎกอีกประการหนึ่ง ความพยายามในการถ่ายทอดพระไตรปิฎกออกสู่ภาษาอื่นๆ เช่น ความพยายามในการศึกษาพระไตรปิฎกของญี่ปุ่น จีน เกาหลี มองโกเลีย ทิเบต กัมพูชา เนปาล พม่า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามแนวทางของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทแล้ว จำเป็นจะต้องคำนึงถึงความสำคัญของภาษาบาลี หรือภาษาอมคธ ทั้งนี้ การศึกษาพระไตรปิฎกจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจพื้นฐานภาษาบาลี ทั้งในส่วนของไวยากรณ์ โครงสร้างอันเป็นแบบแผนทางภาษาหรือต้นติภาษา รวมถึงคำศัพท์เฉพาะทางภาษาบาลีซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อการทำความเข้าใจพุทธพจน์และการประยุกต์ใช้พุทธพจน์ในชีวิตประจำวัน และเมื่อสามารถเข้าใจโครงสร้างทางไวยากรณ์ของภาษาบาลีได้แล้วนั้น จะพบว่าการถ่ายทอดหรือการแปลจากภาษาหนึ่งสู่อีกภาษาหนึ่งจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนน้อยมากต่อหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์

เฉกเช่นที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายความหมายของ “บาลี”⁷ ไว้ 2 ความหมาย ดังนี้ ประการแรก “ภาษาอันรักษาไว้ซึ่งพุทธพจน์” ภาษาที่ใช้ทรงจำและจารึกรักษาพุทธพจน์แต่เดิมมา ซึ่งเป็นหลักในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทอันได้แก่ ภาษาอมคธ ประการที่สอง พระพุทธวจนะ ซึ่งพระสังคีติ

⁴ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2557, หน้า 55-64.

⁵ เนื้อหาสาระและรายละเอียดของโครงสร้างพระไตรปิฎกปรากฏอยู่ใน ข้อความเบื้องต้นของพระไตรปิฎกแต่ละเล่มในพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539. และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556. หน้า 20-36.

⁶ บรรจบ บรรณรุจิ. การจัดคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหมวดหมู่: พระไตรปิฎก นิกาย วรรค. รายงานการวิจัยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

⁷ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, 2556, หน้า 181.

กาจารย์รวบรวมไว้ คือพระธรรมวินัยที่พระอรหันต์ 500 องค์ประชุมกันรวบรวมจัดสรรให้เป็นหมวดหมู่ในคราวปฐมสังคายนา และรักษาไว้ด้วยภาษาบาลี สืบต่อกันมาในรูปที่เรียกว่าพระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์พระพุทธศาสนาต้นเดิม ที่เป็นหลักของพระพุทธศาสนาเถรวาท พุทธพจน์ ข้อความที่มาจากพระไตรปิฎกในการศึกษาพระพุทธศาสนา จากความสำคัญของการศึกษาบาลีได้ชี้ให้เห็นว่าภาษาบาลีเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงแก่นแกนของพระพุทธศาสนา อันเป็นหลักการดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท

พระไตรปิฎกในฐานะมรดกและเครื่องมือในการเข้าถึงพระพุทธศาสนา

“พระพุทธศาสนา” หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และความหมายในอย่างกว้าง หมายความว่า ความเชื่อถือ การประพฤติปฏิบัติและกิจการทั้งหมดของหมู่ชนผู้กล่าวว่าตนนับถือพระพุทธศาสนา⁸ การศึกษาพระไตรปิฎกก็เป็นหน้าที่และกิจกรรมส่วนหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา เพราะพระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์หรือตำราที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่ โดยเริ่มจากการบัญญัติพระธรรมวินัย และต่อมาในสมัยใกล้ปรินิพพานนั้น พระพุทธองค์ได้กล่าวได้ตรัสไว้กับพระอานนท์ว่า โย โว อานนท ธมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญุตโต โส โว มมจเจยน สตถา ซึ่งแปลว่า ดูกรอานนท์ ธรรมวินัย ที่เราแสดงบัญญัติไว้แก่พวกเธอนั้นแหละจะเป็น ศาสดา ของพวกเธอทั้งหลายเมื่อเราสิ้นไป

อย่างไรก็ตาม คำว่า พระไตรปิฎกก็ไม่มีกรกล่าวถึงอย่างชัดเจน จนกระทั่งเมื่อเริ่มมีการทำสังคายนา มีการรวบรวมพระธรรมคำสอน จึงเกิดการพัฒนจากพระธรรมวินัยสู่พระไตรปิฎก พัฒนาการระบบขปาฐะสู่การจาริกไปลาน⁹ และปรากฏการทำสังคายนาอยู่หลายครั้ง ทั้งที่เกิดการยอมรับและหลายครั้งก็เกิดการทำให้พระพุทธศาสนาแยกออกเป็นหลายนิกายด้วยกัน¹⁰

มรดกที่ยังคงตกทอดมาอย่างพระไตรปิฎกนั้น เกิดขึ้นเป็นรูปแบบของการจาริกหรือการเขียนขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ถือได้ว่าเป็นมรดกอันสำคัญจากการสังคายนา ซึ่งการสังคายนาแต่ละครั้ง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)¹¹ ได้อธิบายการสังคายนา ไว้ดังนี้ว่า

“สังคายนา คือ การสวดพร้อมกัน การร้อยกรองพระธรรมวินัย การประชุมรวบรวมและจัดหมวดหมู่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยพร้อมกันทบทวนสอบทานจนยอมรับและวางลงเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวสังคายนา คือ การสวดพร้อมกันเป็นกิริยาแห่งการมาร่วมกันซักซ้อมสอบทานให้ลงกันแล้วสวดพร้อมกัน คือ ตกกลงยอมรับไว้ด้วยกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตามหลักในปาสาทิกสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำแก่

⁸ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, 2556, หน้า 274.

⁹ พระครูปลัดสุวัฒนพรหม (ณรงค์ จิตตโสภโณ). ‘ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระไตรปิฎก’ใน พระอมรเมธาจารย์ และคณะ. พระไตรปิฎกปริทัศน์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2538, หน้า 10-12.

¹⁰ พระครูปลัดสุวัฒนพรหม (ณรงค์ จิตตโสภโณ). ‘ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระไตรปิฎก’ใน พระอมรเมธาจารย์ และคณะ. พระไตรปิฎกปริทัศน์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2538, หน้า 12-28.

¹¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, 2556, หน้า 412-415.

ท่านพระจุนทะ กล่าวคือ ท่านพระจุนทะปรารภเรื่องทีนิครนถนาฏบุตรสิ้นชีพแล้ว ประดานิครนถตกลงในเรื่องหลักคำสอนกันไม่ได้ ก็ทะเลาะวิวาทกัน ท่านคำนึงถึงพระศาสดาจึงมาเฝ้า และพระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “เพราะเหตุตั้งนี้นั้นแลจุนทะ ในธรรมทั้งหลายที่เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง เธอทั้งหมดทีเดียวพึงพร้อมเพรียงกันประชุมรวบรวมกล่าวให้ลงกัน (สังคายนา) ทั้งอรรถะก็บอรรถะ ทั้งพยัญชนะกับพยัญชนะ ไม่พึงวิวาทกัน โดยประการที่พรหมจริยะนี้จะยั่งยืน ดำรงอยู่ตลอดกาลนาน เพื่อเกื้อกูลแก่พหูชน เพื่อความสุขแก่พหูชน เพื่อเกื้อการุณย์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวะและมนุษย์ทั้งหลาย”¹² และในทีนั้น ได้ตรัสว่า ธรรมทั้งหลายที่ทรงแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง หมายถึง ธรรม 7 หมวด (ที่มีชื่อรวมเรียกว่าโพธิปักขิยธรรม 37) ในเวลาใกล้นั้น เมื่อสารีบุตรได้รับพระพุทธดำรัสมอบหมายให้แสดงธรรมแก่ภิกษุสงฆ์ในที่เฉพาะพระพักตร์ ท่านก็ปรารภเรื่องนิครนถนาฏบุตรสิ้นชีพแล้ว บรรดานิครนถทะเลาะวิวาทกันในเรื่องหลักคำสอน แล้วท่านได้แนะนำให้สังคายนา พร้อมทั้งทำเป็นตัวอย่าง โดยประมวลธรรมมาลำดับแสดงเป็นหมวดหมู่ ตั้งแต่หมวด 1 ถึงหมวด 10 เทศนาของพระสารีบุตรครั้งนี้ได้ชื่อว่า “สังคีตสูตร” เป็นพระสูตรว่าด้วยการสังคายนาที่ทำตั้งแต่พระบรมศาสดายังมีพระชนมอยู่ เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วพระมหากัสสปะ ผู้เป็นสังฆเถระ ก็ได้ชักชวนพระอรหันต์ ทั้งหลายประชุมกันทำสังคายนาตามหลักการที่กล่าวมานั้น โดยประมวลพระธรรมวินัยทั้งหมดเท่าที่รวบรวมได้วางลงไว้เป็นแบบแผน ตั้งแต่หลังพุทธปรินิพพาน 3 เดือน เรียกว่าเป็นสังคายนาครั้งที่ 1

ความหมายที่เป็นแกนของการสังคายนาคือ การรวบรวมพุทธพจน์ หรือคำสั่งสอนของพระบรมศาสดา ดังนั้น สังคายนาที่เต็มตามความหมายแท้จริง จึงมิได้ต่อเมื่อพุทธพจน์ที่จะพึงรวบรวม อันได้แก่สังคายนาเท่าที่กล่าวมาข้างต้น ส่วนการสังคายนาหลังจากนั้น ซึ่งจัดขึ้นหลังพุทธปรินิพพานอย่างน้อย 1 ศตวรรษชัดเจนว่าไม่อยู่ในวิสัยแห่งการรวบรวมพุทธพจน์ แต่เปลี่ยนจุดเน้นมาอยู่ที่การรักษาพุทธพจน์และคำสั่งสอนดั้งเดิมที่ได้รวบรวมไว้แล้ว อันสืบทอดมาถึงตน ให้คงอยู่อย่างบริสุทธิ์เท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ สังคายนาในยุคหลังสืบมาถึงปัจจุบัน จึงมีความหมายว่าเป็นการประชุมตรวจสอบทาน รักษาพระไตรปิฎกให้บริสุทธิ์ หมดจดจากความผิดพลาดคลาดเคลื่อน โดยกำจัดสิ่งปะปนแปลกปลอมหรือทำให้เข้าใจสับสนออกไป ให้ธรรมวินัยซึ่งพระพุทธเจ้าคงอยู่เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวที่เป็นของแท้แต่เดิม ในบางยุคสมัย การสังคายนาเกิดขึ้นเนื่องกันกับเหตุการณ์ไม่ปกติที่มีการถือผิดปฏิบัติจากพระธรรมวินัย ทำให้การสังคายนาเสมือนมีความหมายซ้อนเพิ่มขึ้นว่าเป็นการชักซ้อมทบทวนสอบทานพระธรรมวินัยเพื่อจะได้เป็นหลักหรือเป็นมาตรฐานในการชำระสังฆมณฑลและสะสางกิจการพระศาสนา จากความหมายที่เริ่มคลุมเครือสับสนนี้ ในภาษาไทยปัจจุบัน สังคายนาถึงกับผิดเพี้ยนความหมายไป กลายเป็นการชำระสะสางบุคคลหรือกิจการ

สังคายนาในยุคต้น ซึ่งถือเป็นสำคัญในการรักษาสืบทอดพระธรรมวินัย คือครั้งที่ 1 ถึงครั้งที่ 5 ดังนี้ ครั้งที่ 1 ปรารภเรื่องสุภทภิกษุผู้บวชเมื่อแก่กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยและปรารภที่จะทำให้

ธรรมรุ่งเรืองอยู่สืบไป พระอรหันต์ 500 รูป มีพระมหากัสสปะเป็นประธานและเป็นผู้ถาม พระอุบาลีเป็นผู้วิสัชนาพระวินัย พระอานนท์เป็นผู้วิสัชนาพระธรรม ประชุมสังคายนาที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา ภูเขาเวภารบรรพต เมื่อราชคฤห์ เมื่อหลังพุทธปรินิพพาน 3 เดือน โดยพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นศาสนูปถัมภก สิ้นเวลา 7 เดือนจึงเสร็จ

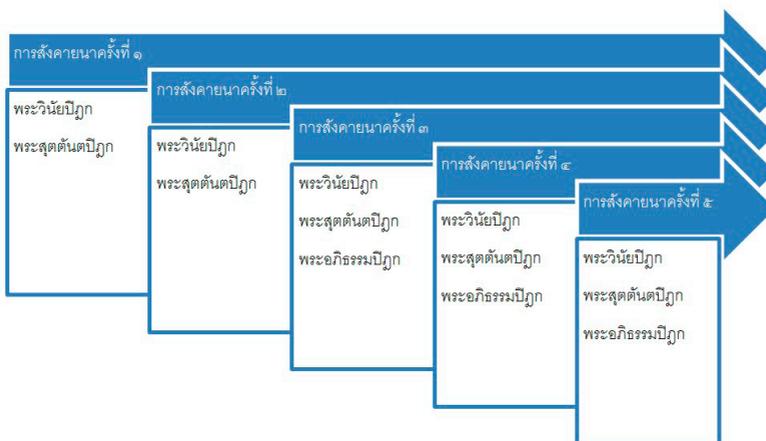
ครั้งที่ 2 ประรภพวกภิกษุวัชชีบุตรแสดงวัตถุ 10 ประการ นอกธรรม นอกวินัย พระยศกาคันตกบุตรเป็นผู้ชักชวนได้พระอรหันต์ 700 รูปพระเวรตะเป็นผู้อุปถัมภ์ พระสัพพทมิเป็นผู้วิสัชนา ประชุมทำที่วาลิการาม เมืองเวสาลี เมื่อ พ.ศ. 100 โดยพระเจ้ากาลาโศกราช เป็นศาสนูปถัมภก สิ้นเวลา 8 เดือนจึงเสร็จ

ครั้งที่ 3 ประรภเดียรธীরมากมายปลอมบวชในพระศาสนาพระมีลาภสักการะเกิดขึ้นมาก พระอรหันต์ 1,000 รูป มีพระโมคคัลลบุตรติสสเถระเป็นประธาน ประชุมที่โศคารามเมืองปาฏลีบุตร เมื่อประมาณ พงศ. 234 (พ.ศ. 218 เป็นปีที่พระเจ้าอโศกขึ้นครองราชย์) โดยพระเจ้าอโศก หรือศรีธรรมมาโศกราชเป็นศาสนูปถัมภก สิ้นเวลา 9 เดือนจึงเสร็จ

ครั้งที่ 4 ประรภให้พระศาสนาประดิษฐานมั่นคงในลังกาทวีป พระสงฆ์ 68,000 รูป มีพระมหินทเถระเป็นประธานและเป็นผู้ถาม พระอริฏฐะเป็นผู้วิสัชนา ประชุมทำที่ภูปาราม เมืองอนูราชบุรี เมื่อ พ.ศ. 236 โดยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะเป็นศาสนูปถัมภก สิ้นเวลา 10 เดือนจึงเสร็จ

ครั้งที่ 5 ประรภพระสงฆ์แตกกันเป็น 2 พวกคือพวกมหาวิหารกับพวกอภัยคีรีวิหาร และค่านึงว่าสืบไปภายหน้ากุลบุตรจะถอยปัญญา ควรจาริกพระธรรมวินัยลงบนใบลาน พระอรหันต์ 500 รูป ประชุมสวดซ้อมแล้วรพุทธพจน์ลงในใบลาน ณ อาโลกเลณสถาน ในมลชนบท ในลังกาทวีป เมื่อ พ.ศ. 450 โดยพระเจ้าวัฏฏคามณีกภัย เป็นศาสนูปถัมภก

แผนผังที่ 3 แสดงลำดับและพัฒนาการในการสังคายนาพระไตรปิฎก

จากแผนผังดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าในการสังคายนาสองครั้งแรกนั้น เป็นการชำระสะสางเพียงพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก แต่การสังคายนาพระอภิธรรมปิฎกนั้น เพิ่งเกิดขึ้นในการสังคายนาครั้งที่ 3 เป็นต้นมา ทั้งนี้ ในแง่ของการศึกษาพระพุทธศาสนานั้น การศึกษาพระอภิธรรมนั้น เป็นการศึกษาชั้นสูง โดยเฉพาะในฝ่ายเถรวาท ถือว่าพระอภิธรรมเป็นธรรมะชั้นพิเศษ (special dhamma) หรือเรียกว่าเป็นส่วนของการเพิ่มเติมธรรมะให้สมบูรณ์ (supplementary dhamma)

อย่างไรก็ตาม “สังคิตติสูตร” ซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ ทั้งนี้เป็นหลักธรรมอันเป็นต้นแบบของการสังคายนาในครั้งต่อๆมา สามารถแสดงได้ตามแผนผังดังต่อไปนี้

แผนผังที่ 2 แสดงโพธิปักขิยธรรม 37

จากการศึกษาพบว่า การสังคายนาพระไตรปิฎกไม่ว่าจะเกิดขึ้นหลายครั้งเพียงใด อาจจะตรวจสอบพบความผิดพลาดบ้างไม่มากนักน้อย แต่ใจความสำคัญหรือแก่นธรรมที่เป็นองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ก็ไม่ได้หลีกเลี่ยงห่างไปจากหลักธรรมที่ปรากฏในโพธิปักขิยธรรม 37 และนอกจากนี้ การศึกษาพระไตรปิฎกยังคงความทันสมัยอยู่เสมอมา เมื่อเกิดการศึกษเปรียบเทียบความรู้ในพระไตรปิฎกเปรียบเทียบกับศาสตร์ความรู้สมัยใหม่ พระไตรปิฎกกับศาสตร์สมัยใหม่

การศึกษาพระไตรปิฎกที่มีความเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่มีมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อให้พระพุทธศาสนาไม่มีความเก่า หรือมีการปรับเอาคำสอนและแก่นพุทธธรรมเพื่อให้พุทธธรรมเหล่านั้นมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือการนำพระไตรปิฎกไปศึกษาเชื่อมโยงกับศาสตร์อื่นๆ เช่น

มานุษยวิทยา สังคมวิทยา กฎหมาย รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ชีววิทยา พันธุศาสตร์ การสื่อสารหรือนิเทศศาสตร์ จิตวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการ เป็นต้นศาสตร์สมัยใหม่ต่างๆเหล่านี้สามารถสรุปรวมได้เป็น สายมนุษยศาสตร์ สายวิทยาศาสตร์ และสายสังคมศาสตร์

การศึกษาพระไตรปิฎกที่สอดคล้องกับสายมนุษยศาสตร์ เมื่อกล่าวถึงคำว่า “มนุษยศาสตร์” แล้ว จะหมายถึงวิชาที่ว่าด้วยคุณค่าทางจิตใจและงานของคนมีศิลปะ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา ซึ่งหมวดวิชามนุษยศาสตร์ คือ กลุ่มวิชาที่เกิดขึ้นมาในโลกก่อนหมวดวิชาอื่น กลุ่มวิชานี้ศึกษามนุษย์ในเชิงความเชื่อ ปรัชญา ภาษา ศิลปะ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นมนุษยศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure human sciences) และมนุษยศาสตร์ประยุกต์ (Applied human sciences) หมายถึง วิชาที่มีลักษณะเป็นนามธรรมและวิชาบริสุทธิ์ที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้โดยตรงในการดำรงชีวิตตามลำดับ อย่างไรก็ตามการศึกษพระไตรปิฎกสามารถแสดงความสัมพันธ์อย่างละเอียดกับศาสตร์ต่างๆในมนุษยศาสตร์ได้ดังต่อไปนี้

พระพุทธศาสนา	สาขาทางมนุษยศาสตร์	สาขาวิชาใหม่
พระไตรปิฎก เป็นเอกสาร พื้นฐานเบื้องต้นในการศึกษา สาขาทางมนุษยศาสตร์ต่างๆ	ศิลปะ	พุทธศิลป์
	จิตวิทยา	พุทธจิตวิทยา
	ศาสนา	พุทธศาสนา
	ประวัติศาสตร์	ประวัติพุทธศาสนา
	วรรณคดี	วรรณคดีบาลี
	ภาษาศาสตร์	ภาษาบาลี
	ปรัชญา	พุทธปรัชญา

ตารางที่ 1.1แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระไตรปิฎกกับการเกิดมนุษยศาสตร์สาขาใหม่

การศึกษาพระไตรปิฎกที่สอดคล้องกับสายวิทยาศาสตร์ ซึ่งเมื่อพิจารณาคำว่าวิทยาศาสตร์แล้ว จะพบว่า วิทยาศาสตร์ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆในธรรมชาติทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งกระบวนการประมวลความรู้เชิงประจักษ์ ที่เรียกว่ากระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ได้จากกระบวนการดัง

¹³มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 169-183.

กล่าว การศึกษาความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์ยังถูกแบ่งออกเป็น วิทยาศาสตร์ธรรมชาติและ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ ซึ่งคำว่า science ในภาษาอังกฤษนั้นมีที่มาจากภาษาละติน scientia ซึ่งหมายถึงความรู้ แบ่งออกเป็นสาขาย่อยต่างได้แก่ ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา วิทยาศาสตร์โลก วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและ วิทยาศาสตร์สุขภาพ และการศึกษาพระไตรปิฎกก็สามารถสัมพันธ์กับวิทยาศาสตร์ในสาขาต่างได้ ทั้งนี้ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และกระบวนการทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า อริยสัจ 4 นั้นมีความคล้ายคลึง กันดังตารางต่อไปนี้

กระบวนการทางวิทยาศาสตร์	กระบวนการทางวิทยาศาสตร์
๑. ตั้งปัญหาให้ชัด	๑. ทุกซ์-ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ
๒. ตั้งคำถามชั่วคราวเพื่อตอบข้อทดสอบ	๒. ทาคำตอบจากลัทธิ
๓. รวบรวมข้อมูล	๓. ลองปฏิบัติโยคะ
๔. วิเคราะห์ข้อมูล	๔. รวบรวมผลการปฏิบัติ
๕. ถ้าคำตอบชั่วคราวถูกตั้งทฤษฎีไว้	๕. ผิดก็เปลี่ยน ถูกก็ดำเนินให้ถึงจุดหมาย
๖. นำไปประยุกต์แก้ปัญหา	๖. เผยแผ่แก่ชาวโลก

ตารางที่ 1.2 กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และพุทธศาสตร์

อย่างไรก็ตาม การศึกษาพระไตรปิฎกยังมีความสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์อีกหลายสาขา เช่น เกษัชวิทยา ดาราศาสตร์ พันธุศาสตร์ ชีววิทยา วิทยาศาสตร์การแพทย์ เคมี ฟิสิกส์ ประสาทวิทยา วัสดุศาสตร์ เทคโนโลยี พลังงาน แสง เป็นต้น ทั้งนี้ จะพบว่า คำสอนและหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกถึงแม้จะผ่านการเวลายาวนาน แต่ความทันสมัยของเนื้อหา ยังคงสามารถปรับใช้ได้แม้กระทั่งกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ นั้นหมายความว่า พระพุทธศาสนามีความเท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกใบนี้เสมอ

นอกจากนี้แล้ว กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และพุทธศาสตร์จะมีความคล้ายกันแล้ว ยังพบว่า มีบางส่วนหรือบางหลักการที่มีความแตกต่างกัน ดังตารางต่อไปนี้

วิทยาศาสตร์	พุทธศาสตร์
๑. วิทยาศาสตร์ศึกษาและปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติตามความเป็นจริงในด้านวัตถุ เรื่องสสาร พลังงานเท่านั้น	๑. พุทธศาสนาศึกษาและปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ตามความเป็นจริงในด้านชีวิตจิตใจ
๒. นักวิทยาศาสตร์ศึกษาปฏิบัติทดลองจนเข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ด้วยวัตถุ ตามความเป็นจริงแล้ว นำหลักเกณฑ์นั้นไปประยุกต์ใช้โดยเทคโนโลยี ประดิษฐ์เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์	๒. พระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาก่อตั้งพระพุทธศาสนาทรงศึกษาและปฏิบัติจนตรัสรู้อริยสัจ ๔
๓. วิทยาศาสตร์ถือว่าจิตเป็นรูปธรรม	๓. พระพุทธศาสนาถือจิตเป็นนามธรรม
๔. วิทยาศาสตร์ถือเอารูปธรรมคือมันสมองและไขสันหลังว่าเป็นจิต เพราะฉะนั้นเมื่อคนตายมันสมองและไขสันหลังก็ต้องตายตามและถูกเผาถูกฝังสิ้นสลายไปด้วย	๔. พระพุทธศาสนาเชื่อว่าสังขารร่างกายรวมทั้งระบบประสาทเป็นรูปธรรม ส่วนจิตและวิญญาณจะนำเอากรรมดีชั่วติดตัวไป

ตารางที่ 1.3 ความแตกต่างระหว่างวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสตร์

ทั้งนี้ บางส่วนของเนื้อหาทางวิทยาศาสตร์และพุทธศาสตร์ ก็มีความเหมือนกันอีกหลายประการด้วยกัน ดังตารางต่อไปนี้

วิทยาศาสตร์	พุทธศาสตร์
๑. พระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์มีหลักการเหมือนกัน คือ มีการสังเกต บันทึก พิสูจน์ ทดลอง คิดค้นหาเหตุผลอย่างเดียวกัน	
๒. พระพุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์สอดคล้องกันว่า ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชีวิตคน มิได้เกิดจากอำนาจดลบันดาลของเทพ หากเกิดจากการกระทำของคนๆนั้นเอง	
๓. พระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ กล่าวถึงวิวัฒนาการของชีวิตไว้ตรงกันว่า ชีวิตค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปโดยใช้เวลานานแสนนาน ได้เปลี่ยนแปลงรูปชีวิตเป็นแบบต่างๆ พัฒนาขึ้นตามลำดับ	
๔. พระพุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์สอดคล้องกันในเรื่องฟิสิกส์ คือ วิทยาศาสตร์กายภาพ สสาร ซึ่งภาษาศาสนาเรียกว่าสังขาร แปลว่า สิ่งที่ยึดจับปรุงแต่งขึ้น เมื่อย่อยสลายให้เล็กลงเรื่อยๆ ก็จะไปถึงอนุ และปรมาณู อันเป็นปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดสสารขึ้น	

ตารางที่ 1.4 ความเหมือนระหว่างวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสตร์

จากตารางแสดงความคล้ายคลึงกันระหว่างกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และกระบวนการทางพุทธศาสตร์ หรือแม้กระทั่งตารางแสดงความเหมือนและความต่างระหว่างเนื้อหา แสดงให้เห็นว่าเป็นการผสมผสานระหว่างพุทธศาสตร์กับวิทยาการสมัยใหม่อย่างวิทยาศาสตร์ได้ นั่นหมายความว่าพุทธศาสตร์มีความเท่าทันต่อศาสตร์สมัยใหม่ตลอดเวลา เฉกเช่นแก่นธรรมะที่เป็น “อกาลิโก”

การศึกษาพระไตรปิฎกที่มีความสอดคล้องกับสังคมศาสตร์ ยิ่งสามารถแสดงให้เห็นได้อย่างละเอียดมากยิ่งขึ้นไป เพราะในพระไตรปิฎกเองก็แสดงให้เห็นสภาพสังคมในยุคสมัยอินเดียในครั้งพุทธกาล อย่งไรก็ตาม คำสอนหรือแก่นพุทธธรรมก็ยังคงทันสมัยและปรับใช้ได้ในทุกยุคสมัย โดยเฉพาะในส่วนของสังคมศาสตร์ เพราะคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นมีความเชื่อมโยงกับสังคมศาสตร์อย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้ ยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อการศึกษาในเชิงสังคมศาสตร์จวบจนปัจจุบัน ดังเช่น ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสตร์กับศาสตร์ทางสังคม

พระพุทธศาสนา	สังคมศาสตร์	ศาสตร์สาขาใหม่
พุทธศาสตร์	รัฐศาสตร์	รัฐศาสตร์เชิงพุทธ
	รัฐประศาสนศาสตร์	รัฐประศาสนศาสตร์เชิงพุทธ
	นิติศาสตร์	นิติศาสตร์แนวพุทธ
	เศรษฐศาสตร์	พุทธเศรษฐศาสตร์
	พัฒนาสังคม	พัฒนาสังคมเชิงพุทธ
	มานุษยวิทยา	มานุษยวิทยาพุทธศาสนา
	สังคมวิทยา	สังคมวิทยาเชิงพุทธ
	การปกครอง	การปกครองเชิงพุทธ
	สันติศึกษา	พุทธสันติวิธี

ตารางที่ 1.5 ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสาขาทางสังคมศาสตร์

นอกจากงานศึกษาทางพุทธสังคมศาสตร์สมัยใหม่ที่ปรากฏอยู่ตามตารางแล้วนั้น งานศึกษาพระไตรปิฎกในเชิงสังคมศาสตร์ที่ลึกลงไปในระดับรายละเอียดยังมีอีกมาก เช่น โลกาวินัยกับพระพุทธศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อของพระพุทธศาสนาเถรวาท การจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ บทบาทของพระป่ากับ

สิ่งแวดล้อมศึกษา ขบวนการเคลื่อนไหวทางพระพุทธศาสนาสมัยใหม่ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม งานศึกษาในเชิงพระไตรปิฎกที่แสดงให้เห็นถึงความลึกซึ้งของงานศึกษาทางสังคมศาสตร์ก็คือ งานศึกษาบทบาทของแนวคิดสตรีนิยมในพระไตรปิฎก

การศึกษาพระไตรปิฎกในมิติของสตรีนิยม¹⁴ ซึ่งสามารถสรุปความได้ว่า พระไตรปิฎกถูกกล่าวหาว่า เป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหรือพระไตรปิฎกนั้นเป็นผลงานการรวบรวมและบันทึกโดยพระผู้ชายหรือพระสงฆ์เท่านั้น จึงจัดพระไตรปิฎกได้ว่ามีลักษณะนิยมเพศบุรุษ แต่ก็อธิบายสาเหตุของการขาดภิกษุณีสงฆ์ร่วมด้วยไว้ 2 ประการด้วยกันคือ ประการแรกพระภิกษุณีสงฆ์ขาดทั้งปริมาณและคุณภาพ ประการที่สอง สตรีอินเดียในสังคมพราหมณ์ไม่มีพื้นฐานทางการศึกษาก่อนที่จะเข้ามาบวชเลย อย่างไรก็ตาม การศึกษาพระพุทธศาสนาในแนวสตรีนิยมก็ยังคงเบงบานขึ้นมาในสังคมไทย โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของขบวนการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแม่ชี หรือขบวนการภิกษุณี ล้วนย่อมส่งผลต่อความเบิกบานและองงามในทางพระพุทธศาสนาทั้งนั้น อาจจะต้องสร้างศาสตร์ใหม่เพื่อการศึกษาที่เรียกว่า “พุทธศาสตร์แนวสตรีนิยม” จากการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างพระไตรปิฎกกับศาสตร์สมัยใหม่ พบว่า เนื้อหาต่างๆ ในพระไตรปิฎกมีความทันสมัยอยู่เสมอ เมื่อนำมาศึกษา เปรียบเทียบและวิเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริบทและสภาพแวดล้อม แต่ในตัวเนื้อพุทธธรรมและแก่นธรรมยังคงเป็นเนื้อหาที่สร้างความตื่นตาตื่นใจให้ยุคสมัยตลอดเวลา เพราะว่าหลักการที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ล้วนเป็นหลักการที่เป็นรากฐานอันสำคัญของการศึกษาศาสตร์สมัยใหม่ การจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันในชุมชนหรือที่เรียกว่า ชุมชนสงฆ์ หรือการจัดลำดับความสำคัญหรือการสร้างความสัมพันธ์ของคนที่มีชาติภูมิที่แตกต่าง

ดังนั้น พระไตรปิฎกจึงเป็นเสมือนชุมทรัพย์ของความรู้ที่มีการบรรจุของความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในโลกและจักรวาลนี้ไว้อย่างค่อนข้างชัดเจน การใช้เวลาและทุ่มเทศึกษา จึงเป็นแนวทางที่นำมาเสนอในที่นี้ อย่างไรก็ตาม เนื้อหาของพระไตรปิฎกยังมีบางส่วนที่ได้รับการตีความ ทั้งจากตัวคำสอนเอง หรือจากอาจารย์ นักวิชาการ หรือนักคัมภีร์ศาสตร์เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้ เนื่องจากพระพุทธศาสนามีการพัฒนาและผลิตพระไตรปิฎกออกเป็นหลายชาติ หรือมีการตีพิมพ์ที่หลากหลายและพัฒนาและเปลี่ยนแปลงการจัดพิมพ์อยู่ตลอดเวลา ในอีกทางหนึ่งที่มีความสำคัญมากคือ การศึกษาพระไตรปิฎกเปรียบเทียบ เพื่อให้เท่าทันการตีความและการนำไปปรับใช้ในแต่ละชาติแต่ละภาษาที่แตกต่างกันออกไป และเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการศึกษาพระไตรปิฎกแบบบูรณาการขึ้นได้ด้วย การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกชาติต่างๆ

การศึกษาพระไตรปิฎกนานาชาติเริ่มจากการศึกษาภาษาบาลี และพัฒนามาสู่การศึกษาเป็นภาษาสันสกฤต เนื่องจากทั้งสองภาษามีถิ่นของภาษาอยู่บริเวณใกล้เคียงพื้นที่บริเวณนั้น ดังนั้น การศึกษาพระ

¹⁴ พระมหาสมชัย กุสลจิตโต. ‘การศึกษาพระไตรปิฎกในมิติของสตรีนิยม’ ใน พระอมรเมธาจารย์ และคณะ. พระไตรปิฎกปริทัศน์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538, หน้า 99-105.

ไตรปิฎกจึงโดนจำกัดวงที่ค่อนข้างแคบอยู่ที่ภาษาแถบบาลีและสันสกฤต อย่างไรก็ตาม เมื่อพัฒนาการของการแปลและการเรียบเรียงเพิ่มมากขึ้น จึงเกิดการถ่ายทอดภาษา จากภาษาหนึ่งสู่ภาษาหนึ่ง และพระไตรปิฎกซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานของคำสอนอันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา จึงได้รับการถ่ายทอด แปล และเรียบเรียงเป็นภาษาที่มีความหลากหลายมากขึ้นตามการขยายตัวของพื้นที่การนับถือศาสนา

คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีของฝ่ายเถรวาท เป็นคัมภีร์ที่สืบเนื่องมาจากการสังคายนาครั้งแรก จึงถือว่าเป็นต้นเดิมที่สุด และได้ชำระสะสางความเห็นแตกต่างแปลกแยกออกไป ในปัจจุบันโลกรู้กันว่าพระพุทธศาสนามี 2 นิกายใหญ่ คือเถรวาทและมหายาน ซึ่งในฝ่ายมหายานมีในพื้นที่เอเชียภาคเหนือ อย่างญี่ปุ่น มองโกเลีย เกาหลี จีน เป็นต้น และการศึกษาพระไตรปิฎกหรือพระธรรมวินัยจึงเกิดการถ่ายทอดและแปลออกไปมากมายหลายภาษา เฉกเช่นพัฒนาการของพระไตรปิฎก 2 กลุ่มดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่จารึกด้วยภาษาตะวันออก¹⁵ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาสันสกฤต คือ มีการนำภาษาสันสกฤตขึ้นสู่การสังคายนา มีการร้อยกรองอรรถาธิบายพระไตรปิฎกขึ้น 3 คัมภีร์ใหญ่ๆ ได้แก่ ร้อยกรองอรรถกถาพระวินัยปิฎก ชื่อ “วินัยภาษา” ร้อยกรองอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ชื่อ “อุปกเทศศาสตร์” และร้อยกรองอรรถกถาพระอภิธรรม ชื่อ “มหาวิภาษาศาสตร์” และพระไตรปิฎกภาษาสันสกฤตนี้เอง กลายมาเป็นต้นฉบับการแปลพระไตรปิฎกภาษาจีน

พระไตรปิฎกภาษาจีน ถูกแปลจากภาษาสันสกฤต และการแปลในส่วนของพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎกถูกแปลออกมาเป็นหลายปรกรณด้วยกัน นอกจากนี้ ในส่วนของพระอภิธรรมได้ถูกแปลออกเป็นหลายส่วน ได้แก่ อภิธรรมมหาวิภาษาศาสตร์ อภิธรรมเหตุยศาสตร์ โชคดีที่คัมภีร์สันสกฤตของลัทธิมหายาน ได้ถูกแปลไว้เป็นภาษาจีนมากมาย ดังนั้น การศึกษาลัทธิมหายานจึงจำเป็นต้องศึกษาผ่านทางภาษาจีน ทั้งนี้ กลวิธีในการแปลพระไตรปิฎกฉบับภาษาจีนจะเห็นขั้นตอนและมาตรการในการแปลที่พิถีพิถัน จึงนำมาสู่พระไตรปิฎกฉบับเขียนด้วยภาษาจีน และเกิดการพิมพ์พระไตรปิฎกขึ้นในประเทศจีนต่อมา นอกจากนี้แล้วพระไตรปิฎกยังได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาหลายยุคหลายสมัย เช่น ราชวงศ์ซ้อง (ซ่ง) ราชวงศ์หยวน (หยวน) ราชวงศ์เหม็ง (หมิง) ราชวงศ์เซ็ง (ชิง) จนถึงการพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนขึ้น

พระไตรปิฎกฉบับภาษาญี่ปุ่น เนื่องจากพระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นช่วงแรกต้องอาศัยพระไตรปิฎกฉบับภาษาจีนเพื่อเป็นต้นฉบับ แต่อย่างไรก็ตามในช่วง 100 ปีที่ผ่านมาประเทศญี่ปุ่นได้ชำระรวบรวมพระไตรปิฎกฉบับใหม่ขึ้นเรียกว่า “ฉบับไตโซ” นอกจากนี้ วงการพระพุทธศาสนาของญี่ปุ่นยังก้าวอีกขั้นหนึ่ง คือมีการพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับอักษรญี่ปุ่นขึ้น และทำการแปลพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีของฝ่ายเถรวาทออกเป็นภาษาญี่ปุ่นอีกด้วย

พระไตรปิฎกฉบับภาษาทิเบต เกิดขึ้นเนื่องจากการแพร่หลายของพระพุทธศาสนาในพื้นที่ทิเบต

¹⁵ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 130-153.

ดังนั้น จึงเกิดความพยายามแปลจากภาษาสันสกฤตมาสู่ภาษาทิเบตและถือว่าพระไตรปิฎกมหายานเป็นหลักก็คือของจีนและของทิเบตเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม ถู้อได้เพียงแค่ว่าเป็นคัมภีร์ที่เกิดขึ้นในยุคหลังหรือคัมภีร์ที่เกิดขึ้นทีหลัง และแพร่หลายไปสู่ภาษาญี่ปุ่นและเกาหลี ทั้งนี้ พระไตรปิฎกฉบับภาษาเกาหลี ได้มีการตั้งศูนย์กลางการแปลพระไตรปิฎกภาษาเกาหลีขึ้นเรียกว่า “ศูนย์แปลพระไตรปิฎกเกาหลี” นอกจากนี้แล้ว ยังมีพระไตรปิฎกฉบับภาษาเนปาล ภาษาแกมพูชา ภาษาพม่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการถ่ายทอดและการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาในโลกตะวันออก

กลุ่มที่ 2 กลุ่มจารึกภาษาตะวันตก¹⁶ เนื่องจากการค้นพบวรรณคดีของโลกตะวันออกจำนวนมาก โดยเฉพาะวรรณคดีในทางพระพุทธศาสนา จึงเกิดคณะทำการศึกษารวบรวมที่เรียกว่า สมาคมบาลีปกรณ์ที่เรียกว่า “Pali Text Society” โดยมีเป้าหมายเพื่อการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกในภาษาบาลีในอักษรโรมัน โดยเริ่มจากการคัดลอกพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับอักษรสิงหลของลังกา ฉบับอักษรไทยของประเทศไทย และฉบับอักษรพม่าของประเทศพม่า โดยนำพระไตรปิฎกเหล่านี้มาสอบทานกัน แล้วพิมพ์ด้วยอักษรโรมัน นอกจากนี้ ยังมีการดำเนินการแปลเป็นภาษาอังกฤษและพิมพ์โดยสมาคมบาลีปกรณ์เช่นกัน ดังนั้น จึงเกิดการขยายการศึกษาพระไตรปิฎกไปสู่โลกตะวันตกอย่างเป็นทางการ

พระไตรปิฎกในฐานะศาสตร์เพียงหนึ่งเดียวกล่าวคือ เป็นแหล่งข้อมูลที่รวบรวมทุกศาสตร์ความรู้ไว้ทั้งหมดแล้ว จะพบว่า การศึกษาพระไตรปิฎกในเชิงการบูรณาการ ให้เกิดความทันสมัย เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโลกยุคโลกาภิวัตน์มีความจำเป็นอย่างยิ่ง

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาพระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดการบูรณาการความรู้ บทความขึ้นนี้ได้เสนอวิธีการศึกษาหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น การศึกษาในเชิงโครงสร้างของพระไตรปิฎก การศึกษาในฐานะของการเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงพระพุทธศาสนา การเชื่อมโยงระหว่างพระไตรปิฎกกับศาสตร์สมัยใหม่ และการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระไตรปิฎกของหลายๆชาติ แนวคิดทั้งหมดที่กล่าวมานั้น เพื่อเสนอแนวทางในการบูรณาการการศึกษาพระไตรปิฎกให้เกิดความกว้างขวางและสอดคล้องกับยุคสมัยมากขึ้น

ทั้งนี้ ความรวดเร็วของยุคสมัยที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์ นั้นเป็นยุคที่เกิดการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตาม หลักการทางพระพุทธศาสนาเมื่อได้รับการประยุกต์ใช้ในยุคสมัยแห่งความรวดเร็วนี้ ก็ยังคงคุณค่าความสมบูรณ์ของหลักการสำคัญแห่งการมีชีวิตอยู่ มีคุณค่าและตระหนักถึงความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปของสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นบนโลกอันรวดเร็วเช่นนี้

¹⁶ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 153-161.

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- บรรจบ บรรณรุจิ. การจัดคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหมวดหมู่: พระไตรปิฎก นิกาย วรค. รายงานการวิจัยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, 2556.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), 2554.
- พระอมรเมธาจารย์ และคณะ. พระไตรปิฎกปริทัศน์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539.
- เสนาะ ผดุงฉัตร. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532.

รูปแบบการจัดการศึกษาที่พึงประสงค์ในประเทศไทย Form of Education is Desirable in Thailand.

พระมหาเผด็จ จิรกุโล (จงสกุลศิริ)¹

ดร.ศิริพร ทัตสนศรี²

Phramaha Phadet Jirakulo

Ph.D Siriphon Tatsanasee

บทคัดย่อ

การศึกษาไทยได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงปัญหาและความล้มเหลวที่เกิดขึ้น จากการจัดอันดับตามรายงานของ World Economic Forum ในปี พ.ศ. 2557 - 2558 ระบุว่าประเทศไทยมีอันดับคุณภาพทางการศึกษาขั้นพื้นฐานลำดับ 7 ในกลุ่มประเทศอาเซียนที่ได้รับการจัดอันดับ โดยคนไทยกว่าร้อยละ 87 เชื่อว่าการศึกษาไทยอยู่อันดับสุดท้ายในกลุ่มประเทศอาเซียนจริง ซึ่งมูลเหตุที่สำคัญมาจากปัญหาที่สะสมมานานหลายประการอันเกิดมาจากระบบการเรียนการสอน หลักสูตร ครูผู้สอน โอกาสการเข้าถึงการศึกษา รวมไปถึงคุณภาพของนักเรียนไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้งบประมาณทางการศึกษาสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่การบริหารจัดการยังไม่ดีมากนักโดยพบว่างบประมาณส่วนใหญ่ทุ่มเทไปที่การศึกษาขั้นพื้นฐานโดยมีการใช้งบประมาณแบบต้ำน้ำพริกละลายในแม่น้ำเป็นส่วนมาก คือนำไปใช้ไม่ตรงจุดสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนา หรือนำไปจัดการแต่ละเรื่องมากเกินไปกว่าผลผลิตคุณภาพที่ได้ไม่คุ้มค่า และถ้าหากได้รับงบน้อยก็จะส่งผลกระทบต่อนักเรียนที่ได้รับโอกาสไม่เท่ากันมากขึ้น อีกทั้งเป็นไปในสัดส่วนที่มากกว่าอาชีวศึกษาค่อนข้างมาก ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนในระดับอาชีวศึกษายังไม่มีประสิทธิภาพสูงมากนักและไม่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยในปัจจุบันยุคสังคมเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมต่างๆมากขึ้น นอกจากนี้แม้จะจัดสรรงบประมาณให้กับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นจำนวนมาก แต่ยังพบปัญหาโอกาสการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้มีฐานะและผู้ไม่มีฐานะ ยิ่งมองให้ลึกไปถึงผู้บริหารระดับสูงไม่มีความรู้ด้านวิชาการอย่างลึกซึ้งจึงพึ่งพิงบุคลากรระดับการจัดการงบประมาณหรือนักจัดการเงินจัดจ้างเป็นสำคัญ ผู้ใช้งบประมาณไม่เข้าใจเชิงวิชาการการจัดการศึกษาเชิงรุกอย่างลึกซึ้ง นักวิชาการไม่มีโอกาสลงลึกถึงงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และหรือผู้ที่เข้าใจระบบการจัดการการศึกษามีคุณภาพ นักวิชาการทุกระดับความคิด ปัจจุบันยังใช้ความคิดของนักการศึกษาในยุคเก่าและหรือดำเนินการพัฒนาคุณภาพแบบโยนหินถามทาง และไม่กล้าสู่ปัญหาแบบกล้าคิดกล้าทำที่สมควรบุกเบิกการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างจริงจัง ผู้รู้หรือนักวิชาการอิสระที่มีความคิด

¹ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² สาขาการตลาด คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

เห็นแบบตรงไปตรงมาไม่มีโอกาสเข้าร่วมให้ข้อคิดหรือข้อเสนอแนะแบบประชาพิจารณ์ร่วม รวมไปถึงปัญหาอันเกี่ยวเนื่องกับหลักสูตรและการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยหลักสูตรของไทยไม่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพที่ตรงตามความสามารถของผู้เรียน เมื่อรวมเข้ากับค่านิยมของสังคมทำให้การจัดหลักสูตรของไทยไม่ประสบความสำเร็จในปัจจุบัน

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา พึ่งประสงค์ ประเทศไทย

Abstract

The study has been criticized Thailand's problems and failures that occurred. According to a report from the ranks of the World Economic Forum in the year 2555 - 2556 indicates that the quality of education the country ranked the last among the ASEAN countries have been ranked. In Thailand, more than 87 percent believe that education is ranked last in Thailand, ASEAN actually. The major cause of the problems that have accumulated over several arising from the curriculum เข้า teachers to access educational opportunities. The quality of students Thailand.

Thailand is a country where the cost of education is very high compared to other countries in Southeast Asia. But management has not improved much by the majority of the budget is devoted to basic education, with a low budget paste dissolved. Is applied to a point that should be developed. Or to manage each excess output quality is not worth it. If it has been less affected students get more opportunities as well. As a proportion rather than vocational education. In addition, although the budget for the Office of the Basic Education are numerous. But the problem of unequal opportunities between those with and those without a position. Looking more deeply to the highest levels of academic knowledge is deeply dependent on personnel management, budgeting or money management outsourcing is important. The budget does not understand the academic education aggressive deeply. Scholars have the opportunity to work deep into the development of quality education. And who understand the quality management system. Scholars all ideas The current thinking of educators in old age, and the development or quality demanded by throwing stones. And not me, I do not think the problem is that they pioneered the development of quality education seriously. The academic freedom or opinion frankly no chance to comment or suggestion, attended a joint public hearing. Including issues related to curriculum and instruction in basic education. Over the course

of Thailand is not conducive to development that meets the abilities of the students. When combined with the values of society, making the course of Thailand, without success to date.

Keyword : Education Desirable Thailand

บทนำ

ระบบการศึกษาไทยปัจจุบันตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 มีการจัดระบบการศึกษาชั้นประถมศึกษา 6 ปี (6 ระดับชั้น) การศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี (3 ระดับชั้น) และการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (3 ระดับชั้น) หรือระบบ 6-3-3

นอกจากนั้นระบบการศึกษาไทยยังจัดเป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ในการจัดระบบการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะไม่พิจารณาแบ่งแยกการศึกษาในระบบโรงเรียนออกจากการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่จะถือว่าการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเพียงวิธีการเรียนการสอน หรือรูปแบบของการเรียนการสอนที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Modes of learning” ฉะนั้น แนวทางใหม่คือสถานศึกษาสามารถจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบ และให้มีระบบเทียบโอนการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ โดยพระราชบัญญัติการศึกษาฯ มาตรา 15 กล่าวว่าการจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย คือ

(1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

(2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม เช่น การศึกษานอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ

(3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม หรือแหล่งความรู้อื่นๆ เปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถเลือกเนื้อหาที่สนใจตรงกับความต้องการของตนเองและสามารถศึกษาในเวลาทีปลอดจากภารกิจอื่นได้ เช่น การฟังบรรยายพิเศษ การศึกษาจากเอกสาร การเยี่ยมชมการสาธิต การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตหรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษา

เดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้ระบบตามอรรถศาสตร์ การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงานการสอน และจะส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบ

7Q ที่ควรรู้ (AQ CQ EQ IQ MQ PQ SQ)

AQ : Adversity Quotient

ความฉลาด ในการแก้ไขปัญหา คือมีความยืดหยุ่นสามารถปรับตัวในการเผชิญปัญหาได้ดี และพยายามหาหนทางแก้ไขปัญหา เอาชนะอุปสรรคความยากลำบากด้วยตัวเอง ไม่ย่อท้อง่ายๆ จริงๆ แล้วความฉลาดในด้านนี้เริ่มก่อตัวขึ้นตั้งแต่เป็นเด็ก เพราะเด็กจะเรียนรู้วิธีการมองและจัดการปัญหาจากผู้ใหญ่รอบข้าง ว่าปัญหานั้นเป็นปัญหาที่ต้องยอมจำนน เป็นโอกาสหรือเป็นเรื่องน่าท้าทาย แต่ก็อยู่ที่พ่อแม่ด้วยว่าจะเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกเผชิญกับการแก้ปัญหาด้วย ตัวเองหรือไม่

CQ : Creativity Quotient

ความฉลาดในการริเริ่มสร้างสรรค์ มีความคิด จินตนาการหรือแนวคิดใหม่ๆ ในรูปแบบต่างๆ เช่น การเล่นเกม งานศิลปะ การประดิษฐ์สิ่งของ CQ จะสัมพันธ์กับเรื่องการเล่น ถ้าเด็กได้เล่นอย่างอิสระตามความชอบและเหมาะกับวัย เด็กก็จะมีความคิดสร้างสรรค์

การปลูกฝังเรื่องนี้จึงอยู่ที่พ่อแม่มีเวลา เล่นและทำกิจกรรมที่ส่งเสริมจินตนาการกับลูก เช่น การเล่นเกมศิลปะ การหยิบจับของใกล้ตัวมาเป็นของเล่น การเล่านิทาน เป็นต้น

EQ : Emotional Quotient

ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นความสามารถในการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์และยับยั้งชั่งใจตนเองและแสดงออกอย่างเหมาะสม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักรอคอย รู้จักกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย มีจิตใจร่าเริงแจ่มใส มองโลกในแง่ดี สามารถปรับตัวเข้ากับสังคม สถานการณ์รอบข้างได้ดี มีความคิดสร้างสรรค์ กระตือรือร้น มีแรงจูงใจ อยากประสบความสำเร็จ เห็นคุณค่าและเชื่อมั่นในตนเอง รายงานการศึกษาหลายชิ้นสรุปตรงกันว่า คนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตและอาชีพการงาน ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไปล้วนแต่มี EQ ดีทั้งสิ้น และสิ่งที่น่าดีใจก็คือ EQ สามารถปรับเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาขึ้นได้ด้วยเหตุนี้คนจึงหันมาให้ความสำคัญกับ EQ กันมาก ว่ากันจริงๆ แล้ว EQ ค่อนข้างกว้างมาก น่าจะเป็นหัวข้อใหญ่ที่ครอบคลุม Q ต่างๆ ได้ทั้งหมด และพ่อแม่ น่าจะได้ประโยชน์มากที่สุด แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าจะลงรายละเอียดในประเด็นต่างๆ มากน้อยแค่ไหน เพราะมีคนจำนวนไม่น้อยที่พอพูดถึง EQ ก็มักจะมุ่งไปที่การเป็นเด็กอารมณ์ดีซะมาก จนอาจมองข้ามรายละเอียดบางข้อที่มีประโยชน์กับเด็ก เช่น การปลูกฝังกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย เด็กจะสามารถควบคุมตัวเองได้ต่อเมื่อพ่อแม่ฝึกระเบียบวินัยให้ รู้จักควบคุมลูก พูดง่ายๆ คือไม่ตามใจในเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งพบความสัมพันธ์ว่า เด็กที่พ่อแม่สอนเรื่องระเบียบวินัยดีๆ มักจะเป็นเด็กซึ่งมี EQ ดีตามมา

IQ : Intelligence Quotient

ความฉลาดทางสติปัญญา เป็นความสามารถในการคิด วิเคราะห์ การคำนวณ การใช้เหตุผล การเชื่อมโยงปัจจัยที่มีผลต่อ IQ ส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถควบคุมได้คือพันธุกรรม ส่วนที่สามารถควบคุมได้ คือภาวะโภชนาการ สภาพแวดล้อมที่ดีและเหมาะสม จะเห็นว่าเราควบคุม IQ ได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ต่างจาก Q อื่นๆ ซึ่งควบคุมได้ง่ายกว่า เพราะเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูโดยตรง ปัจจุบันนักวิจัยยืนยันว่า IQ มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในชีวิต เช่น การทำงาน การเรียนแค่ 20% เท่านั้น

MQ : Moral Quotient

ความฉลาดทางศีลธรรม จริยธรรม คือมีความประพฤติดี รู้จักผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ มีจริยธรรม เป็นแนวคิดที่มุ่งตอบคำถามว่าการที่เราเป็นคนที่มี IQ ดี EQ สูง แต่ถ้ามีระดับคุณธรรมจริยธรรมต่ำก็อาจใช้ความฉลาดไปในทางที่ไม่ถูกต้องก็เป็นได้ MQ จึงเน้นเรื่องการปลูกฝังความดีงามให้กับเด็ก ซึ่งตรงกับหลักศาสนาหลายศาสนาที่สอนให้คนเป็นคนดี เด็กที่มี MQ ดีมักเป็นเด็กเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจผู้อื่นและเมื่อโตขึ้นจะเป็นคนที่เข้ากับคนอื่นได้ง่าย การที่เด็กจะมี MQ เกิดขึ้นได้นั้นต้องเริ่มต้นจากการที่เด็กรู้จักถูกผิด สิ่งไหนควรทำไม่ควรทำ ซึ่งจะใช้วิธีการบอกด้วยคำพูดอย่างเดียวไม่ได้ ต้องแสดงให้เด็กเห็นอย่างสม่ำเสมอ ควบคู่ไปกับการสอนด้วยจึงจะได้ผล

PQ : Play Quotient

ความฉลาดที่เกิดจากการเล่น เกิดจากความเชื่อที่ว่าการเล่นพัฒนาความสามารถของเด็กได้หลายด้าน ทั้งพัฒนาการด้านร่างกาย ความเฉลียวฉลาด ความคิดสร้างสรรค์ อารมณ์และสังคม PQ จึงเน้นให้พ่อแม่เล่นกับลูก ถึงกับมีคำพูดที่ว่าพ่อแม่เป็นอุปกรณ์การเล่นที่ดีที่สุดของลูก การที่พ่อแม่ให้ลูกขี่คอ เล่นจ๊ะเอ๋ เล่นซ่อนหา เล่นนิทาน สามารถสร้างเสริมพัฒนาลูกได้ดีกว่าของเล่นพัฒนาการแฉ่งๆ เพราะนอกจากพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญาที่เกิดขึ้นแล้ว ลูกยังได้รับความรู้สึกอบอุ่น มีความสุขไปพร้อมกับคำสอน หลักคิดต่างๆ ที่สอดแทรกระหว่างที่เล่นด้วย

SQ : Social Quotient

ความฉลาดทางสังคมที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีน้ำใจเอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมสังคมด้วยกัน ไม่คิดว่าตนเองเหนือกว่าใคร ต้องมีใจเปิดกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น อีกทั้งต้องไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

การจัดการเรียนรู้วิถีพุทธ

คำสอนในพุทธศาสนา นับว่าเป็นปรัชญาในการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ ทั้งระดับโลกียธรรม และ ระดับโลกุตระธรรม ซึ่งได้รับการยอมรับจากทั่วโลก คำสอนต่างๆของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพินิจพิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนแล้ว ล้วนแต่เป็นสังฆธรรมทั้งสิ้น การศึกษาตามแนววิถีพุทธนั้น จึงเป็นการนำเอาหลักของ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และ ใช้หลักธรรมที่เป็นส่วนผลักดันการสร้างพัฒนาการทั้ง 6 ด้านมา

ใช้ เช่น องค์คุณพหุสูต สร้าง IQ พรหมวิหารธรรม สร้าง EQ สัมปยุตธรรม สร้าง MQ อธิบาธรรม สร้าง AQ สังคหัตถุธรรม สร้าง SQ เป็นต้น

การจัดการเรียนรู้วิถีตะวันตก

ทฤษฎีที่นำมาประยุกต์ใช้ได้แก่ Montessori Education และ Project Approach โดยจะเน้นเรื่องการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และกิจกรรม เพื่อพัฒนาทักษะการคิด (Thinking skill)

วิธีการเรียนรู้แบบตะวันตกตามทฤษฎี Montessori Education เป็นจัดการเรียนการสอนแบบที่เป็นการจัดสภาพการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน โดยมีผู้สอนเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมือนบ้าน และเป็นผู้ให้การสนับสนุน ให้เสรีภาพแก่ผู้เรียน ให้คำปรึกษาและกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง ให้ใช้จิตใจสัมผัสสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความสนใจ ความต้องการและความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ของผู้เรียน และยึดหลักความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย การจัดการเรียนการสอนแบบวิถีตะวันตกนี้จะคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระ จัดสิ่งแวดล้อมและอุปกรณ์ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะกลไกผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า รู้จักควบคุมการทำงานด้วยตัวเอง เพราะทฤษฎีนี้ให้การเกื้อหนุนความเชื่อที่ว่า ผู้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของตนเองและมีความสามารถที่จะสัมผัสการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมได้

การจัดการเรียนรู้วิถีตะวันตกจะส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะดังนี้

ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตนเอง (Self-education / Auto-education) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเข้าใจตนเองในการเลือกวิธีการเรียนรู้ เป็นผู้ใฝ่รู้

ผู้เรียนสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ดีเพราะการเรียนรู้แบบวิถีตะวันตกได้สร้างโดยประสบการณ์จริงโดยการเลียนแบบชีวิตจริง

ผู้เรียนเรียนด้วยความสุข เพราะเป็นจัดการการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน

ผู้เรียนได้เข้าสังคมกับเพื่อน โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้แบบวิถีตะวันตกที่มีความแตกต่างกันได้อยู่ร่วมกัน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นการเรียนที่มุ่งให้ผู้เรียนทำกิจกรรมจนสำเร็จด้วยตนเอง ไม่มีการแข่งขันเปรียบเทียบ จะรู้สึกทำหายตนเอง ไม่เครียด ไม่เบื่อหน่ายการเรียน

ผู้เรียนมีสมาธิจากการทำงานที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรง

ผู้เรียนจะเจริญเติบโตตามธรรมชาติ เพราะการเรียนรู้วิถีตะวันตกให้ความสำคัญกับช่วงเวลาหลักของชีวิต การเจริญเติบโตทั้งทางสติปัญญาและจิตใจได้รับพลังอย่างเหมาะสม เกิดทักษะได้อย่างดี เช่น การเรียนรู้ภาษา การจัดการอย่างมีระเบียบ

ผู้เรียนมีบุคลิกภาพที่ดี คือ เป็นผู้กล้าคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง เป็นผู้รู้จักการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เป็นผู้รับผิดชอบ เป็นผู้รู้จักเข้าสังคม มีทัศนคติเชิงบวก และเป็นผู้มีสติปัญญาเหมาะสมตามวัย

ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ได้ดี เพราะได้รับการเตรียมตัวจากการเรียนรู้วิถีตะวันตกครอบคลุมทางด้านประสบการณ์ชีวิต ด้านประสาทสัมผัส และทางด้านวิชาการ

ผู้เรียนมีความเข้าใจธรรมชาติ เพราะได้รับการฝึกการสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชีวิต เขาจะมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ

ผู้เรียนจะรู้จักคิดสร้างสรรค์ เพราะได้รับการส่งเสริมการคิดอย่างอิสระและการได้รับการยอมรับนับถือจากผู้ใหญ่

การจัดการเรียนรู้แนววิถีตะวันตกโดยใช้หลักทฤษฎี Project Approach เป็นการสอนแบบโครงการโดยทั่วไป คือการวางแผนกิจกรรมต่างๆตามหัวเรื่องให้ผู้สอนเล็ง เห็นว่าสำคัญและผู้เรียนควรรู้ เป็นการกำหนดแผนการสอนล่วงหน้า จึงมีการวางแผนการสอน กำหนดแนวคิด และสาระความรู้ซึ่งมีความสำคัญได้ นำมาประยุกต์ สามารถนำไปใช้ได้จริงในระบบการศึกษาของไทย ด้วยการให้โอกาสผู้เรียนได้ถามคำถามของตนเองและมีโอกาสสืบค้นหา คำตอบและ ทำกิจกรรมของตนเอง ซึ่งแนวการเรียนรู้วิถีตะวันตกนี้สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น แสดงออกอย่างมีจุดหมาย ทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย โครงการที่พัฒนาโดยใช้แนววิถีตะวันตกอย่างมีคุณภาพนี้จะมีผลต่อจิตใจของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งผู้เรียนและผู้สอน ทำให้เกิดความสนใจไปพร้อมๆกัน

โดยจะเห็นว่าการสอนแบบโครงการแนววิถีตะวันตกเป็น วิธีการสอนรูปแบบหนึ่งที่ให้โอกาสผู้เรียนเรียนรู้โดยการสืบค้นหาข้อมูลอย่างลึกในหัวเรื่องเฉพาะ ที่ผู้เรียนสนใจ ควรค่าแก่การเรียนรู้ โดยปกติการสืบค้นจะทำโดยผู้เรียนกลุ่มเล็กๆ ที่อยู่ในชั้นเรียนหรือผู้เรียนทั้งชั้นร่วมกันหรือบางโอกาสอาจเป็นเพียงเด็กคนใดคนหนึ่งเท่านั้น หัวเรื่องที่ถูกเลือกควรมีความหมายต่อชีวิตต่อตัวผู้เรียน และ ผู้สอนสามารถบูรณาการเนื้อหา ในการทำโครงการของผู้เรียนได้ด้วย ทั้งนี้ ลักษณะเด่นของโครงการแนววิถีตะวันตก คือการค้นหาคำตอบจากคำถามที่เกี่ยวกับหัวเรื่อง คำถามนี้อาจมาจากผู้เรียน จากผู้สอนหรือผู้สอนกับผู้เรียนร่วมกัน ผู้เรียนมีโอกาสที่จะวางแผนสืบค้นด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนช่วยเหลือการทำโครงการของผู้เรียนจะร่วมการวางแผนศึกษา และหรือสัมภาษณ์ผู้เรียน แก้ปัญหา แลกเปลี่ยนสิ่งที่ผู้เรียน เรียนรู้กับบุคคลอื่น ประโยชน์ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการเรียนรู้วิถีตะวันตกนี้ จะเห็นได้ชัดว่าผู้เรียนมีความกระตือรือร้นอยากรู้อยากเห็นสนใจในจดจ่อในการเรียนรู้และกิจกรรมในหลักสูตรทั้งหมดได้ และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ คือ

1. ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะประยุกต์ใช้ทักษะที่มีอยู่ และเพิ่มความชำนาญในทักษะนั้นยิ่งขึ้น
2. แสดงให้เห็นถึงความสามารถและความถนัดของผู้เรียน
3. แสดงให้เห็นแรงจูงใจภายใน และความสนใจที่เกิดจากผู้เรียนในงานและกิจกรรมที่ทำ
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตัดสินใจว่าควรทำอะไร และผู้ใหญ่ยอมรับในความต้องการของผู้เรียน

โดยที่ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การจัดการเรียนรู้วิถีตะวันออก

ปรัชญาตะวันตก เน้นการค้นหาคำความจริงของโลก หมายความว่า ทุกสิ่งอย่างที่ต้องการสืบค้นจะต้องมีหลักฐานมายืนยันไม่ว่าจะเป็นกฎเกณฑ์หรือสถิติต่าง ๆ ที่ผู้รู้ทั้งหลายได้ใช้เวลาเกือบก่อนชีวิตค้นหามาได้ แล้วความจริงของชีวิตที่ว่า จึงกลายเป็นวัตถุที่ต้องสัมผัสได้ด้วยตาเปล่าและความรู้สึกนึกคิด โดยลืมนึกว่า จิตวิญญาณแห่งชีวิตไปโดยสิ้นเชิง จิตวิญญาณที่วามันเป็นบ่อเกิดของชีวิต ไม่รวมถึง ความหมายที่แท้จริงของชีวิตว่าเรามีชีวิตเพียงด้านที่จับต้องได้จริงหรือ ความคิดที่ว่าชีวิตที่สมบูรณ์พร้อมต้องประกอบด้วยวัตถุปัจจัยทั้ง 4 อย่างเป็นอย่างน้อยเพื่อให้เพียงพอแก่การดำรงชีพในสังคมยุคใหม่ โดยลืมนึกว่าเมื่อครั้งที่ไม่มีความรู้วิทยาศาสตร์ พวกเราสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยสิ่งใดหากไม่ใช่สัญชาตญาณเพื่อการมีชีวิตอยู่บรรพบุรุษของเราต่างก็ใช้จิตวิญญาณในการนำพาห่มวลเพื่อนมนุษย์ให้สามารถดำรงพงศ์พันธุ์มาได้จนล่วงเข้าสู่ยุคศหัสวรรษใหม่ที่ชีวิตเรายังกระพือความอยากแห่งกามตัณหาโดยแท้ การสู้รบเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุที่ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นก็เพราะคนเราให้ความสำคัญกับความจริงเฉพาะด้านที่เป็นวัตถุเท่านั้น บทความนี้หาได้ใจมตีว่าปรัชญาตะวันตกเน้นเรื่องวัตถุสิ่งของ แต่เพียงต้องการให้ทุกคนได้เข้าใจว่าแท้ที่จริงแล้วความจริงของมนุษย์ยังต้องการหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกที่ควรมากกว่า ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของปรัชญาตะวันออกที่เน้นในเรื่องดังกล่าว

การยี่ตวิถีแห่งปรัชญาตะวันออกมาเป็นแกนกลางในการนำพาการศึกษาไทยให้ก้าวผ่านช่วงเวลาอันทุกข์ยากนี้ไปได้ ความหลงอันเกิดจากการเดินตามชาติมหาอำนาจที่ไม่ได้มองถึงแก่นสารที่แท้จริงของจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์โดยแท้ ความงามอย่างตะวันออกคือเน้นคุณค่าของจริยวัตรอันงามดจากภายในจิตใจ เมื่อการศึกษาเน้นคุณค่าของจิตใจเป็นหลักแล้ว ก็ย่อมจะเห็นความต้องการที่แท้จริงของลูกศิษย์ว่าชีวิตของเขาต้องการสิ่งใด บางครั้งหากยิ่งเรายัดเยียดความเป็นตะวันตกแล้วผลักไสความเป็นตะวันออกไปจากการกรอบความคิดทางการศึกษายุคใหม่จะยิ่งทำให้แนวทางของเราเกิดการบิดเบือนไปกันใหญ่

การจัดการเรียนรู้อิงกระแสสังคมนิยมไอตอล

เนื่องจากปัจจุบันบริบททางสังคมมีผลกระทบต่อการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาของประเทศรวมถึงรูปแบบการจัดการศึกษาของไทยเป็นอย่างมาก เพราะเรื่องของสังคมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ ประกอบกับในปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการสื่อสารในรูปแบบสังคมโซเชียลมีเดีย ทำให้สังคมดั้งเดิมของไทยต้องมีการปรับปรุงตนเองหรือเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ความมั่นคงทางสังคมเริ่มถูกระทบกระเทือนทั้งในลักษณะของสถาบันหลักในสังคม รวมไปถึงรูปแบบการจัดการการศึกษาในประเทศไทย วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคมจากแบบดั้งเดิม ถูกกระแสจากสังคมตะวันตกแผ่ขยายเข้ามา ทำให้สถาบันการศึกษา มีผลกระทบเนื่องจากเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้จากโซเชียลมีเดีย ซึ่งผู้คนในปัจจุบันนิยมใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นอย่างมาก จนมี คำว่าเน็ตไอตอลเกิดขึ้น มีการเรียนรู้พฤติกรรมของ

เน็ตไอดอลเหล่านี้ผ่านทางสังคมออนไลน์ เรียกว่า สังคมนิยมไอดอล จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันมีผู้ให้ความสนใจ การเรียนรู้อิงกระแสสังคมไอดอล ขึ้นอย่างรวดเร็ว ความเชื่อและวัฒนธรรมในสังคมไทย จึงได้เปลี่ยนแปลง ไปจากเดิมมาก ในส่วนที่มีการปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงไม่ทันก็เกิดปัญหาในทางสังคมติดตามมา เช่น ปัญหา อาชญากรรม ปัญหาวัยรุ่น ปัญหายาเสพติด

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาสังคมให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันทั้งนี้ยัง จำเป็นต้องอนุรักษ์และดำรงรักษาไว้ซึ่งสิ่งที่ดีงามและมรดกทางสังคมในส่วนของที่แสดงความเป็นชาติและความเป็นไทยไว้อีกด้วย

การจัดการเรียนรู้วิถีไทย

หนังสือเรื่อง Place-Based Education in the Global Age: Local Diversity โดย David A. Gruenewald และ Gregory A. Smith ช่วยสนับสนุนทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติให้แก่การศึกษาที่นำแนว การจัดการ ศึกษาแบบอิงสถานที่ (Place-Based Education) มาใช้จัดการศึกษาภายใต้บริบทท้องถิ่นที่มีความ หลากหลายในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งการจัดการศึกษาแบบอิงสถานที่เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่ถือกำเนิด ขึ้นมาใหม่ในยุคปฏิรูปการศึกษาทั่วโลก จุดประสงค์ของหนังสือคือ การให้ข้อมูล อธิบายโมทัศน์ และ กระตุ้นให้ผู้อ่านตระหนักถึงเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่แท้จริง รวมทั้งการเสนอแนวคิดที่เน้น กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative learning) ซึ่งผู้เขียนแนะนำให้ผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปหลักสูตรและการ จัดการศึกษาควรอ่านเพื่อจะได้เกิดความหวังและแรงบันดาลใจใน การพัฒนาโลกใบนี้ ให้น่าอยู่ร่วมกัน

บทสรุป

รูปแบบการจัดการศึกษาที่พึงประสงค์ในประเทศไทยนั้น โดยรวมการศึกษาไทยยังคงต้องมีรูปแบบ ดั้งเดิมและประยุกต์โดยมีปัจจัยในด้านต่าง เช่น บุคคล สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และเวลารวมถึงแนวทางการ ศึกษาในแบบแผนตะวันตกเป็นปัจจัยเสริมแต่รูปแบบการจัดการการศึกษาในประเทศไทยนั้นยังคงต้อง มีการกำหนดรูปแบบทางการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอก ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษากำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการ ศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน ซึ่งการศึกษารูป แบบนี้จัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น สามารถจัดการ ศึกษาในชั้นเรียนหรือเป็นการศึกษาทางไกล

2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษายืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการ ศึกษา ระยะเวลาการศึกษา การวัดและประเมินผลโดยคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา

และความต้องการของแต่ละบุคคล เช่น การศึกษานอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษานี้ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส สามารถศึกษาได้จากบุคคล สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ การศึกษาแบบนี้มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถเลือกเนื้อหาที่สนใจตรงกับความต้องการของตนเองและสามารถศึกษาในเวลาที่ไม่ติดจากภารกิจอื่นได้ เช่น การฟังบรรยายพิเศษ การศึกษาจากเอกสาร การเยี่ยมชมการสาธิต การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตหรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ

การศึกษาทั้ง 3 ระบบ เป็นวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งสามารถนำไปพัฒนาชีวิตและสังคมจึงต้องมีการผสมผสานการศึกษาทั้ง 3 ระบบเข้าด้วยกัน กล่าวคือ บุคคลเรียนรู้การศึกษาตามอัธยาศัยตั้งแต่เกิดโดยการเลี้ยงดูจากพ่อ แม่ ผู้ปกครอง และการเรียนรู้ อยู่ร่วมในชุมชน รวมถึงการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ จึงสรุปได้ว่าการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย การเชื่อมโยงการศึกษาทั้ง 3 ระบบให้เกิดประโยชน์สูงสุดจึงเหมาะกับการจัดการศึกษาที่พึงประสงค์ในประเทศไทยอย่างแท้จริง.

เอกสารอ้างอิง

- วัฒนา สัมผัสสมัน. (2539). การพัฒนารูปแบบการสอนตามหลักการสอนแบบโครงการเพื่อสร้างเสริม
การเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยอนุบาล วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุฎบัณฑิต จุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัย.
- จีรพันธ์ พูลพันธ์ และคำแก้ว ไกรสรพงษ์. (2543) . การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทย :
ตามแนวคิดมอนเตสซอรี. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี.
- Tui Sakrapee. (2557) ข่าวการศึกษา. ค้นเมื่อ 1 กันยายน 2559. จาก <https://blog.eduzones.com/magazine/133608>
- Pitak Khiewkhao. (2555) ระบบการ ศึกษาไทย. ค้นเมื่อ 1 กันยายน 2559. จาก https://wiki.stjohn.ac.th/groups/poly_electronics/wiki/5fcd2/
- Katz, L.G. and Chard ,S.C.(1994). Engaging children’s mind: The project approach.
New Jersey: Ablex.
- Gruenewald, D.A. & Smith, G.A. (2008). Place-Based Education in the Global Age:
Local Diversity. New York : Lawrence Erlbaum Associates.

บทบาทคณะสงฆ์กับการศึกษาของอาเซียนและนานาชาติ

The role of the Ministry of Education and the ASEAN nations for a long time.

พระครูอุทัยพัฒนโกศล (ฉลอง กุศลโล)¹

Phrakroo Utaypattanakoson

บทคัดย่อ

การศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งที่น่าสนใจที่นานอารยะประเทศทั้งหลายได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ในประเทศของตนเองอย่างแพร่หลาย เนื่องจากว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพประการหนึ่งซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามได้ทั้งทางด้านกายภาพ ทางด้านสังคม ทางด้านจิตใจ และทางด้านสติปัญญา สำหรับทางด้านกายภาพนั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์รู้จักวิธีการพัฒนาสุขภาพร่างกายของตนทั้งทางด้านสุขอนามัย ตลอดจนทั้งการพัฒนาให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ เป็นต้น ทางด้านสังคมนั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์รู้จักวิธีการพัฒนาความประพฤติ ทำให้มนุษย์เป็นผู้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่ละเมิดกฎกติกาที่ตั้งงามของสังคมไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

คำสำคัญ : บทบาท, การศึกษา, อาเซียน

Abstract

Education is a process that civilized countries have long been used as tool for human development in their own countries widely. Because education is a powerful tool, one that can be used to grow human development and physical. The social, psychological and intellectual. For physical education as a tool to make people know how to develop their health and hygiene throughout the developed to make contact with all parties concerned with the fifth and organic practices. On those things in a way that you prevent the blame on society. Education is a tool to make people know how to develop the standards. A man who is disciplined not violate rules of good society, or cause detriment suffered damage to both themselves and others.

Keywords: Role, Education, ASEAN

¹ พุทธศาสตร์คุณฐิบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งที่น่ามาอารยะประเทศทั้งหลายได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ในประเทศของตนเองอย่างแพร่หลาย เนื่องจากว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพประการหนึ่งซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามได้ทั้งทางด้านกายภาพ ทางด้านสังคม ทางด้านจิตใจ และทางด้านสติปัญญา สำหรับทางด้านกายภาพนั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์รู้จักวิธีการพัฒนาสุขภาพร่างกายของตนทั้งทางด้านสุขอนามัย ตลอดจนทั้งการพัฒนาให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ เป็นต้น ทางด้านสังคมนั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์รู้จักวิธีการพัฒนาความประพฤติ ทำให้มนุษย์เป็นผู้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่ละเมิดกฎกติกาที่ติงามของสังคมไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีและเกื้อกูลกัน ให้ความสัมพันธ์ที่ดี ช่วยเหลือ เกื้อกูลไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เป็นต้นทางด้านจิตใจนั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์รู้จักวิธีการพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น เรื่องของคุณภาพจิต สมรรถภาพจิตใจ และ ด้านสุขภาพจิต เป็นต้น ทางด้านสติปัญญานั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์รู้จักวิธีการฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ตลอดจนทั้งเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก่ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา การพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามได้ตามที่กล่าวมานั้น ในปัจจุบันนานาอารยะประเทศทั้งหลายส่วนใหญ่ล้วนได้นำเอาการศึกษามาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ในประเทศของตนทั้งสิ้น บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทย

หน้าที่หลักของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วปฏิบัติตาม พร้อมทั้งนำหลักคำสอนมาเผยแผ่แก่ประชาชน สำหรับพระสงฆ์ไทย มีหน้าที่และบทบาทที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยตรงและเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ งานด้านการบริหารพระภิกษุสามเณร ซึ่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถจะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะต่างๆ ตำแหน่งสังฆราช เป็นตำแหน่งสูงสุด รองลงมาได้แก่เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการแต่ละเจ้าคณะ เป็นตำแหน่งสุดท้าย, มหาเถรสมาคม ถือว่าเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย

2. ด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ได้แก่ งานบริหารและเป็นอาจารย์สอนตามสถาบันการศึกษาของสงฆ์ที่มีอยู่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญศึกษา (ม.1-ม.6)

3. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การสอน การอบรม การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม

และการเขียนตำรา และการปฏิบัติธรรม โดยเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

4.ด้านงานสาธารณูปการภายในวัด หมายถึง การเป็นผู้ดูแลการสร้างวัดวาอาราม และรักษาบูรณะซ่อมแซม

5.ด้านงานสาธารณะสงเคราะห์ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคมด้านต่างๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส การต่อต้านยาเสพติด การบริจาคเงินทุนแก่หน่วยงานต่างๆ และการส่งเสริมวิชาชีพต่างๆ เป็นต้น

6.งานการศึกษาสงเคราะห์ได้แก่ ตั้งทุน-เพิ่มทุน-แจกทุนการศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันที่ปรากฏในสังคมไทย พระสงฆ์ไทยมีบทบาทที่ได้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันที่ปรากฏในสังคมไทย

พระสงฆ์ไทยมีบทบาทที่ได้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้

- 1.การจัดการศึกษาแก่ชาวบ้าน(ทั้งมหาวิทยาลัยและระดับมัธยมศึกษา ตลอดจนเด็กเล็ก)
- 2.การเป็นครูผู้สอนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ
- 3.การช่วยเหลือสังคมด้านการบริจาคทุนทรัพย์แก่หน่วยงานต่างๆ
- 4.การช่วยเหลือด้านการรักษาโรคพยาบาลแก่ผู้ยากจน
- 5.การเป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน
- 6.การเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหายาเสพติด
- 7.การช่วยเหลือด้านการสร้างสถานที่ราชการ

8.การเผยแพร่หลักธรรมผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โดยการเป็นผู้แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม และการประพฤติปฏิบัติธรรมฯ

หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย

พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน และสืบต่อพระพุทธศาสนาโดยตรง มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมาย แต่กล่าวตามหน้าที่ทางศาสนาแล้ว มี 6 อย่าง ได้แก่

- 1.ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
- 2.แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
- 3.อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
- 4.ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง
- 5.ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- 6.บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จในความสุข ความเจริญในชีวิต

พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย เมื่อประมาณ พ.ศ. 236 สมัยเดียวกันกับประเทศลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดีย ในขณะที่ประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ไม่น้อยกว่า 7 ประเทศ ได้แก่ ไทย พม่า ศรีลังกา กววม กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่นพระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักรวางหมอบเป็นหลักฐานสำคัญ แต่พม่าก็สันนิษฐานว่ามีในกลางอยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของพม่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้ นำโดยพระโสณะและพระอุตตระ พระเถระชาวอินเดีย เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแถบนี้ จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ ตามยุคสมัยต่อไปนี้

ด้านการศึกษา ประชาชนได้สนใจศึกษาพุทธศาสนามากขึ้นตามลำดับ ได้มีการจัดตั้งสมาคม มูลนิธิทางพุทธศาสนาเพื่อการศึกษามากมาย มีการจัดตั้งชมรมพุทธศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ พ.ศ. 2490 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2432 ได้ประกาศตั้งเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธศาสนาขึ้น เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2490 และเปิดการศึกษาเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2490 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนการศึกษาของพระสงฆ์ได้มีการยกระดับมาตรฐานการศึกษา เช่นยกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เปิดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และมีนโยบายจะเปิดระดับปริญญาเอกในอนาคต ได้มีการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยสากลทั่วไป และได้ออกกฎหมาย พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง โดยรัฐสภาเมื่อ พ.ศ. 2540 มีชื่อว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ปัจจุบันนี้ได้มีวิทยาเขตต่างจังหวัดอีกหลายแห่ง เช่น เชียงใหม่ พะเยา แพร่ ลำพูน นครสวรรค์ ขอนแก่น อุบลราชธานี นครราชสีมา หนองคาย นครปฐม นครศรีธรรมราช เป็นต้น ส่วนการศึกษาด้านอื่น ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ ระดับประถมปลาย และ ม.1 ถึง ม.6 เมื่อปี พ.ศ. 2514 ในปี พ.ศ. 2501 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นเป็นแห่งแรก ณ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเปิดการสอนพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน จนได้แพร่ขยายไปทั่วประเทศ

ด้านการเผยแผ่ ได้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ทั้งในและต่างประเทศในประเทศไทย ได้มีองค์กรเผยแผ่ธรรมในแต่ละจังหวัด โดยได้จัดตั้งพุทธสมาคมประจำจังหวัดขึ้นส่วนพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการเผยแผ่มากขึ้น โดยใช้ชื่อของรัฐ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเอาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาภาคบังคับแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่ ม. 1 ถึง ม. 6 พระสงฆ์จึงได้มีบทบาทในการเข้าไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ มีการประยุกต์การเผยแผ่ธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการบรรยาย ปาฐกถา และเขียนหนังสืออธิบายพุทธธรรมมากขึ้น ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่นมีพระเถระนักปราชญ์ชาวไทยในยุคนี้ ได้แก่ ท่านพุทธทาสภิกขุ และพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) เป็นต้น ในต่างประเทศ

ได้มีการสร้างวัดไทยในต่างประเทศหลายวัด เช่นวัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย เป็นวัดไทยแห่งแรกในต่างประเทศ ต่อจากนั้นได้มีการสร้างวัดไทยในประเทศตะวันตก คือวัดพุทธประทีป กรุงลอนดอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จเปิด เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2509 นับเป็นวัดไทยวัดแรกในประเทศตะวันตก ต่อมาปี พ.ศ. 2514 ได้มีการสร้างวัดแห่งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่นครลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย ชื่อว่า วัดไทยลอสแอนเจลิส ปัจจุบันมีวัดไทยในสหรัฐอเมริกา ประมาณ 15 วัด นอกจากนั้นได้มีองค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย ได้จัดให้มีการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศขึ้นประจำทุกปี เพื่อส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะทางตะวันตก ปัจจุบันนี้ชาวตะวันตกได้หันมาสนใจพุทธศาสนากันมาก ปี พ.ศ. 2508 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกขึ้น ณ ประเทศไทย(พ.ส.ล.) เพื่อเป็นศูนย์กลางของชาวพุทธทั่วโลก

ด้านพิธีกรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงพระราชพิธีต่าง ๆ ที่เป็นพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ให้เป็นพิธีของรัฐบาล เรียกว่า “รัฐพิธี” โดยให้กรม กระทรวงต่างๆ เป็นผู้จัด จัดให้มีงานส่งเสริมพระพุทธศาสนา ช่วงวันวิสาขบูชาของทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จแทนพระองค์ในพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนาเช่นวันวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา ณ พุทธมณฑล ซึ่งสร้างขึ้น เมื่อคราว ฉลอง 25 พุทธศตวรรษ

ด้านวรรณกรรม ได้มีวรรณกรรมทางพุทธศาสนาเกิดขึ้นมากมาย มีปราชญ์ทางพุทธศาสนาเกิดขึ้นหลายรูป จึงได้เกิดวรรณกรรมทั้งประเภทร้อยแก้วและร้อยกรองมากมายหลายเล่ม เช่นพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ ปฏิมากรรมรูปบาทจากพระโอษฐ์ของท่านพุทธทาสภิกขุ หนังสือ พุทธธรรม ของพระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เป็นต้นการจัดการศึกษากับพระพุทธศาสนาการศึกษาับการศึกษาคณะสงฆ์ การจัดการศึกษาเพื่อตัวบุคคล

การจัดการศึกษาเพื่อตัวบุคคล คือภิกษุสามเณรทุกรูปที่บวชมาจะต้องศึกษาหลักเบื้องต้นคือพระวินัย การศึกษาพระวินัยก็คือศึกษาเรื่องศีลของภิกษุสามเณร ระเบียบปฏิบัติทางศาสนา รวมถึงธรรมเนียมต่างๆ เป็นการศึกษาเพื่อรักษาตัวเอง เพื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง ทำได้ถูกต้อง ตลอดถึงศึกษาเพื่อเอาตัวให้รอดคือหลุดพ้นจากความทุกข์ เช่นศึกษาและปฏิบัติกรรมฐาน การจัดการศึกษาแบบนี้เป็นการจัดให้เฉพาะตัวบุคคล ได้ประโยชน์เฉพาะตัว ใครทำใครได้ และเอาตัวรอดได้โดยจะเรียนตามอัธยาศัย เรียนจากตำรา หรือจากครูอาจารย์ก็ได้

การจัดการศึกษาเพื่อพระศาสนา

การจัดการศึกษาเพื่อพระศาสนา คือจัดหลักสูตรให้เป็น ประโยชน์ในเชิงธำรงรักษาเนื้อหาสาระหรือแก่นสารพระศาสนาเอาไว้ ได้แก่ การเรียนนิกกรรมและบาลี หลักสูตรที่ใช้เรียนก็มีเนื้อหาที่มีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า โดยนำพระไตรปิฎกและหลักธรรมต่างๆ มาย่อแล้วเรียนกัน เรียนเพื่อรักษาพระพุทธศาสนา เรียกกันว่าเรียนพระพุทพจน์ ที่พระพุทธศาสนาดำรงคงอยู่และสืบต่อมาได้ทุกวันนี้โดยไม่สูญหายหรือผิดเพี้ยนไป และมีการสืบทอดพัฒนาตลอดมาก็เพราะได้อาศัยการศึกษาเล่าเรียนแบบนี้

การจัดการศึกษาเพื่อสังคม

การจัดการศึกษาเพื่อสังคม การศึกษาแบบนี้ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคมคือลูกชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา กล่าวคือสมัยแรกๆ รัฐไม่สามารถจัดการศึกษาได้ทั่วถึง ทำให้ลูกชาวบ้านผู้ใฝ่รู้แต่ยากจนไม่มีโอกาสได้เรียน จึงอาศัยมาบวชเป็นสามเณรจึงได้เรียน การเรียนแบบนี้เรียกกันว่า “พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ” คือเรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไปกับเรียนทางธรรมตามแบบที่ 2 เมื่อเรียนจบแล้วก็สึกหาลาเพศไป และสามารถใช้ความรู้ไปประกอบอาชีพเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไปได้ การจัดการศึกษาแบบนี้จึงเป็นการช่วยเหลือสังคมหรือผลิตคนที่มีคุณภาพให้ สังคมได้ทางหนึ่งยังมีการจัดการศึกษาอีกประเภทหนึ่งที่นับเข้าในระดับนี้ คือมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้งสองแห่งนี้สอนระดับปริญญา พื้นฐานของภิกษุสามเณรที่จะเข้าเรียนต้องผ่านการศึกษา 3 ระดับข้างต้นมาก่อน การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็เพื่อผลิตพระบัณฑิตออกไปรับใช้พระศาสนา และช่วยเหลือสังคม คือเมื่อเรียนกันจบแล้วหากยังบวชอยู่ไปก็รับใช้ พระศาสนา หากสึกออกไปก็ไปรับใช้สังคม เป็นประโยชน์ต่อสังคม

สำหรับการจัดการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชน เป็นการดึงเยาวชนเข้ามาเรียนในวัด มีพระเป็นผู้สอนหรือควบคุมดูแลใกล้ชิด โดยเปิดวัดให้เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นโรงเรียนการกุศลของวัด เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ระบบนี้คณะสงฆ์ทำมาก่อนจะมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แต่เมื่อพระราชบัญญัตินี้ออกมาก็จะเอื้อประโยชน์แก่การจัดการศึกษาระบบนี้ ให้มีความ เข้มแข็งมีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้รับผลมากขึ้น มีประโยชน์มากขึ้น ตามพระราชบัญญัติระบุว่าวัด สามารถจัดการศึกษาโดยนำเด็กเข้ามาเรียนในวัดได้ รัฐจะสนับสนุนเต็มที่ ซึ่งการจัดการสงเคราะห์ เรื่องการศึกษาแก่เยาวชนอย่างนี้วัดจำนวนมากก็จัดทำดำเนินการกันอยู่แล้วไม่ น้อย กระจายอยู่ทั่ว ประเทศ นับร้อยนับพันแห่ง แต่ก็ยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะที่วัดราชโอรสารามทำมานานแล้ว แต่ทำในรูปของการส่งพระไปสอนในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัด นำนักเรียนเข้ามาในวัดนุ่งขาวห่มขาว ถือบิณฑบาต ปฏิบัติกรรมฐาน ใช้เวลา 2 คืน 3 วัน จัดเป็นรุ่นตลอดทั้งปี เวียนกันไป และต้องทำอย่างนี้คนละ 1 ครั้งต่อปี นอกจากนั้นยังกำหนดให้นักเรียนเรียนธรรมศึกษาและสอบกัน ปรากฏว่าก่อนจบ ม.6 มีนักเรียนสอบได้ชั้นธรรมศึกษาเอกจำนวนไม่น้อย การทำแบบนี้เป็นการนำเด็กเข้าวัดและนำไปทำงามเสพติดที่ห่วงกันอยู่ได้ด้วย

ขณะนี้มีการปฏิรูปการเรียนรู้ การสอนศาสนากับการปฏิรูปการเรียนรู้ สามารถใช้กระบวนการดังกล่าวข้างต้น ไปใช้ได้เลย (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) แต่ก็มีข้อแม้อยู่ คือตามปกติวัดก็มีขอบเขตจำกัดของวัด ทางพระจะไปเรียกร้องมากขอมาก็ไม่ได้ แม้อยากจะทำอยากจะช่วยแต่ไม่มีโอกาสก็ทำไม่ได้ ก็อยู่ที่รัฐจะเปิดโอกาสให้ โรงเรียนจะเปิดโอกาสให้ วัดเปิดอยู่แล้ว จะพบกันครึ่งทางก็ได้ คือวัดเปิดให้เด็กเข้ามาเรียนรู้ในวัด หรือโรงเรียนเปิดโอกาสให้พระที่มีความรู้เข้าไปสอนในโรงเรียน ก็เป็นอันสำเร็จทั้งนั้น ในขณะนี้บางวัดสถานที่อาจจะยังไม่พร้อมเพราะยังไม่ทราบโครงการ แต่ก็สามารถจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กได้ตามแบบการเรียนรู้สมัยใหม่ สำหรับบางวัดมีความพร้อม เช่นที่โรงเรียนวัดราชโอรส ห้องเรียนวิชา

พระพุทธศาสนาทำไว้อย่างดี ดิดแอร์และปูพรมให้ มีพระไปสอน นั่งเรียนกันกับพื้นแบบธรรมชาติวิธีหนึ่ง บางวัดบางแห่งจัดบรรยากาศสำหรับการเรียนรู้พระพุทธศาสนาได้ยอดเยี่ยมมาก นั่งเรียนกันภายใต้ต้นไม้ ที่ร่มรื่น เงียบสงบ บรรยากาศดี อย่างนี้ถ้ารัฐสนับสนุนให้ดี โรงเรียนทำความตกลงกับวัดให้ดีก็จะสามารถช่วยเหลือเด็กช่วยเหลือระบบการ เรียนรู้ยุคปฏิรูปการศึกษาได้ดีทีเดียวที่ผ่านมาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นไปแบบตามมีตามเกิด งบประมาณไม่เพียงพอ ต้องช่วยเหลือตัวเองมาก ผลจึงออกมาไม่ได้มากเท่าที่ควร แต่คิดว่าเมื่อมีการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งกำหนดไว้ว่ารัฐต้องสนับสนุนงบประมาณ การจัดการศาสนศึกษาคงได้รับงบประมาณเต็มเม็ดเต็มหน่วย พระสงฆ์ที่งานจัดการศึกษาและรักการศึกษาท่านก็หวังและรอคอยตรงจุดนี้กัน อยู่

ที่ผ่านมาโรงเรียนที่สอนศาสนา สอนเฉพาะทฤษฎี อยากให้เน้นสอนการปฏิบัติให้มากขึ้น เพราะบางครั้งเด็กก็ไม่เข้าใจคำสอนบางคำ และอยากให้สอนวิปัสสนาในภาคปฏิบัติไม่ใช่ด้านปริยัติอย่างเดียว แต่พระสงฆ์เองก็มีข้อจำกัดในการไปสอนในโรงเรียนโดยเฉพาะการสอนกรรมฐาน คือพระสงฆ์มีไม่พอที่จะเข้าไปสอนในโรงเรียนทุกแห่งได้ ภิกษุสามเณรในแต่ละปีมีประมาณ 3 แสนรูป แต่เป็นพระผู้ใหญ่ที่ทำงานคณะสงฆ์บ้าง เป็นพระชราภาพบ้าง กำลังศึกษาเล่าเรียนเองบ้าง เป็นสามเณรเล็กๆ บ้าง ที่มีศักยภาพและมีเวลาพอที่จะไปสอนตามโรงเรียนต่างๆ ได้ก็มีเป็นหมื่นรูปเท่านั้น แต่โรงเรียนในประเทศทุกระดับมีมากกว่านั้นอีก ดังนั้นจำต้องผลิตพระสงฆ์ที่เป็นครูสอนให้มากขึ้น พระที่เรียนจบการศึกษาก็เชื่อว่าจะเป็นครูสอนได้ทุกรูป เพราะยังมีได้เรียนรู้หลักการสอนโดยเฉพาะเลย แม้ให้ท่านไปสอนก็คงสอนไม่ได้ดีเท่ากับพระที่เรียนรู้หลักการเป็นครูมาแล้ว เหมือนผู้ที่เรียนเก่งจบปริญญามาก็เชื่อว่าจะสามารถเป็นครูที่ดีได้ทุกคนไป ข้อนี้ก็ต้องอาศัยรัฐเข้าไปช่วยเหลือโดยการจัดสรรงบประมาณสำหรับสร้างพระ สงฆ์ที่มีคุณภาพให้มากขึ้น แม้ทางคณะสงฆ์จะทำอยู่ก็ยังไม่พอยุติเนื่องจากต้องใช้ทุนรอนมาก เมื่อของพระไม่พอก็ต้องพึ่งรัฐบ้าง ทั้งนี้ก็ทำเพื่อรัฐนั่นเอง โดยอาศัยพระเป็นผู้ช่วย

สำหรับการสอนวิชาจริยธรรมและวิชาวิปัสสนาแก่เด็กนั้น เป็นสิ่งที่ดีมาก การที่จะทำให้เด็กดีมีคุณภาพตามอุดมการณ์ที่ว่า “เก่ง ดี มีความสุข” นั้น “ดี” จะต้องมาจากกรรมฐาน ต้องเริ่มต้นที่กรรมฐานคือต้องฝึกฝนจิตก่อน ถ้าจิตของเด็กสงบได้ อ่อนลงได้ เก่งก็จะตามมา เพราะเขาจะมีสมาธิในการเรียนมากขึ้นและไม่ติดอบายมุขทั้งหลาย และคำว่า “ดี” ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าเพียงเป็นคนที่มีความเคารพอ่อนน้อม ถ่อมตน มีความซื่อสัตย์สุจริตอย่างเดียว แต่ต้องดีเพราะผ่านกระบวนการฝึกจิตมาแล้ว ถ้าจิตของเด็กอ่อนลง สมาธิก็แข็งแรงขึ้น เก่งก็จะตามมา ดี และความสุขก็จะตามมา การศึกษาในอดีต ดูเหมือนว่าจะหลงทางกันมานานแล้ว คือไปเน้นที่ความเก่ง เน้นแต่คนเก่ง จึงพยายามสร้างเด็กให้เรียนเก่ง คนเก่งจึงมีมาก คนดีก็มีเหมือนกัน แต่เป็นดีที่มีคุณธรรมภายนอกคือกิริยามารยาท มิได้เน้นพัฒนาจิตภายในหรือจิตวิญญาณ ดังนั้นการศึกษาสมัยใหม่ควรจะได้เน้นเรื่องการฝึกจิตให้มาก เพราะเป็นเรื่องสำคัญมาก หากเน้นเพียงให้ดีภายนอกอย่างเดียวก็อาจจะดีได้ไม่ตลอด ต่อไปเมื่อเจอสิ่งแวดล้อมที่ยั่วยุจิตเข้าก็จะควบคุมจิตไม่ได้ดีก็จะลบล้าง หรือกลายเป็นอื่นไป

การที่จะให้พระสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนเห็นด้วยมาก แต่จะต้องระวังเรื่องการควบคุมความ

ประพจน์ของเด็กๆ ต่อพระสงฆ์ให้อยู่ในกรอบที่ตีงามด้วยและควบคุมพระสงฆ์เข้าไปสอนใน โรงเรียนด้วยเช่นกัน เพราะส่วนใหญ่ก็จะเป็นพระหนุ่มวัยรุ่น อันนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคมและกิเลสตลอดถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ก็ต้องควบคุมกัน วิธีที่ดีที่สุดก็คือต้องควบคุมที่จิตก่อน ทั้งครูและนักเรียนต้องฝึกฝนเรื่องจิตโดยต้องปฏิบัติตามฐานให้ จิตสงบ ให้มีสติทุกเมื่อด้วยกันทั้งสองฝ่าย ปัญหาที่วิตกกังวลก็จะคลี่คลายลงได้

การจัดการศึกษาด้านศาสนาควรพัฒนาบุคลากรก่อนเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะการพัฒนาครูผู้สอน การพัฒนาหลักสูตรถ้ามีเนื้อหาวิชาการมากเกินไป นักเรียนจะไม่อยากเรียน การจัดการศึกษาด้านศาสนาจะต้องมีบุคลากรที่มี คุณภาพ ผู้สอนก็ต้องมีความรู้ความสามารถโดยเฉพาะ เพราะวิชาการด้านศาสนาเป็นวิชาเฉพาะทาง มิใช่สอนกันได้ทุกคน ที่กล่าวนี้มีโซ่คล้องครูที่สอนวิชาศาสนาอยู่ ที่บางท่านสอนไม่ได้ดีหรือสอนให้เด็กไม่รู้เรื่องไม่ได้ ทำให้เด็กไม่อยากเรียน มิใช่อยู่ที่หลักสูตรมีเนื้อหามากเกินไป แต่เนื่องมาจากครูผู้สอนไม่มีพื้นฐานวิชาด้านศาสนาหรือวิชาศีลธรรมมากนัก ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนมีความรู้พอๆ กัน คืออ่านจากตำราไปพร้อมๆ กันสิ่งที่รัฐควรดำเนินการ 2 อย่าง

1. ให้มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถาบันการศึกษาระดับสูง เพื่อผลิตบัณฑิตทางพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น มหาวิทยาลัยสงฆ์และสำนักเรียนต่างๆ ที่ผลิตพระในระดับนี้ยังไม่สามารถผลิตได้มากตามที่ต้องการ จำต้องอาศัยสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่รัฐจัด

2. ขอให้รับครูที่เรียนจบวิชาพระพุทธศาสนาไปสอนในโรงเรียนทุกระดับ คือผู้ที่จบสอนวิชาศีลธรรมหรือวิชาพระพุทธศาสนาขึ้นขอให้เรียนจบ ตามข้อ 1. เท่านั้น คล้ายกับให้เป็นอนุศาสนาจารย์ประจำโรงเรียนเหมือนกับอนุศาสนาจารย์ของทหาร โดยกำหนดคุณสมบัติพิเศษ ไม่เหมือนอาจารย์ทั่วไป จะเรียกว่า “ครูอนุศาสนาจารย์” หรือเรียกอย่างอื่นก็ได้ ครูอนุศาสนาจารย์นี้จะทำหน้าที่ทั้งเป็นครูผู้สอนวิชาศีลธรรม เป็นครูตัวอย่างด้านจริยธรรมให้แก่ครูและนักเรียนได้ ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ แนะนำทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจได้ ครูประเภทนี้อยากให้มีในทุกโรงเรียน แต่ก็ต้องคัดเลือกกันพอสมควร เหมือนกับทางทหารเขาคัดอนุศาสนาจารย์ประจำกองทัพ มิใช่จะเป็นได้ทุก คน แต่เมื่อเข้าประจำการแล้วก็จะได้รับการนับถือจาก ผู้หลักผู้ใหญ่ทั้งกองทัพ

การจัดการศึกษาของพระสงฆ์

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในอนาคตควรประกอบด้วยจัดการศึกษา ที่คำนึงถึงหลักการ 4 ประการ ได้แก่ ความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทของสถาบันสงฆ์ ความต้องการการศึกษาของคณะสงฆ์ ความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของชาติตามรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนจรร่วมอยู่ในระบบการจัดการศึกษาของชาติไม่แยกส่วนเฉพาะสงฆ์ โดยมีผู้แทนสงฆ์เข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการการศึกษาทุกระดับ อันจะช่วยเอื้อประโยชน์ต่อความเป็นเอกภาพเชิงนโยบายในการจัดการศึกษา และใช้ทรัพยากรทางการศึกษาอย่างได้ประโยชน์สูงสุด รวมทั้งบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเชิงความรู้คู่คุณธรรม

ในด้านหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ควรจำแนกหลักสูตรออกเป็น 3 ประเภท ตามสภาพของ

ผู้เรียน การสร้างหลักสูตรควรดำเนินการโดยคณะผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขาทั้งบรรพชิตและ คฤหัสถ์ โดยคำนึงหลักการจัดการศึกษาทั้ง 4 ประการ ร่วมกับภิกษุภาวะและวินัยสงฆ์ ในด้านการปฏิรูปการศึกษา ของคณะสงฆ์ หน่วยงานผู้ดูแลควรเตรียมการแก้ปัญหาที่เป็อุปสรรคต่อการจัดการศึกษา ตามโครงการ ศึกษาของชาติ พัฒนาบุคลากรวิชาชีพ สร้างความมั่นคงและสวัสดิการแก่บุคลากร การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ศศ.พระครูสุนทรธรรมโสภณ (18 ธันวาคม 2549) กล่าวว่าเรื่องของมหาวิทยาลัยจะออกนอกระบบ หรือที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐนั้นจะมีผลดีผลเสียอย่างไร คำว่าออกนอกระบบนั้นคืออะไร เป็นประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ และผู้เขียนเองได้พยายามติดกระแสแนวคิดนี้จากบทความทางวิชาการ แนวคิด จากนักวิชาการมานาน และคราวใดได้เจอครูบาอาจารย์ในมหาวิทยาลัย หากสบโอกาสเหมาะก็จะพยายาม สอบถามความคิดเห็นเสมอ รวมไปถึงสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษา ตลอดทั้งสอบถามความห่วงใย ของพ่อแม่ผู้ปกครอง แม้จะเป็นการสอบถามสนทนา พูดคุยแบบไม่เป็นกิจลักษณะเพื่อนำมาสะสมความคิดเห็นและวิเคราะห์เนื้อหาของ ความคิดเห็นนั้นมาเป็นระยะๆจึงต้องการเสนอความคิดเห็นต่อสาธารณชนให้รับทราบ

เท่าที่ผ่านมามีการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัย ในประเทศไทยโดยส่วนใหญ่ มุ่งเน้นไปที่ความเลิศ ทางวิชาการ มุ่งความเป็นอิสระทางวิชาการ (Freedom Academic) บางแห่งก็เน้นวิชาการแบบไม่มอง บริบทรอบข้างอันเป็นฐานวิถีชีวิต แห่งตน หรือที่เรียกว่าวัฒนธรรมของสังคมแห่งตน อันนี้รวมถึง มหาวิทยาลัยสงฆ์ด้วย เพราะมหาวิทยาลัยของพระสงฆ์ โดยวัตถุประสงค์พื้นฐานแล้วเน้นในวิชาการด้าน พระพุทธศาสนา มุ่งให้เป็นแหล่งค้นคว้า วิจัยในทางวิชาการ ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถที่จะนำไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทั้งในและต่างประเทศอย่างมี ประสิทธิภาพ สามารถเป็นที่พึ่งของประชาชน ได้ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชน เป็นสถาบันหลักที่ต้องเตือนสติทางสังคม (Social Reminder) ในคราวที่สังคมพลุ่งพล่านผิดทาง หรือเพื่อป้องกันมิให้สังคมเดินไปในทิศทางผิดพลาด อันจะก่อให้เกิด ปัญหาและนำความหายนะมาสู่สังคมและต่อสถาบันชาติ สถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสถาบันหลักของสังคมไทย

ด้วยฐานคิดแบบธุรกิจทางการศึกษา มองความคั่งคั่งทางเศรษฐกิจ มากกว่าความคั่งคั่งทางสังคม ปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ขยายวิทยาเขตไปทั่วประเทศ และเปิดรับให้ฆราวาสเข้าเรียนด้วย ซึ่งเป็นเรื่อง ไม่เสียหายอะไร แต่ถ้าหากลืมนพระสงฆ์สามเณร อันเป็นวัตถุประสงค์หลักของการสถาปนามหาวิทยาลัย สงฆ์ นั้นหละคือความไม่ถูกต้องกำลังจะเกิดขึ้น เพราะขัดต่อเจตนารมณ์ของมหาวิทยาลัย ถูกอำนาจทุนนิยม บริโภคนิยมครอบงำโดยสิ้นเชิง เก็บค่าหน่วยกิตกับพระเณรแพงขึ้น ก็เท่าเป็นการกีดกันการศึกษาพระสงฆ์ สามเณรทางอ้อม

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง หากไม่สำนึกตระหนักและปล่อยให้การศึกษามองของสงฆ์ไว้อย่างที่เป็น

อยู่จะมีแต่ ทรงกับทรุด ยิ่งรัฐบาลอุดหนุนจนเจือด้วยอามิสเงินทองและรับรองปริญญาบัตร ดูจะเป็นโทษ ยิ่งกว่าเป็นคุณ เพราะจะนำเข้าสู่ความเป็นโลกมากขึ้น จะอยู่ภายใต้อิทธิพลของราชการ หรืออำนาจ นิยม(โทสจริต) กับของวัฒนธรรมแบบบริโภคนิยม(โลกจริต)มากยิ่งขึ้น โดยการศึกษาที่เดินเข้าหา ฝรั่งเศสมากเพียงไร ก็เป็นไปเพื่อเพิ่มอัตราอุปทานและเป็นการเรียนอย่างอวิชชา(โมหจริต)มากขึ้น ทุกที่ เพราะหากตกอยู่ในภาวะอย่างนี้แล้วโอกาสที่จะเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะของผู้ เตือนสติทางสังคม(Social Re-minder) ก็เป็นไปได้ยาก

กระแสของอุดมศึกษาของโลก

ปัจจุบันกระแสของการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาระดับอุดมศึกษา ตกอยู่ภายใต้กระแสของโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งจะตั้งใจรับหรือไม่ตั้งใจรับมันก็จะมาเองโดยไม่ต้องเชิญ กระแสนั้นแบ่ง 6 กระแสหลักได้แก่

1. กระแสของเพื่อคนส่วนใหญ่ หรือที่เรียกว่า Massification หรือที่เรียกอีกอย่างว่า Universilization ที่ถือว่าการศึกษาระดับอุดมศึกษาควรจะต้องจัดเพื่อให้คนส่วนใหญ่ของสังคม หมายความว่าทุกคน มีสิทธิ์ได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน หรือจัดให้กับคนส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นทั้ง สิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่จะได้รับ เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดให้ ในลักษณะอย่างนี้เราจะเห็นแนวโน้ม การศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างในสหรัฐ อเมริกา ญี่ปุ่น ยุโรปนั้น ของเขาอาจเรียกได้ว่าก้าวสู่ Mass Education แล้ว นั่นคือคนของเขาที่จบชั้นมัธยมศึกษาได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษา 80-90 % ซึ่งใน สังคมไทยเราจะเห็นมหาวิทยาลัยเปิดมากขึ้น มีหลากหลายรูปแบบมากขึ้น อย่างตามมหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยราชภัฏ เปิดโครงการพิเศษขึ้น รวมทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี Campus มากขึ้นและเปิดโครงการพิเศษกันมากขึ้น

2. กระแสของความเป็น Privatization หรือบางที่เรียกว่า Corporatization หรือ Corporate และที่เราได้ยินกันเสมอก็คือ Autonomous University นั่นเอง นั่นก็คือการที่จะพยายามจะจัดการและ ดูแล และดำเนินการให้การศึกษาระดับอุดมศึกษามีลักษณะที่ดี ดำเนินการในรูปแบบของเอกชน ในรูปแบบของคณะกรรมการ ในรูปแบบที่ห้ามวิทยาลัยมีความเป็นอิสระ มีความคล่องตัวในการจัดการบริหาร ไม่เป็นระบบราชการ แนวคิดอันนี้มีความหลากหลาย เราจะเห็นได้ชัดเจนว่าแบบอย่างอันนี้นั้นที่จริงแล้ว เป็นแบบอย่างที่มาจาก สหรัฐอเมริกา ระบบของอเมริกานั้นถือว่าการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นธุรกิจ มีการบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการ จากกระแสแนวคิดนี้แบ่งออกเป็น 3 วิธีย่อย คือ

2.1. เป็นลักษณะเอกชนเต็มตัว มีการจัดการบริหารแบบมหาวิทยาลัยเอกชน หาเงินแบบเอกชน นักศึกษาต้องจ่ายแพงขึ้น เป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่จะต้องหาเงินมาสำหรับใช้จ่ายเองโดยตรง รัฐจะ เข้าไปเกี่ยวข้องน้อยมาก นี้เรียกว่าการบริหารจัดการเป็นแบบเอกชนเต็มรูปแบบ

2.2 เป็นลักษณะการบริหารมีความเป็นอิสระโดยมีคณะกรรมการดูแล ที่เรียกว่า Corporate ก็

คือคณะกรรมการดูแล แต่ด้านการเงินหรืองบประมาณยังเป็นของรัฐอยู่เป็นส่วนใหญ่ รัฐบาลเองยังให้เงินมาแต่ให้เงินมาก่อนข้างอิสระและรัฐมีมาตรการมาดูแล โดยให้มีคณะกรรมการมาดูแลการเงินนั้น รูปแบบนี้หลายส่วนยังคงค่อนข้างเป็นราชการ

2.3 เป็นลักษณะ Autonomous University มหาวิทยาลัยค่อนข้างเป็นอิสระ นั่นคือให้มหาวิทยาลัยมีสิทธิที่จะตัดสินใจดำเนินการดูแลภายใต้จุดมุ่งหมาย กระบวนการ วิธีการของมหาวิทยาลัยเอง แต่รัฐยังให้เงินดูแลในส่วนที่เป็นค่าใช้จ่ายหลัก ๆ และมหาวิทยาลัยเองก็มีสิทธิที่จะหาเงินเข้ามาสมทบได้ การบริหารจะไม่ใช่แบบปกติ หากเป็นการบริหารภายใต้กรอบของมหาวิทยาลัย รัฐจะดูแลเงินในระดับหนึ่งที่เป็นพื้นฐาน

3. กระแสของความเป็น Marketization คือทำให้มหาวิทยาลัยเป็นระบบการตลาด เป็น Competition มีการแข่งขัน และเป็นระบบ Consumerlization คือการจัดการบริหารสนองประโยชน์ของลูกค้า เป็นสำคัญ ซึ่งขณะนี้มหาวิทยาลัยทั่วโลกกำลังเดินและปรับทิศทางให้สอดคล้องกับความต้องการ การของตลาดเป็นหลักสำคัญ นั่นคือในสาขาวิชาที่เปิดสอนต้องเป็นสาขาวิชาที่ตลาดต้องการ ในแต่ละหลักสูตรต้องจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับตลาดต้องการ และบัณฑิตที่จบออกไป ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่ตลาดต้องการ ตลาดต่อตลาดก็มีการแข่งขันกัน ให้มหาวิทยาลัยเป็นสินค้าอย่างหนึ่ง

4. กระแสของความมาตรฐาน Standardization คือเมื่อมีการแข่งขันเต็มที่แล้ว พอไปถึงระดับหนึ่งก็จะมีประกาศลดราคา มีการลดแลกแจกแถม เพื่อแย่งลูกค้ากันการลดราคาทางการศึกษา หมายถึงการลดคุณภาพลง มาเรียนกับฉันจบแน่ ตามที่พูดกันเสมอว่า “จ่ายครบต้องจบแน่” ที่กำลังเกิดขึ้นทั่วโลก เราจะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีการโฆษณากันอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่แตกต่างอะไรกับห้างสรรพสินค้า ด้วยเหตุนี้ก็จะเกิดกระแสที่เราเรียกว่า Standardization หรือกระแสของคุณภาพ Quality กระแส Excellent นั่นคือ ทั่วโลกให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพ เรื่องมาตรฐาน เรื่องความเป็นเลิศ ของการอุดมศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษาจึงมีอยู่ทั่วโลก

5. กระแสของ Globalization หรือ Internationlization หรือไม่ก็เรียกว่า Virtualization ทั้งสาม คือ Globalization หรือ Internationlization หรือ Virtualization และเรียกอีกว่า Networking ทั้งสามคำนี้เป็นระบบของโลกาภิวัตน์ เป็นระบบนานาชาติ ระบบเครือข่ายของ Globalization คือทำให้โลกทั้งโลกเป็นโลกใบเดียวกัน คือการศึกษาจะต้องสื่อสารถึงกันทั่วโลก เดิมเป็น Internationlization. ความแตกต่างอยู่ที่ว่าเป็น Inter. Internationlization. หมายความว่า Nation ต่อ Nation ยังมีอยู่ แล้วก็ยังมี Inter มาเกี่ยวข้อง แต่ขณะนี้มันไม่มี Nation เพราะมันกลายเป็น Global มันสามารถสื่อสารถึงกันได้ แต่ก่อนเวลาติดต่อผ่านต้องติดต่อผ่านประเทศแต่ละประเทศเข้ามาก่อน ขณะนี้คนแต่ละประเทศไม่ต้องติดต่อผ่านแล้วสามารถโยงถึงกันได้เลย Globalization เริ่มเมื่อไร แนวคิด Globalization จริง ๆ เริ่มเมื่อกำแพงเบอร์ลินถูกพังลง เพราะเดิมมันผ่านกำแพงไม่ได้ เหตุเพราะความเป็นชาติคอมมิวนิสต์อยู่ พอค่ายคอมมิวนิสต์พังลงมามีที่นั่นสื่อสารทั้งหมด ความเป็น Globalization เกิดขึ้นมาอย่างชัดเจน ต่อไป

มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะจัดการในเรื่องของหลักสูตร การเรียนการสอน อาจารย์ อาจเรียนและสอนร่วมกัน ทำงานร่วมกัน เพราะความเป็น Globalization ไม่มีขั้นตอนของความรู้ คณาจารย์และนักศึกษามีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างหลากหลายและรวดเร็ว ตรงนี้เองที่ทำให้การศึกษาเปลี่ยนแปลง เพราะความรู้มันไปรวดเร็วเหลือเกิน

6. กระแสของ Technologilization หรือกระแสของ Technology และกระแสของ Techno-
gization และจะเป็นกระแสที่มีความสำคัญมาก เพราะความเติบโตของ Technology นี้เองที่ทำให้กระแส
ของนานาชาติเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ความเป็น IT ,ICT, Information และ Communication
Technology ทำให้ Massification มันกว้างขวางออกไป เรียนทางทีวี เรียนทางวิทยุ ทาง Electronic
หรือที่เรียกว่า E – Learning ทำให้ระบบการจัดการสมัยใหม่เข้ามาได้ มันทำให้ระบบตลาดเป็นไปอย่าง
กว้างขวาง ทำให้นานาชาติเกิดขึ้น IT มีทั้งของมันเองที่มันกลายเป็น Virtual University กลายเป็น
มหาวิทยาลัยเสมือน Virtual Library ห้องสมุดเสมือน Virtual Classroom ห้องเรียนเสมือน

กระแสต่าง ๆ เหล่านี้กำลังเกิดขึ้นในการศึกษาระดับอุดมศึกษาภายใต้กระแสของโลกาภิวัตน์
(Globalization) และกระจายไปยังประเทศต่าง ๆ มากขึ้นแต่ละประเทศก็จะมีกระแสเปลี่ยนแปลงเรียนรู้ซึ่ง
กันและกัน แต่ละประเทศคงหลีกเลี่ยงระบบนี้ไปไม่ได้

ขณะนี้มหาวิทยาลัยในประเทศไทย มีการประกาศข่าวทางการศึกษา รับสมัครทางอินเทอร์เน็ต
ค้นคว้าหาความรู้ทางอินเทอร์เน็ต งานวิจัย วิทยานิพนธ์ลงในอินเทอร์เน็ต และ Web site สถานศึกษา ครู
อาจารย์ และเด็กนักเรียนตั้งแต่ระดับประถม มัธยมเขาหาข้อมูลทำรายงานทาง Internet กันทั้งนั้น

มหาวิทยาลัยในประเทศไทยกำลังเดินตาม กระแสใดในจำนวน 6 กระแสหลักของมหาวิทยาลัยทั่ว
โลกนั้น แต่เกรงว่าอ้างความเป็น Massification หรือที่เรียกอีกอย่างว่า Universilization อ้างเพื่อคนส่วนใหญ่
ของสังคม โดยต้องการจะเป็น Privatization หรือเรียกว่า Corporatization หรือ Corporate และนั่น
ก็คือ Autonomous University นั่นเอง แต่มีเป้าหมายจะเดินไปสู่ความเป็น Marketization คือทำให้
มหาวิทยาลัยเป็นระบบการตลาด เป็น Competition มีการแข่งขันกันในเชิงการตลาด เป็นการศึกษาที่ส่งเสริม
หรือกระตุ้นโลภให้กระเพื่อมมากขึ้น นั่นหมายถึงการศึกษาที่ผลิตนักบริโภคนิยม และเป็นระบบ
Consumerlization คือการจัดการบริหารสนองประโยชน์ของลูกค้ากลุ่มทุนนิยมเป็นสำคัญ ซึ่งขณะนี้
มหาวิทยาลัยทั่วโลกกำลังเดินและปรับทิศทางให้สอดคล้องกับความต้องการ การของตลาดแบบสังคมบริโภคนิยม
อยู่แล้วเป็นส่วนใหญ่อิสรภาพที่ไม่มีคุณภาพ

อย่างการกระจายอำนาจออกสู่ท้องถิ่น มีองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เจตนาเพื่อให้มีการกระจาย
บริหารจัดการออกสู่ท้องถิ่น เพื่อให้การจัดการบริหารโดยคนในท้องถิ่น เพื่อคนในท้องถิ่นได้คิด ได้ทำอะไร
ที่เป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่นของเขา มีความรักหวงแหนในวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น จะได้จัดการบริหาร
โดยคนในท้องถิ่นอย่างอิสระ แต่ประเด็นที่ควรระวัง วิธีคิดของคนในองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น กลับไม่มี
ความเป็นอิสระ ความคิดยังถูกจำจองพันนาการด้วยโซ่ตรวนร้อยรัดทางจิตวิญญาณ ความเป็นไปแบบ

ระบบราชการในฐานะความเข้าใจในการตัดสินใจ หลายขั้นตอน วิธีคิดที่สวามีภักดีต่อส่วนกลาง อยากให้เป็นแบบส่วนกลาง อยากเป็นระบบราชการ แล้วอยากกระจายการบริหารงานออกไปทำไม น่าสนใจ ประเภทตัวเป็นไทแต่ใจเป็นทาส

ด้านการเมืองไทยมีปัญหาความมั่นคงของคณะรัฐบาล มีการอภิปรายกันไปกันมา นักการเมืองย้ายพรรคง่าย ขาดตัวค้ำยัน นักลงทุนทั้งต่างชาติและในชาติเดียวกันขาดความมั่นใจในความไม่แน่นอนของคณะ รัฐบาล ไม่แน่นอนในนโยบายของรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมา ต่อมามีการออกพระราชบัญญัติให้นักการเมืองย้ายพรรคยากขึ้น ให้คณะรัฐบาลมีความมั่นคง อภิปรายซักฟอกรัฐมนตรียากขึ้น โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรี ในที่สุดก็เกิดปัญหาใหม่ ที่สืบเนื่องจากความมั่นคงของรัฐบาล เพราะไม่ได้มันด้วยการทำความดี ความถูกต้อง แต่กลับรวมหัวกันทั้งคณะรัฐบาลโกงบ้านโกงเมือง ทำให้บ้านเมืองกลายเป็นบริษัทที่คณะบุคคลเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ ขาดล้มจมนแต่คณะบุคคลรวยขึ้น “ประเทศชาติยากจน ประชาชนเป็นหนี้ ที่รวยอยู่ไม่เพียงก็ตระกูล” และทำให้อาจารย์ที่เก่งๆ นักกฎหมายที่เก่งๆ ในมหาวิทยาลัยต่างๆ และรวมทั้งนักการเมืองที่ดีตลอดทั้งผู้บริหารที่ดีพลอยเสียผู้เสียคนมากต่อ มาก เพราะได้ผู้นำประเทศที่มีจิตใจขาดศีลธรรมเข้ามาบริหาร ให้เกิดเป็นความมั่นคงคู่กับความไม่ดี กว่าที่จะกำจัดออกไปได้เมืองไทยต้องถลันย้อนยุคไปใช้กระบอกรุ่นอีกครั้งเป็นประวัติศาสตร์อีกย่อหน้าหนึ่งของสังคม

ที่ยกมากล่าวเพื่อให้เห็นว่าความมีอิสรภาพโดยระบบ แต่ได้คนที่ไม่มีความดีไปใช้ในระบอบนั้นมันเสี่ยงภัยมาก ความคล่องตัวในทางที่ไม่ดี เหมือนเรื่องที่กำลังพูดถึงกัน คือมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ หรือให้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ โดยเจตนาที่ต้องการให้เกิดความคล่องตัวในการจัดการบริหาร รัฐจะโยนงบประมาณให้เป็นก้อน แล้วไปจัดการบริหารกันเอง โดยรูปแบบของคณะกรรมการ และนอกนั้นไปหางบประมาณเพิ่มเติมเอง ตามแต่คณะกรรมการ หรือตามความรู้ความสามารถของคณะกรรมการ พูดตรงๆ หลายฝ่ายไม่มั่นใจในศักยภาพของผู้บริหารมหาวิทยาลัย ในคณะกรรมการของมหาวิทยาลัย เพราะประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่ามีอิสระบนฐานคิดอย่างไร อิสระไปสู่ทิศทางใด เพราะขณะนี้คนในมหาวิทยาลัยคิดว่าจำนวนมากถูกรวบงำโดยค่านิยมแบบสังคม บริโภคนิยม มีแนวคิดเชิงธุรกิจทางการศึกษา มองความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ละเลยความคุ้มค่าทางสังคม เมื่อเป็นเช่นนี้หากให้ความอิสระแบบปล่อยเสือเข้าป่า เมื่อหิวมาสิ่งที่เสือจะกินก็คือสิ่งอยู่ใกล้ตัวมัน หม่าอยู่ใกล้กินหมา วัวอยู่ใกล้กินวัว หากเป็นคณะกรรมการประเภทเสือหิว อะไรที่อยู่ใกล้ก็คือนักศึกษาขึ้นค่าเล่าเรียน เตือดร้อนผู้ปกครอง คนยากจนจะโดนตัดสิทธิ์โดยระบบ โดยกระบวนการ แน่แน่นอนอาจบอกว่าทุกคนยังมีสิทธิเรียนได้ แต่โอกาสที่จะใช้สิทธิ์สิแตกต่างกัน

ทิศทางการอุดมศึกษาไทย

มาถึงอีกเรื่องหนึ่งที่ยากพูดถึง และมีความเป็นจำเป็นที่พูด คือเรื่องของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐหรือที่เรียกกันติดปากว่า “มหาวิทยาลัยออกนอกระบบ” โดยเจตนารมณ์ของการให้มหาวิทยาลัยออกนอกระบบหรือเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของ รัฐนั้น น่าจะต้องการให้การจัดการบริหารมหาวิทยาลัยมีความ

คล่องตัว มีความเป็นอิสระทางวิชาการในการจัดการเรียนการสอน หากดูที่เจตนาของตัวหนังสือที่นั่นแล้วดี ทั้งนั้น “แต่เกรงจะเป็นอิสระไม่จริง พอออกนอกระบบก็จะกลายเป็นราชการ 2 ชั้นมา คือได้เงินเดือนมาก แต่ทำตัวเป็นราชการเหมือนเดิม ถ้าอย่างนี้ยิ่งจะแย่ไปใหญ่” ไม่ว่าจะเป็นการโอนการศึกษาให้ท้องถิ่น ให้มีองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น และแม้แต่ให้รัฐบาลมีความมั่นคง แต่สังคมไทยเป็นอย่างไรกับบทเรียนที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมทางความคิดของคนไทยเรา ระบบความคิดของผู้บริหารมหาวิทยาลัย ประเด็นที่สนใจต่อไป ก็คือ จะมีความเป็นอิสระในลักษณะอย่างไร มีความเป็นอิสระเชิงการตลาด เกรงจะให้มหาวิทยาลัยเป็นประดุจศูนย์การค้า มองเชิงกำไรขาดทุน ซึ่งความเป็นจริงในปัจจุบันนี้คนในมหาวิทยาลัยส่วนหนึ่งก็มองก็คิดกันแล้ว อย่างมองความคุ้มค่าก็มองเพียงคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้มองความคุ้มค่าทางสังคม ในที่สุดภาระจะไปตกอยู่กับเด็ก กับพ่อแม่ผู้ปกครองต้องจ่ายแพงมากขึ้น ลูกชายสี่ ปามี อ้ายติดจ๊อยหมดสิทธิ์เรียนแน่นอน “ขณะนี้เห็นได้ชัดเจนว่าคนที่ยากจนกับคนมีฐานะดี มีโอกาสทางการศึกษาที่แตกต่างกัน อย่างเรียนที่จุฬา ฯ 80 –90 % ยังเป็นลูกเศรษฐี ส่วนลูกชานาชาวไร โน่นไปอยู่อีกกลุ่ม Massification บ้านเราแม้จะเปิดมากขึ้น แต่ยังมีแตกต่างในด้านของสถาบันเหมือนเดิม มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ยังรับใช้คนมีฐานะดี รับใช้คนมีเงินอยู่ รับใช้ภาคธุรกิจเอกชน รับใช้สังคมบริโภคนิยม โดยสยบยอม ทั้งคนเรียนและคนสอนไม่เคยคิดจะออกจากโซ่ตรวนพันธนาการเหล่านี้

ความจริงมหาวิทยาลัยในระบบที่ดี ที่เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐนั้นก็เป็มหาวิทยาลัยสาธารณะที่ต้องรับผิดชอบต่อ สังคมส่วนรวม เพื่อคนส่วนใหญ่ของสังคม ความจริงแล้วไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคลากรสนองความต้องการโดยตรงแก่ บริษัทห้างร้าน เพราะความรู้และบุคลากรเหล่านั้นควรถูกผลิตจากมหาวิทยาลัยเอกชนมากกว่า โดยให้สะท้อนต้นทุนที่แท้จริงทางเศรษฐกิจ และปล่อยให้บริษัทห้างร้านเหล่านั้นเอาเปรียบสังคมในการปล่อยให้มีการเองบ ประมาณที่ควรจะมีไว้ในการพัฒนาประเทศมารับการพัฒนาบุคคลให้เข้าทำงานให้ บริษัทห้างร้านที่แสวงหากำไรจากต้นทุนต่ำ ส่วนมหาวิทยาลัยของรัฐควรมองความคุ้มค่าทางด้านสังคมมากกว่า และมองคุณภาพก็ต้องมองด้านคุณภาพทางวิชาการและคุณภาพด้านคุณธรรมจริยธรรม ควบคู่ไปด้วยมิเช่นนั้นสังคมจะไปไม่รอด พอจบไปอยู่องค์กรใด หน่วยงานใดมันจะโกงบ้านโกงเมือง องค์กรจะตกต่ำสังคมจะย่อยยับ เพราะเราไม่ได้ผลิตนักสัมมาวิชาการ ตั้งหน้าตั้งผลิตนักมิถิฉาวิชาการเต็มบ้านเต็มเมืองและเต็มโลกในขณะนี้ ประเด็นนี้จะมีคามสำคัญมากขึ้นภายใต้ระบบสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์(Globalization) และมีความสำคัญมากขึ้นในโลกอนาคต ประเด็นสำคัญต่อมาจะทำอย่างไรจะให้สถานศึกษาโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา มองความคุ้มค่าทางสังคมมากกว่าการคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ และให้เป็นไป” เพื่อประโยชน์ของชุมชนไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการปลูกจิตสำนึก หรือรักษาจิตสำนึกของชุมชนและเครือข่ายของชุมชนต้องสัมพันธ์กันในการดำรง ชีวิต” เพราะขณะนี้จะมีการละเลยในสิ่งเหล่านี้กันมาก

หากออกนอกระบบแล้วมีความคล่องตัว มีความเป็นอิสระมากขึ้น อาจารย์ในมหาวิทยาลัยมีความ

เป็นอิสระทางวิชาการ มีความอิสระทางความคิด ทำงานวิจัยเพื่องานวิชาการที่บริสุทธิ์(Pure Academic) มุ่งรับใช้งานวิชาการ เพื่อวิชาการไม่ต้องมีวาระจะเอาใจผู้นำประเทศจนขาดความเป็นตัวของตัวเอง เพราะถ้าไม่ทำตามต้นหาของผู้บริหาร งบประมาณก็น้อย ซึ่งเราจะเห็นนักวิชาการ นักวิจัย นักกฎหมายเก่ง ๆ เสียคนมากต่อมากแล้วเพราะระบบอย่างนี้

แต่หากออกนอกระบบมีความคล่องตัว มีความเป็นอิสระ แต่เป็นความอิสระที่ยังโดนความอยาก (โลภจริต)ครอบงำ ทำให้มหาวิทยาลัยกลายเป็นห้างสรรพสินค้า เป็นสถานที่ส่งเสริมสังคมบริโภคนิยม ใช้การศึกษาเพื่อแสวงหารายได้ มีความเป็นอิสระในการทำธุรกิจทางการศึกษา ด้วยกลยุทธ์ต่าง ๆ นานา เช่น รับเด็กเข้ามา มาก ๆ สมมุติว่ามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง และสาขาวิชาหนึ่งรับเด็กเข้ามา 900 คน ลงทะเบียนเรียนไปได้ 1 เทอม สอบตกไป 500 คน สถานศึกษารับเงินลงทะเบียนไปแล้ว พ่อแม่ผู้ปกครองเขาจ่ายเงินไปแล้ว ต้องขายข้าว ขายเปิด ขายไก่ ขายหมู ขายยางพารา ขายมันสำปะหลังไปแล้วทั้ง ๆ ที่โดนกดราคาก็ต้องยอมเพื่อจะได้จ่ายเงินค่าเล่าเรียนให้ลูก แต่แล้วลูกเขาโดนให้ออก โดยอ้างเรียนไปไม่ไหว แบบนี้ควรเป็นความผิดของใคร ตัวอย่างลักษณะอย่างนี้ผู้เขียนได้รับทราบจากการสนทนากับอาจารย์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ท่านให้ความเห็นว่า หากมีเจตนาที่บริสุทธิ์จริง ต้องการเด็กมีคุณภาพจริง ควรจัดการเสียตั้งแต่ก่อนเข้ามา เช่นอาจใช้มาตรการทางข้อสอบ ทำให้ยากขึ้น คัดเอาไว้เท่าที่จะเปิดจริง อาจเผื่อไว้เล็กน้อย มิใช่ให้ออกเป็น 500 คนและให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเขาเดือดร้อน ต้องขายข้าวเขียว(ตกเขียว)มาจ่ายค่าลงทะเบียนให้ลูก เสียค่าชุด ค่าเช่าที่พักและค่าอื่น ๆ จิปาถะ อย่างนี้กลโกงซ้ำเติมคนจนมากเกินไปไม่ควรให้อภัยเป็นอย่างยิ่ง และแสดงความจริงจึ่งเด็ดขาด อ้างระเบียบ อ้างเกณฑ์ที่เกิดจากอำนาจนิยม(โทสจริต)ครอบงำ เพราะฐานความคิดที่เห็นแก่ได้จนหน้ามืดตามัว (โมหจริต)เพราะโดนวิชากรอบงำ นี้ คือทาสแท้ของ”ระบบธนาภิการศึกษาศึกษา”กำลังแผ่ขยายครอบงำสังคมโลก เหตุนี้ประเทศไทยควรทำความเข้าใจให้ชัดเจน และปรับท่าทีของตนให้เหมาะสมเราจะเกี่ยวข้องกระแสนักศึกษานี้อย่างไร โดยยึดฐานความเป็นจริงของสังคมไทยเป็นตัวตั้ง มิใช่ยึดสังคมตะวันตกเป็นตัวตั้ง แล้วให้สังคมไทยเป็นผู้ตามอย่างที่กำลังเป็นอยู่

ดังนั้นเมื่อมีข้อมูลออกมาในลักษณะนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงควรต้องหาแนวทางที่จะส่งเสริมให้คนบวชมากขึ้น และมีคุณภาพมากขึ้นด้วย ซึ่งแนวทางที่ตนเห็นว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ คือ การส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยจัดระบบการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกสามัญศึกษา และแผนกธรรม-บาลี ให้มีคุณภาพมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้มีคนสนใจเข้ามาบวชเรียนมากขึ้น

การศึกษาของอาเซียน

การปรับตัวของพระสงฆ์กับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเพราะฉะนั้น พระสงฆ์ไทยจะต้องเตรียมพร้อมในการพัฒนาตนเองในการเข้าศึกษาอบรมในสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เพื่อเข้าศึกษาวิชาการต่าง ๆ เช่นวิชาภาษาอังกฤษให้เข้มแข็งเพื่อที่จะนำไปใช้ในการสื่อสาร

พูดคุยกันกับพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในประเทศกลุ่มอาเซียนทั้งหลายนี้ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ความสามัคคี และมิตรภาพที่ดีต่อกันในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้.

การปรับตัวของพระสงฆ์กับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ต้องยอมรับว่าคนไทยส่วนใหญ่ 90 กว่าเปอร์เซ็นต์ เป็นพุทธศาสนิกชนยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา เป็นที่พึ่งทางใจมาตั้งแต่อดีต พระสงฆ์ก็ถือว่าเป็นหนึ่งในสามของรัตนาคือสังฆรัตนะ พระสงฆ์เป็นสัญลักษณ์ ของผู้นำทางจิตวิญญาณ พระสงฆ์ทั่วประเทศมีประมาณ 30,000 กว่ารูป มีวัดอยู่ทั่วประเทศประมาณ 30,000 กว่าวัด แต่รู้ไหมว่ามีพระสงฆ์ไม่ถึง 50 เปอร์เซ็นต์ที่ได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาคือส่วนที่ เหลือไม่มีโอกาสเข้าไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย(ส่วนของมหานิกาย) และมหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย (ส่วนของธรรมยุติกนิกาย) สาเหตุ พระสงฆ์ที่ไม่ได้รับโอกาสของการศึกษาครั้งนี้

เนื่องจากพระสงฆ์ส่วนใหญ่อาศัยอยู่วัดต่างจังหวัดหรือวัดที่อยู่ชนบทห่างไกลความเจริญ แต่ก็มี พระสงฆ์ส่วนหนึ่งที่ไม่ให้ความสำคัญในการศึกษาถึงแม้ว่ามีโอกาสที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมได้แต่ก็ ละทิ้งโอกาสนั้นเสีย ไม่ยอมพัฒนาตนเองในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมโดยเฉพาะความรู้เรื่องภาษาอังกฤษ เพื่อเตรียมตัวเข้าไปสู่ประชาคมอาเซียน ประเด็นที่ผู้เขียนวิเคราะห์เรื่องพระสงฆ์กับการปรับตัวกับการเข้า สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้น เนื่องจากประเทศที่เป็นประชาคมอาเซียนหลายประเทศ เช่น พม่า ลาว กัมพูชาและสิงคโปร์ มีวัด มีสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา และประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เหล่านี้ ก็นับถือพระพุทธศาสนา ภาษาที่จะใช้ในการติดต่อสื่อสารหรือการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ด้าน วิชาการทางพระพุทธศาสนากับพระสงฆ์ในประเทศเหล่านี้ ก็ต้องใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารพูดคุยกัน ใน มิติด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องการวางแผนการวางกรอบในการให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาหรือการแลก เปลี่ยนเรียนรู้ด้านสังคม ด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน ตลอดถึงการวางยุทธศาสตร์ว่าด้วยความมั่นคงของ พระพุทธศาสนาในภูมิภาคอาเซียนนี้

ถึงแม้ว่า กลุ่มประเทศประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ยัง เป็นเพียงกรอบความตกลงทางการค้า จากเวทีการเจรจาของกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งมุ่งเน้นเพียงความร่วม มือทางการค้า เพื่อชะลอการเปิดเสรีฯ ซึ่งสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศยุโรป พยายามจะรุกเข้ามาใน ตลาดของภูมิภาคนี้ การรวมกลุ่มกันเพื่อความเข้มแข็งจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ด้วยการทำงานร่วมกันอย่าง ยาวนาน ของอาเซียน มีการส่งเสริมความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในหลายระดับ จึงได้พัฒนาต่อยอดเป็น มากกว่าเรื่องทางการค้า หรือเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังวางรากฐานที่จะเปิดประตูไปสู่ความร่วมมือทางด้าน การศึกษาด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนช่วยเหลือกัน ในมิติทางสังคม การเดินทางไปมา หารู้กันได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น

จากประเด็นดังกล่าวจะเห็นว่ากลุ่มประเทศอาเซียน นอกเหนือจากการเจรจาเรื่องการค้าขายใน

ภูมิภาคนี้แล้ว ยังพัฒนาไปมากกว่าเรื่องการค้าขายหรือเศรษฐกิจ นั่นก็คือการเปิดประตูไปสู่ความร่วมมือทางด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมมากประเด็นดังกล่าวจะเห็นว่ากลุ่มประเทศอาเซียน นอกเหนือจากการเจรจาเรื่องการค้าขายในภูมิภาคนี้แล้ว และทางด้านสังคม เพราะฉะนั้น พระสงฆ์ไทยจะต้องเตรียมพร้อมในการพัฒนาตนเองในการเข้าศึกษาอบรมในสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เพื่อเข้าศึกษาวิชาการต่าง ๆ เช่นวิชาภาษาอังกฤษให้เข้มแข็งเพื่อที่จะนำไปใช้ในการสื่อสารพูดคุยกันกับพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในประเทศกลุ่มอาเซียนทั้งหลายนี้ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ความสามัคคี และมิตรภาพที่ดีต่อกันในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้.

บทบาทพระพุทธศาสนาในประเทศอาเซียน

คำว่า บทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศอาเซียน สามารถแสดงถึงน้อยอยู่ 2 ประเด็นใหญ่ ได้แก่ บทบาทของแต่ละประเทศที่กระทำกันอยู่ในภายในในแต่ละประเทศในฐานะที่เป็นสมาชิกอาเซียน ซึ่งก็เป็นปกติของแต่ละประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาที่จะต้องปฏิบัติตามแนวพระพุทธศาสนาทั้งในฝ่ายพระสงฆ์และฝ่ายของคฤหัสถ์ และอีกนัยหนึ่งหมายเอาบทบาทของพระพุทธศาสนาที่จะทำร่วมกันในอนาคตในฐานะที่เป็นประชาคมอาเซียนร่วมกัน บทความนี้มีจุดมุ่งหมายของการยกหัวข้อนี้ขึ้นมา ก็จะมีจุดประสงค์เพื่อการมองหากจุดร่วมกันในการผลักดันพระพุทธศาสนาให้เข้าสู่เสาหลักที่ 3 ของประชาคมอาเซียนที่ต้องการสร้างความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกันได้อย่างไร

ข้อควรทราบเบื้องต้น พระพุทธศาสนาเป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไปสู่ทิศทางที่สมบูรณ์ที่สุด เป็นวัฒนธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต (Way of life) อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นต้นตำรับวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่สุด แต่ยังทันสมัยและมีหลักอารยธรรม คือ การนำให้หันความป่าเถื่อนที่ทำการอยู่เดิม ไม่ว่าจะการกีดกันทางวรรณะ การบูชาขี้ฉ้อ เป็นต้น วัฒนธรรมพระพุทธศาสนาทั้งปฎิบัติและปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้นเช่น ปฎิวัตรระบบวรรณะ (Caste System) ไม่ให้ยึดถือการเป็นคนดีไม่ได้อยู่ที่ชาติกำเนิด แต่ให้อยู่ที่การกระทำ ปฎิวัติเรื่องการบูชาขี้ฉ้อด้วยการฆ่าสัตว์แล้วได้บุญ แต่ให้บูชาขี้ฉ้อด้วยการรักษาศีล ปฏิบัติสมาธิและเจริญปัญญาแทน ปฎิวัติความเชื่อในพรหมลิขิตมาเป็นกรรมลิขิตแทน ปฏิรูปการไหว้ทิศที่ไร้ความหมายมาเป็นทิศที่มีความหมาย เป็นต้น ทั้งหมดนี้เป็นแนวทางพระพุทธศาสนาที่ได้ทำไว้เป็นตัวอย่างในสมัยพุทธกาลและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่ปัจจุบันเริ่มมีความอ่อนแอทางด้าน การเน้นย้ำวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เป็นรูปธรรม

พระพุทธศาสนานั้นเป็นรากเหง้าแห่งวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาคนให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ประเสริฐยิ่งกว่าสรรพสัตว์ใด ๆ ได้ ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “วิชาจรณสมปนโน โส เสฏโฐ เทวमानุโส ผู้ที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติจึงชื่อว่าประเสริฐในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” พุทธวัฒนธรรมจึงเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ดีงามและมีคุณค่าเป็นมรดกแห่งสังคมที่ควรรักษาในที่นี้จึงขอเสนอกรอบการแสดงบทบาทพระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานสำคัญของสังคมและวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศอาเซียนที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักและที่กำลังได้รับการเผยแพร่เข้าไปสู่ประเทศอื่น ๆ ตามกรอบของ

วัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ กรอบคตินิยม เนติธรรม วัตถุประสงค์ธรรมและสัทธรรม โดยมุ่งหมายให้ประชาคมอาเซียนยึดตามกรอบนี้กำหนดบทบาทของพระพุทธศาสนาด้วยกัน ดังนี้

1. บทบาททางด้านคตินิยมในพระพุทธศาสนา “คตินิยม” คือ ความเชื่อที่มีต่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและต่อหลักความเชื่อ 4 ประการ จะทำอย่างไรที่จะผลักดันให้เกิดความร่วมมือกันปฏิบัติตามคตินิยมนี้อย่างเป็นทางการ หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา คือ หัวใจพระพุทธศาสนา ได้แก่ ละความชั่ว (สพฺพปาปสฺส อภฺรณฺ) ทำความดีให้สมบูรณ์ (กุสลสฺสุปฺสมปทา) และทำจิตใจให้ผ่องใส (สจิตฺตปริโยทปนฺ) ส่วนการปฏิบัติตามหลักสัทธรรมทั้ง 4 ประการ ได้แก่ หลักความเชื่อในกรรม หรือการกระทำ (กมฺมสฺสฺธา) หลักความเชื่อในผลของกรรม หรือผลของการกระทำ (วิปากสฺสฺธา) หลักความเชื่อที่ว่าทุกคนมีกรรมเป็นของของตน (กมฺมสฺกตฺตาสฺสฺธา) และหลักความเชื่อที่มีต่อการตรัสรู้พระพุทธเจ้า (ตถาคตฺโพนฺสฺสฺธา)

การผลักดันกรอบแห่งคตินิยมข้อนี้ร่วมกันเชื่อว่าจะเป็นหลักพื้นฐานให้สังคมในประชาคมอาเซียนมีความเชื่อที่ถูกต้อง บุคคลจะเป็นเช่นไรก็ด้วยการกระทำของบุคคลผู้นั้นเอง หากทำงานก็ย่อมได้รับผลของงาน หากทำความชั่วก็ย่อมได้รับผลของความชั่วแน่นอนทั้งในระดับภายในและภายนอก ภายในได้แก่ความทุกข์ใจ ภายนอกได้แก่ความเสื่อมจากลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ตามหลักแห่งกรรมในจุฬกัมมวิภังคสูตรว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับมรดกกรรม มีกรรม เป็นกำเนิด มีกรรมเป็นพวกพ้องเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมนั้นแหละจำแนกสัตว์ให้ทราบและ

นอกจากนั้นในการดำเนินชีวิต ควรถือแนวคติของพระโพธิสัตว์ ดังที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ. 1724-1763) เคยปฏิบัติมาแล้ว ทำให้บ้านเมืองสงบร่มเย็น เพราะพระโพธิสัตว์นั้นมีชีวิตเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ปิดเป่าทุกข์ภัยให้กับผู้อื่น คตินิยมเช่นนี้เข้าได้กับความเชื่อในจิตอาสา ถ้าสามารถสร้างจิตอาสา สร้างคตินิยมแห่งพระโพธิสัตว์ในการดำเนินชีวิตย่อมทำให้ภูมิภาคนี้โดดเด่นขึ้นมาในด้านความสุข สงบของสังคมแน่นอน

2. บทบาททางด้านวัตถุประสงค์ธรรมในพระพุทธศาสนาในด้านวัตถุประสงค์ธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม ปติมากรรม จิตรกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า วัตถุประสงค์ทางด้านนี้ของพระพุทธศาสนานั้นงดงาม แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมชั้นสูงของสังคมในประเทศอาเซียน จำเป็นต้องกำหนดร่วมกันผลักดันให้พุทธศิลป์ทั้งหมดเหล่านี้ได้รับการศึกษา รักษาไว้ และเผยแพร่ออกไปเพื่อให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ ให้ชาวโลกได้เสพความงดงามทางด้านนี้ พุทธศิลป์ทั้งหมดสร้างขึ้นบนพื้นฐานพุทธปรัชญาเพื่อใช้ศิลปะให้เข้าถึงจริยธรรม เป็นการเติมเต็มความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น บทบาทของประชาคมอาเซียนต้องร่วมมือกันจัดกิจกรรมสื่อวัตถุประสงค์ธรรมให้โดดเด่น ให้เป็นประโยชน์ทุกมิติ ทั้งมิติศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วย

3. บทบาททางด้านเนติธรรมในพระพุทธศาสนาหลักเนติธรรม เป็นหลักที่แสดงถึงความเชื่อในกฎเกณฑ์กติกาในสังคม กล่าวได้ว่า เนติธรรมที่เป็นกฎหมายบ้านเมืองนั้นสร้างวัฒนธรรมให้คนกลัวการลงโทษ แต่เนติธรรมที่เป็นความเชื่อทางสังคมนั้นจะทำให้เกิดความกลัวที่มาจากใจ ไม่กล้าทำผิด เป็นการมีหลักหรื

และोटัปะปะต่อการกระทำคามผิด แม้ไม่มีคนเห็นก็ไม่กล้าทำเนื่องจากเกรงจะเป็นภทภัยกับตนและครอบครัว การใช้ระบบเนติธรรมที่เรียกว่า การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) นั้นมีความยั่งยืนและแน่นอนกว่าการบีบบังคับเนติธรรมตามหลักแนวของพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีล 5 คือ การไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตให้ได้รับความเดือดร้อน ไม่

ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ ไม่ผิดประเวณีโดยการครอบครองของรักของหวงของผู้อื่น ไม่พูดกลัปกลอกหลอกลวง และไม่ดื่มน้ำเมาและสิ่งเสพติดที่ทำให้เป็นที่มาของความประมาท และตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรม 5 คือ ความมีเมตตากรุณา การรู้จักเสียสละ การยินดีในภรรยาของตน การมีสัจจะรักษาคำพูด และการมีสติสัมปชัญญะ ประชาคมอาเซียนที่นับถือพระพุทธศาสนาจะต้องผลักดันให้ประชาชนในแต่ละประเทศของตนยึดถือเนติธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างสังคมคณิต คนดี สร้างสังคมสันติ ไม่ละเมิดทางทั้งกาย วาจา และใจต่อผู้อื่น และสร้างสังคมเสมอภาค กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนย่อมได้รับผลกรรมที่ตนได้กระทำไว้ไม่ว่าดีหรือชั่วก็ตามดังคำสอนในพระพุทธศาสนากล่าวไว้ว่า “ถ้าท่านกลัวทุกข์ก็อย่าทำกรรมชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง ถ้าท่านจักทำ หรือทำอยู่ซึ่งกรรมชั่ว ถึงแม้จะเหาะหนีไปก็จะมีพ้นจากความทุกข์ไปได้เลย” เบื้องต้นให้ทำเป็นโครงการนำร่องปฏิบัติในแต่ละพื้นที่หรือแต่ละโซน (zoning) เป็นลำดับโดยให้แต่ละประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันบทบาทด้านนี้ประสบความสำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้กลายเป็นบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมและสามารถเชื่อมโยงหลักศีลธรรมนี้ในการพัฒนาสังคมให้สงบสุขได้

4.บทบาททางด้านสทธธรรมในพระพุทธศาสนาสทธธรรม (Social Cultural) เป็นวัฒนธรรมทางสังคมในด้านการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันตามหน้าที่ และสถานะทางสังคม เช่น หน้าที่ระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดา ครูอาจารย์กับศิษย์ สามีกับภรรยา มิตรกับมิตร นายกับบ่าว และสมณพราหมณ์กับฆราวาส เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีเรื่องการอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติร่วมกัน ความเอื้อเฟื้อ การเดิน การยืน และการรับประทานอาหาร ความเคารพ ความอ่อนน้อม การใช้ภาษา กริยามารยาทที่มีต่อกันและกันในสังคม บทบาทในด้านนี้ควรเริ่มที่ภาษา ควรผลักดันให้มีการศึกษาภาษาบาลีในคัมภีร์ให้เป็นรูปธรรมร่วมกัน นอกจากนั้นยังรวมไปถึงการใช้ภาษาที่มีรากฐานเดียวกันอีกด้วย เพราะให้เกิดความเข้าใจในสายใยร่วมกันที่เชื่อมโยงทางด้านภาษา

นอกจากนั้นปัจจุบันกำลังจะมีการสร้างธนาคารพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำนุ บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นหลัก และเป็นองค์กรทางการเงินร่วมกันในการสนับสนุน ส่งเสริม และผลักดันกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทุกด้านให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา สถาบันการเงินทางพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่อย่างนี้จะเป็นการเชื่อมประสานการเงินระหว่างประชาคมอาเซียนเพื่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะก็ยิ่งทำให้บทบาททางด้านสทธธรรมเด่นชัดเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

(อ่านต่อในบทความวิชาการบัณฑิตวิทยาลัย มจร)

นานาชาติความเป็นสากลความเป็นเลิศทางวิชาการและคุณธรรม

เมื่อพูดถึงความเป็นเลิศทางวิชาการแต่ต้องไม่ละเลยความเป็นเลิศทางคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมด้วย และความเป็นสากลก็ต้องเป็นสากลที่ถูกต้อง เพราะขณะพูดถึงความเป็นนานาชาติ (International) ความเป็นสากล แต่ความสากลนั้นควรยึดตามหลัก 3 ประการต่อไปนี้

1. ความจริงที่สากล เราไม่ยอมรับหรือเอามาทำให้ไม่สากล ความจริงที่สากลหมายความว่า การกระทำอันเดียวกัน ไม่ว่าจะป็นมนุษย์คนใดทำ ก็ย่อมเป็นเหตุปัจจัยให้ได้รับผลอย่างเดียวกัน เป็นสากลหมด ถ้ากระทำที่ไม่ดีเป็นเหตุให้ได้รับผลไม่ดี ก็ต้องเป็นความจริงสำหรับมนุษย์ทุกหนทุกแห่งทุกหมู่เหล่า ทุกพวกไม่เชื่อว่าคนพวกนี้ทำแล้วได้รับผลดี แต่อีกพวกหนึ่งทำไม่สามารถได้รับผลดี ถ้าอย่างนี้ก็แสดงว่ายังไม่เป็นความจริงที่สากล ยังเป็นความจริงแบ่งแยก คือไม่ใช่ความจริงแท้แน่นอน

2. ความเป็นมนุษย์ที่สากล เมื่อเป็นมนุษย์ก็ต้องมีฐานะของความเป็นมนุษย์ทั้งนั้น แต่เวลานี้มีปัญหาว่าความเป็นมนุษย์ไม่สากล เพราะมีการแบ่งแยก มนุษย์พวกนี้ไม่ใช่พวกเรา ฆ่าได้ไม่บาป หรือมนุษย์พวกนั้นฆ่าได้เลย เป็นคนพวกมารร้าย ฆ่าไปแล้วได้บุญด้วยซ้ำ ในความจริงที่เป็นสากลนั้น มนุษย์ไม่ว่าพวกไหนคนไหนที่ใดก็ต้องได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์ทั้งนั้น การทำร้ายหรือฆ่ามนุษย์ไม่ว่าคนใด ต้องเป็นความผิดความไม่ดีเหมือนกันหมด ถ้าอย่างนี้จึงจะมีสันติภาพได้ ถ้าแค่ความเป็นมนุษย์ก็ยังไม่สากลแล้ว สันติภาพจะมีได้ที่ไหน

3. ความมีเมตตาที่สากล คือความรักความปรารถนาดี ความเป็นมิตร มีไมตรีต่อมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าคนไหน พวกไหน ที่ใด เสมอเหมือนกันหมดโดยไม่แบ่งแยก แต่เท่าที่เป็นมาจนบัดนี้ โลกเต็มไปด้วยลัทธิศาสนา แม้กระทั่งคำสั่งให้มีเมตตาดีใคร่ช่วยเหลือกันเฉพาะในพวก ในหมู่ของตนเองและพร้อมกันนั้นก็ให้รังเกียจ หรือเกลียดชังพวกอื่น เมื่อแบ่งแยกอย่างนี้สันติภาพก็ไม่มีทางเกิดขึ้นได้

การศึกษานับเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อชาติต่อบ้านเมือง หากจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร ให้ไปสู่ทิศทางใดนั้นควรคิด ควรมีการศึกษาวิจัยอย่างจริงจัง อย่าทำเป็นเครื่องทดลอง สังคมบ้านเมืองไม่ใช่สิ่งจะมาล้อเล่น ไม่ว่าจะป็นเกมการเมืองของใคร “หยุดสักนิดคิดให้ดีแล้วค่อยเดินต่อไป ซ้ำแต่ถ้าเดินถูกทางยิ่งดีกว่าเร็วแล้วต้องกลับมาตั้งหลัก ตั้งต้นใหม่” ขอแสดงความเห็นไว้ด้วยความหวัง

หากต้องการความเป็นสากล (International) ความเป็นนานาชาติ ก็ต้องเป็นความจริงที่สากล ความเป็นมนุษย์ที่สากล และความมีเมตตาที่สากล ตามที่กล่าวมาแล้ว เหตุนี้การออกนอกระบบ หรือจะอยู่ในระบบ ก็ว่ากันไปแต่ควรศึกษาทางเป็นไปได้ ในทางปฏิบัติจริงตามวัฒนธรรมทางความคิดของคนไทย เพราะประเด็นสำคัญอยู่ที่ฐานความคิดในการพัฒนาคน ในผลิตนักศึกษาให้มีคุณลักษณะอย่างไร ให้มีคุณลักษณะเป็น”นักมิชชันนารีหรือสัมาวิชาการ” คนในมหาวิทยาลัยทั้งหลายมีจุดยืนและมีทิศทางที่แน่นอนหรือยังว่าจะเดินไปสู่ทิศทางใด จะไปสยบยอมกับระบบสังคมนิยม ผลิตนักศึกษาเพื่อรับใช้ระบบทุนนิยม ทำให้มหาวิทยาลัยกลายเป็นตลาดหลักทรัพย์ ให้กลายเป็นตลาดหุ้นหวังเพียงจะปรับเงินของอาจารย์และบุคลากรสูงขึ้น ในฐานะของความเป็นเจ้าของหุ้น และได้รับการปันผลทุกเดือน แต่นักศึกษา พ่อแม่ผู้ปกครองในฐานะผู้ใช้บริการจะต้องจ่ายแพงมากขึ้น แล้วให้พวกหนึ่งปันผลกันสบายแฮ

แต่คนแยะคือประชาชน ลูกหลานผู้ยากไร้ ลูกยายสี่ ป่ามี แม่ตุ ยายหนุ่ย ลูกอ้ายลำพอง เอื้อยลำแพน ในอนาคตยังมีสิทธิ์เข้าเรียนอยู่หรือที่ สุดแล้วช่วยตอบหน่อยว่าจะเป็ นมหาวิทยาลัยของพวก ทุนนิยม(คนส่วนน้อย) หรือของมหาชนผู้ยากไร้ อันเป็ นคนส่วนใหญ่ของประเทศชาติ นี้คือสภาพความจริง ที่เป็ นอยู่

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (มัธยมศึกษา)

บทบาทของพระสงฆ์ในชนบทของประเทศไทย” พบว่าจำนวนพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันลดลง และมีแนวโน้มจะลดลงเรื่อยๆ เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนประชากร จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ.2500 มีพระสงฆ์ จำนวน 2 แสนรูปต่อประชากร 28 ล้านคน แต่ปัจจุบันมีพระสงฆ์ประมาณ 3 แสนรูปต่อประชากร 62 ล้าน คน นอกจากนี้ จากการวิจัยสุ่มตัวอย่างใน 2 จังหวัด คือเชียงใหม่ และอุบลราชธานี ยังพบปัญหาการกระจายตัวของพระสงฆ์จะอยู่ในเมือง หรือในพื้นที่ที่มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ ส่วนในชนบทจะขาดแคลนพระสงฆ์ เป็นอย่างมาก และที่น่าเป็นห่วงคือเรื่องของคุณภาพ โดยในอดีตพระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ มีการบวชที่ยาวนาน แต่ปัจจุบันระยะเวลาบวชสั้นลง จำนวนสามเณรก็ลดลงด้วย จึงก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องศาสน ทายาทปัญหาต่างๆ ดังกล่าวมาจากหลายสาเหตุ เช่น ระบบการศึกษาในโรงเรียนทำให้เยาวชนไม่มาบวช เรียนเหมือนสมัยก่อน และการบวชในปัจจุบันบางส่วนเป็นการบวชตามประเพณีระยะสั้นๆ มากกว่าการ บวชเรียนเพื่อปฏิบัติธรรม และผู้วิจัยได้เสนอแนะว่าควรให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาขาดแคลน ศาสนทายาทรวมทั้งฟื้นฟูพระพุทธศาสนา โดยให้พุทธศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้ควรต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม

สรุป พระพุทธเจ้าทรงวางพระธรรมวินัยและสั่งสอนพระสงฆ์ศากยบุตรเอาไว้ให้เป็นบุคคลที่มี ปัญญาและมีอิสระจะได้เป็นที่พึ่งแก่คนทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็ นยากจนเข็ญใจ หรือเป็ นเศรษฐี หรือพระราช า พระสงฆ์ศากยบุตรมีหน้าที่ทำให้แผ่นดินเย็นลงด้วยธรรม แผ่นดินรุ่มร้อนวุ่นวายเพราะความไม่ถูกต้อง การ ที่แผ่นดินจะเย็นลงด้วยธรรมหรือความถูกต้องนั้น หลักธรรมจะต้องหนักแน่นลึกซึ้ง ผู้แสดงจะต้องมีปัญญา และอิสรภาพ อีกทั้งมีอนุสาสนีปาฏิหาริย์ พระศาสดาผู้เป็ นมหาบุรุษเอกของโลกประกอบด้วยสัพพัญญู ญาณ ได้ทรงวางหลักธรรมและการวางรูปแบบพระสงฆ์พุทธบุตรเอาไว้ให้สามารถทำให้แผ่นดินเย็นลงด้วย ธรรม หากคณะสงฆ์ได้เอาใจใส่ดูแลนิเวศให้เป็ นไปตามที่พระศาสดาได้วางหลักและกรอบ เอาไว้ ศักยภาพ จักเกิดขึ้นอย่างมหาศาลในการดับความร้อนของแผ่นดินและของโลกด้วย ธรรมหากเป็ นไปในทางตรงข้าม กล่าวคือ คณะสงฆ์สนใจแต่การพัฒนาวัตถุยิ่งกว่าการพัฒนาคน คณะสงฆ์สนใจในอิทธิปาฏิหาริย์ยิ่งกว่า อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คณะสงฆ์สนใจในการประจบผู้มีอำนาจและผู้ให้ผลประโยชน์ยิ่งกว่าการดำรงตนให้มี อิสระ แล้วไซ้ร คณะสงฆ์ยอมเศร้างามองและไม่สามารถทำให้แผ่นดินเย็นลงด้วยธรรมได้เลย

1. ศึกษาพุทธธรรมให้ลึกซึ้ง ทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ เพราะหากขาดการศึกษาที่ลึกซึ้งจนตนเองรู้ ธรรมและบรรลุอิสรภาพในระดับหนึ่งย่อมยากที่จักแสดงธรรมให้จับผู้คน

2. ศึกษาให้เข้าใจชีวิตและสังคมของคนปัจจุบัน สังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก มีปัญหาใหม่ๆ ที่สลับ

ซับซ้อนเกิดขึ้นมากมาย ถ้าพระสงฆ์ไม่เข้าใจชีวิตและสังคมของคนปัจจุบัน ย่อมไม่สามารถแสดงธรรมให้เป็นที่สนใจหรือสะกิดใจมหาชนได้ คงฟัง ๆ กันไปพอเป็นพิธีกรรมมากกว่าจะสนใจให้เกิดปัญญา

3. ศึกษาเรื่องการติดต่อสื่อสาร ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อให้การแสดงธรรมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นทั้ง 3 ข้อนี้เป็นไปเพื่อส่งเสริมอิสรภาพและความสามารถในการแสดงอนุศาสนิปาฏิหาริย์ของพระสงฆ์ทั้งสิ้นนอกจากส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณรโดยทั่วไปแล้ว ควรจะมีการคัดเลือกพระภิกษุและสามเณรที่มีปัญญาเลิศ และส่งเสริมให้ท่านได้เล่าเรียนตามแนวทางทั้ง 3 ที่กล่าวข้างต้น อย่างเต็มตามศักยภาพ เพื่อเตรียมไว้เป็นครู การมีพระสงฆ์ทรงปัญญาสูง แม้เพียงรูปเดียวก็เกิดอานิสงส์แผ่ไปได้อย่างกว้างขวาง

บรรณานุกรม

สุชีพ ปุญญานุภาพ, วัฒนธรรมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2540),
หน้า 86.

ม.อุปริ. 14/290/350. (ไทย)

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สังคมและวัฒนธรรม,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), หน้า 69.

ช.อุ. 25/115/150.

จำนงค์ ทองประเสริฐ, ราชบัณฑิต, วัฒนธรรมไทย ภาษาไทย, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, 2547), หน้า 38.

การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
ADMINISTRATION OF THE PHRAPARIYATIDHAMMA SCHOOLS OF
GENERAL EDUCATION DEPARTMENT.

พระครูปลัดจักรพันธ์ ปญญาโร (แช่เดี่ยว)¹
Phrakroo Paradjakaphan Panyataro

บทคัดย่อ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้น โดยดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับนโยบายของคณะสงฆ์เป็นสำคัญ มหาเถรสมาคม จึงได้ออกประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2553 โดยมีคณะกรรมการกำหนดนโยบาย มาตรฐาน แผนการจัดการศึกษา ให้คำแนะนำ ส่งเสริมการจัดการศึกษา และพิจารณาวินิจฉัย

การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการ และขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ เลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ องค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย 1) การบริหารการศึกษาด้านวิชาการ 2) การบริหารการศึกษาด้านงบประมาณ 3) การบริหารการศึกษาด้านบุคลากร และ 4) การบริหารการศึกษา ด้านงานทั่วไป

คำสำคัญ : การบริหาร, โรงเรียน

Abstract

The Prapariyatthum School general education section established to provide the general knowledge under the importance of the Bhudist Association. Sangha Supreme Council of Thailand states the Prapariyatthum School general education section to provide the standard education system, advisory, and supports educational diagnosis in the year 2553 BE.

The Prapariyatthum School's administrators of the general education section carefully managed and planned the educational system methods productively. The methods and the administrative systems of the institution will be the base of a great successive educational system aimed to achieve by Prapariyatthum School general education section.

¹ พุทธศาสนดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The Institution's administratives are consists of many divisions; the administration of subjects and courses, the administration of funds, the administration of human resource, and the general administration.

Keywords: administration, school

บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ โดยพระปราชญ์ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ) ว่า “การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรม ก็จำเป็นต้องอนุวัตไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป” ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและกฎกระทรวง โดยมุ่งเน้นให้วัดที่จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับนโยบายของคณะสงฆ์เป็นสำคัญ มหาเถรสมาคม จึงได้ออกประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2553 โดยกำหนดให้มีการบริหารจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากำหนด ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่กำหนดนโยบาย มาตรฐาน แผนการจัดการศึกษา ให้คำแนะนำ ส่งเสริมการจัดการศึกษา และพิจารณาวินิจฉัย ขี้ขาดปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ มีสมเด็จพระวันรัตเป็นประธานกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นรองประธานกรรมการ มีผู้แทนจากบุคคลและหน่วยงานสำคัญต่าง ๆ¹

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาในรูปแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์² ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้มีโอกาสศึกษาสายสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย โดยเทียบกับชั้นมัธยมศึกษาสายสามัญจัดหลักสูตรให้มีวิชาที่เหมาะสมแก่ภาวะของพระภิกษุ สามเณร ที่จะศึกษาได้ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และเป็นวิชาที่จำเป็นต่อพระพุทธศาสนา เป็นหลักสูตรที่ให้การศึกษาวินัยพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญ หลักสูตรที่โรงเรียนจัดขึ้น และจบได้ในตัวเอง หรือเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ มุ่งให้พระภิกษุสามเณรมีบุคลิกภาพเหมาะสมตามสมณ

¹ คณะทำงานและคณะอนุกรรมการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557), หน้า 1-2.

² พระราชวรเมธี, การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2521), หน้า 355.

เทศ ช่วยให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ และไม่ขัดต่อวินัยสงฆ์ มุ่งให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาในระดับสูงขึ้น โดยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) รับพระภิกษุสามเณรที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีในสถานศึกษาทั้ง 2 แห่ง และวิทยาเขตอีก 18 แห่ง

ความหมายและความสำคัญโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญนั้นเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ขาดโอกาสในการเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาของรัฐหรือเอกชน ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้มีความรู้ มีทักษะ และมีความชำนาญตามศักยภาพของตน ซึ่งการจัดการเรียนการสอนนั้นจะเป็นรูปแบบของการศึกษาควบคู่กันไปกับกับวิชาสายสามัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้และการจัดการศึกษาแผนกธรรม และแผนกบาลี ควบคู่กันไป โดยการกำกับดูแลของแม่กองธรรมและแม่กองบาลีได้มีนักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายและความสำคัญไว้ดังต่อไปนี้

กองพุทธศาสนศึกษา ได้ให้ความหมายว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญหมายถึง โรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติของกระทรวงศึกษาธิการ³

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่าสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งของการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดใหม่ขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2514 เป็นต้นมา⁴

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร และหลักสูตรพระปริยัติธรรมเป็นหลักสูตรที่จุดมุ่งหมายการศึกษาในการปลูกฝังให้ พระภิกษุสามเณร มีความรู้ มีทักษะในวิชาธรรมะและวิชาสามัญ⁵ ปัจจุบันคณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์และสภามหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ให้ได้ศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลักโดยป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้ผิดไป

³ กองพุทธศาสนศึกษา, แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ การพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (พ.ศ.2553-2562), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552), หน้า 335.

⁴ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาพ.ศ.2546, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :www.onab.go.th/ [2553, 13 ธันวาคม]. อ้างใน พระมหาอภิรักษ์ ฉกรแก้ว, “การศึกษาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม 1”, ปริญญาโท กศ.ม. (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2553), หน้า 19.

⁵ ทศพร น้อมวงศ์, “การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ที่มีต่อการจัดการศึกษาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา”, สารนิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษาการสอนสิ่งแวดล้อม), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547), หน้า 14.

จากพระบาลีในพระไตรปิฎก ซึ่งมีทั้งสิ้น 4 หลักสูตร คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี หลักสูตรพระปริยัติธรรมสายสามัญ และหลักสูตรปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยสงฆ์⁶

สรุปได้ว่า ความหมายและความสำคัญโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ได้จัดตั้งขึ้นนี้ก็เพื่อให้พระสงฆ์และสามเณร ได้มีโอกาสทางการศึกษาในสายสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จะช่วยให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม นำมาปรับประยุกต์เข้ากับสังคมได้ไม่ขัดต่อวินัยสงฆ์ โดยในการดำเนินการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีลักษณะการบริหารโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นองค์การหลักที่ควบคุมส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรง ส่วนการบริหารโรงเรียนให้อยู่ในความปกครองของคณะสงฆ์ วัดที่สามารถจัดตั้งโรงเรียนได้จะต้องปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่เพียงอนุมัติการจัดตั้ง และการส่งเสริมสนับสนุนนั้นโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา คือ นายกรัฐมนตรี สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองพุทธศาสนาศึกษา สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด

การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แต่เดิมมีลักษณะการบริหารโดยมีสภาการศึกษาของสงฆ์เป็นองค์กรหลักที่ควบคุมส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรง ส่วนการบริหารโรงเรียนให้อยู่ในการปกครองของคณะสงฆ์ แต่ในปัจจุบันสภาพการบริหารได้วิวัฒนาการเปลี่ยนไปเพื่อปรับให้เหมาะสมกับยุคสมัยต่อไป

นโยบายการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเมื่อคณะสงฆ์ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2514 ซึ่งก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาของสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายที่จะเปิดโอกาสให้วัดสามารถจัดการศึกษาหรืออาชีพได้ ในปี พ.ศ. 2520 มีนโยบายให้วัดสามารถจัดตั้งโรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาให้พระภิกษุ สามเณรเรียนเพื่อสอบ ป.7 และ ม.3 ได้ การจัดการศึกษาระหว่างระบบศึกษาของ สงฆ์ และฆราวาส เริ่มคลี่คลายและแยกชัดเจน หลังปี พ.ศ. 2530 รัฐบาลได้มีนโยบายเปิดกว้างขึ้น ต้องการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงเพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแนวความคิดการขยายโอกาสทางการศึกษามีวิวัฒนาการ⁷ ดังนี้

31 มีนาคม พ.ศ. 2530 คณะรัฐมนตรีมติเห็นชอบให้กรมสามัญศึกษาดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตชนบท 38 จังหวัด

⁶ สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง, “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542), หน้า 3.

⁷ กิตติ ธีรศานต์, เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกการศึกษา ม.ต้น-ม.ปลาย., (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2539), หน้า 5-6

1 กันยายน พ.ศ. 2530 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบกับแนวทางการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ ในระยะ 5 ปี นับตั้งแต่ปี 2530 รัฐควรขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานออกไป จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยวิธีการไม่บังคับ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อไปจนถึงปี พ.ศ. 2534 และการขยายขอบเขตออกไปให้ครอบคลุมโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ในเขตทุรกันดาร ตามประกาศกระทรวงการคลัง

30 พฤษภาคม พ.ศ. 2532 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบกับสาระสำคัญของรูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานและอนุมัติให้ดำเนินการตามที่เสนอ โดยยังอยู่บนหลักการไม่บังคับแต่เน้นให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในรูปแบบต่างๆพร้อมให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญประการหนึ่งว่า ควรสนับสนุนให้กรมศาสนาเข้ามามีบทบาทในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการด้วย

27 ตุลาคม พ.ศ. 2532 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการระยะสั้น และเห็นชอบด้วยในหลักการของแนวทางตามแผนปฏิบัติการระยะยาวของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนอกระบบโรงเรียน)

22 พฤษภาคม พ.ศ. 2533 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอให้มีการขยายการศึกษาภาคบังคับต่ออีก 3 ปี โดยควรประกาศให้ท้องที่ที่มีความพร้อมเป็นปีๆ ไป และการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องระหว่างดำเนินการแก้ไข ให้สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติดำเนินโครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างไม่บังคับอีกต่อไป 3 ปี โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

4 กันยายน พ.ศ. 2533 คณะรัฐมนตรีมีมติขยายการศึกษาภาคบังคับเพิ่มอีก 3 ปี ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2534 และระหว่างแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการโครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษาโดยไม่บังคับต่อไปอีก 3 ปี โดยให้กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน

นโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาของรัฐที่เริ่มใช้กับประชาชนทั่วไป และต่อมาให้ครอบคลุมถึงพระภิกษุสามเณรด้วย นับว่าเป็นการวางรากฐานทางการศึกษาที่สำคัญต่อการกำหนดนโยบายการศึกษาของชาติ เมื่อมีการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ขึ้น ก่อให้เกิดผลดังปรากฏสาระสำคัญในข้อ 5 และข้อ 16 คือ ให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาของปวงชน รัฐพึงเร่งรัดและขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร และบุคลากรทางศาสนาเพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้นำให้การปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมให้แก่บุคคลและสังคม

นอกจากนี้ ได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

ศึกษา พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นฉบับปรับปรุงใหม่ เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2535 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไปเพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในศาสนธรรม และหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้ไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้^๘ และเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2546 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ออกระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546 ขึ้น จึงทำให้สถานภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามั่นคงกว่าดังเช่นในอดีต

สรุปการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในปัจจุบันเป็นการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรที่ต้องการความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไปโดยวัดเป็นเจ้าของการเสนอจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมดังกล่าว ต้องผ่านความเห็นชอบจากเจ้าคณะตำบลอำเภอจังหวัด ภาคกรมการศาสนาและสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามลำดับวัดและโรงเรียนต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับระเบียบของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2544 (ฉบับปรับปรุงแก้ไข) การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ต้องการให้ผู้เรียนเป็นศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำงานร่วมกับคนอื่นได้และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขโดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จะต้องมีการบริหาร และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีการพัฒนาครู/บุคลากรอย่างต่อเนื่องจัดสถานที่และสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนาศึกษาด้วย

ขอบข่ายการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม

จากสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาได้มีการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษาในปัจจุบันของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้าง ความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็นอย่างแท้จริง ประสิทธิภาพของระบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการ และการจัดการศึกษาที่ยังไม่มีทิศทางการพัฒนา และขาดความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับกลุ่มโรงเรียนและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นอกจากนี้ยังพบว่า การสร้างพันธสัญญาดำเนินงานและการจัดการศึกษา เพื่อการสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ยังไม่ได้มี การกำหนดให้มีขึ้นอย่างเป็นทางการ จะมีเพียงการดำเนินงานตามกรอบแนวปฏิบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำคัญเท่านั้น อีกทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่เด่นชัดพอที่จะเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้นๆ เพื่อสร้างศาสนทายาทและดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ^๙

^๘ สุภาพร มากแจ้ง, “รูปแบบ ยุทธศาสตร์และแนวทาง การบูรณาการศาสนากับการศึกษา : กรณีการจัดการศึกษาในระบบ”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น, 2548), หน้า 6-7.

องค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

การบริหารโรงเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องในการกำหนดกลยุทธ์ และวางแผนด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์การธุรกิจอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การจัดการเชิงกลยุทธ์ จึงเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางขององค์การ และช่วยให้ผู้บริหารสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้ผู้บริหารสามารถกำหนดทิศทาง และวัตถุประสงค์การดำเนินงานขององค์การอย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงได้ เป็นการนำไปสู่การจัดการการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยจะเป็นตัวกำหนดวิธีการ หรือแนวทางในการดำเนินงาน และกิจกรรมต่างๆ ขององค์การ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์การที่ตั้งเอาไว้ ตลอดถึงการนำแนวทางที่คิดค้น สร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการดำเนินงาน องค์การ และการวางแผนกลยุทธ์เป็นหน้าที่หลักของผู้บริหาร ในการควบคุมให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามกลยุทธ์ที่ได้วางไว้ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของผู้บริหารได้เป็นอย่างดี

การบริหารสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการ และขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ เพราะถ้าระบบการบริหารงานไม่ดี จะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่นๆ ของหน่วยงาน นักบริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การบริหารงานนั้น จะต้องใช้ทั้งศาสตร์ และศิลปะทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่างๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ ผู้ช่วยงานแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และความต้องการที่ไม่เหมือนกัน จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเอาเทคนิควิธี และกระบวนการบริหาร ที่เหมาะสมมาใช้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา โรงเรียนในระบบต่างๆ ไปที่บริหารจัดการภายใต้เงื่อนไขที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เมื่อเกิดพระราชบัญญัติการศึกษา 2542 ได้นำมาแยกเป็นภารกิจ ตามพระราชบัญญัติในภายหลังอันประกอบด้วย 1) การบริหารการศึกษาด้านวิชาการ 2) การบริหารการศึกษาด้านงบประมาณ 3) การบริหารการศึกษาด้านบุคลากร และ 4) การบริหารการศึกษาด้านงานทั่วไป

1. การบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านการบริหารงานวิชาการ

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น ความจำเป็นในการบริหารเพื่อความสำเร็จเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องควรศึกษาและทำความเข้าใจ เพื่อสามารถบริหารองค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามพันธกิจที่มอบหมายผู้บริหารจะกำหนดระบบการบริหารองค์การให้เกิดความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพอยู่ได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยและทรัพยากรบริหารจำนวนเพียงพอ และที่สำคัญ

⁹ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2553-พ.ศ. 2562, หน้า 1.

การบริหารงานโรงเรียน ผู้บริหารงาน ที่ต้องคำนึงถึงเป็นหลักใหญ่คือ ความเป็นจริงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ ว่านักเรียนแต่ละคนต่างมีความถนัด ความสามารถที่แตกต่างกันออกไป การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้ มีคุณภาพเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยจะต้องพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวตนให้ได้รับการพัฒนา อย่างเต็มที่ ทำให้เป็นคนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักการเรียนรู้ ด้วยตนเอง สามารถเชื่อมโยงความรู้ ทักษะและค่านิยมที่ดีงาม ในการดำเนินชีวิต สามารถปรับตัวให้ทันกับ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักการพึ่งตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น ระบบการศึกษาจึงเป็นระบบการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นเพื่อที่จะให้ นักเรียนแต่ละคนนั้นสามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของตัวนักเรียนเองได้อย่างเต็มที่ ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์สูง ดังนี้

1. ส่งเสริมศักยภาพในการวางแผนบริหารงานวิชาการของบุคลากรทุกฝ่าย

1.1 ทำการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งของงานวิชาการ เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย งานด้านวิชาการ

1.2 กำหนดนโยบายและแผนของงานบริหารงานวิชาการของบุคลากรทุกฝ่าย

1.3 ออกแบบระบบงานและกระบวนการปฏิบัติงานของทั่วทั้งองค์กร

1.3 ปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยพนักงานระดับปฏิบัติการ

2. ปรับปรุงระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวางแผนบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ

2.1 การเตรียมบุคลากรให้พร้อมทั้งผู้บริหาร ครูอาจารย์ และนักเทคโนโลยี เป็นสิ่งสำคัญ ต่อการสร้างและพัฒนาระบบสารสนเทศ โดยจะต้องสร้างเจตคติที่ดีต่อระบบสารสนเทศ และพัฒนาบุคลากร ให้มีความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศโดยการพัฒนาตนเอง และจัดการฝึกอบรม

2.2 วางแผน ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนแหล่งสนับสนุนต่าง ๆ โดยคณะทำงาน อาจประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูอาจารย์

2.3 เตรียมการด้านเงินงบประมาณที่จะใช้ในการสร้าง พัฒนาระบบสารสนเทศ และการ พัฒนาศูนย์ข้อมูล ตลอดจนการปรับปรุงในอนาคต หากสถานศึกษามีงบประมาณจำกัด อาจต้องพิจารณา แหล่งสนับสนุน ทั้งเงิน เครื่องคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์ประกอบจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาระบบ สารสนเทศบรรลุผลตามแผนที่วางไว้

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานวิชาการ ระบบสารสนเทศสำหรับงานวิชาการ จะมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับหลักสูตร แผนการเรียนการสอน คู่มือ สื่อการเรียนรู้ ตารางสอน และผลการ เรียนของผู้เรียนทุกวิชา สามารถนำมาใช้ประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมี CD-ROM บท เรียนสำเร็จรูป และความรู้ต่าง ๆ เพื่อเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูสามารถเรียกใช้ข้อมูลทางวิชาการได้ ตลอดเวลา

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานกิจการนักเรียน จะมีทะเบียนผู้เรียน มีข้อมูล

สารสนเทศเกี่ยวกับประวัติผู้เรียนทุกคน ตลอดจนปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานกิจการนักเรียน ทั้งการให้บริการและสวัสดิการแก่ผู้เรียน ความร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อช่วยเหลือ แก้ปัญหา และพัฒนาผู้เรียน ครูอาจารย์สามารถศึกษาเกี่ยวกับผู้เรียน เพื่อนำมาใช้ในการให้คำปรึกษา แก้ปัญหา และพัฒนาผู้เรียน

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานบุคลากร จะมีทะเบียนประวัติครูและบุคลากร ในสถานศึกษาทุกคน ประวัติการศึกษา ประวัติการฝึกอบรม ประวัติการทำงาน ประวัติเงินเดือนและสวัสดิการ ความถนัด ความสนใจ และความสามารถพิเศษ ตลอดจนอัตรากำลังคนในปัจจุบันและแผนกำลังคนในอนาคต สามารถนำสารสนเทศนี้มาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานบุคคลให้เกิดประสิทธิภาพสูง ทั้งการสรรหา การพัฒนา การรักษาไว้ และการใช้ประโยชน์จากบุคลากร

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานธุรการ การเงิน พัสดุ และครุภัณฑ์ ระบบสารสนเทศสำหรับงานธุรการ การเงิน พัสดุและครุภัณฑ์ จะมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับการปฏิบัติงาน แบบฟอร์มงานสารบรรณทะเบียนหนังสือราชการ รายงานการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา รายรับรายจ่ายงบประมาณและเงินนอกงบประมาณ การเบิกจ่ายเงิน การจัดซื้อจัดจ้าง ทั้งการวางแผนงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการอำนวยความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการแก่บุคลากรภายในสถานศึกษา ตลอดจนบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานอาคารสถานที่ ระบบสารสนเทศสำหรับงานอาคารสถานที่จะมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแผนผังอาคารและบริเวณ รายการห้องต่าง ๆ เช่น ห้องทำงาน ห้องประชุม ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด ห้องสื่อการเรียน ห้องอาหาร ห้องกีฬาในร่ม ฯลฯ แผนการสร้างอาคารและตกแต่งบริเวณ ซึ่งสามารถนำสารสนเทศนี้ มาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานอาคารสถานที่ เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตลอดจนการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าและประหยัด

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานชุมชน จะมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแผนที่แสดงที่ตั้งสถานศึกษาและสถานที่อื่น ๆ ที่ใกล้เคียง แผนผังชุมชนรอบสถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น บุคคลสำคัญในชุมชน สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี รวมทั้งสร้าง Website ของสถานศึกษา

3. พัฒนาระบบการจัดทำแผนการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพ

3.1 กำหนดรูปแบบและวิธีการ

3.2 สรรหาผู้มีส่วนร่วม

3.3 ดำเนินการให้เกิดการมีส่วนร่วม

4. ปรับโครงสร้างการบริหารให้เอื้อต่อการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ

- ปรับโครงสร้างการบริหารงานบุคคลให้สอดคล้องกับสภาวะปัจจุบัน

- จัดโครงสร้างการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อให้การบริหารเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

5. สรรหาและพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถในงานวิชาการที่รับผิดชอบ
6. เพิ่มศักยภาพของ ผู้บริหารงานวิชาการด้านภาวะผู้นำ ทำงานเป็นทีม นิเทศภายใน สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร และการบริหารงบประมาณ
7. พัฒนาครูฝ่ายวิชาการและครูผู้สอนให้มีความสามารถในการจัด การเรียนการสอน การวิจัย และงานที่รับผิดชอบ
8. พัฒนาระบบการขับเคลื่อนแผนการบริหารวิชาการไปสู่การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ
9. พัฒนาสื่อแหล่งเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ ภายในและภายนอกสถานศึกษาให้เอื้อต่อการบริหารวิชาการ
10. ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง
11. ส่งเสริมให้มีการประเมินการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและนำไปใช้
12. ปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง
13. พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลด้านการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ
14. พัฒนาการนำผลการติดตามและประเมินผล ด้านการบริหารงานวิชาการไปใช้วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ คือ การดำเนินงานกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และบูรณาการพุทธธรรมเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริงในทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในห้องเรียน และนอกห้องเรียน โดยครูผู้สอนควรเป็นตัวอย่างที่ดี ใช้หลักกัลยาณมิตรต่อผู้เรียน ใช้กระบวนการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน จัดโอกาสส่งเสริม และสร้างเสริมปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต

2. การบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านการบริหารงานงบประมาณ
งบประมาณเปรียบเสมือนเชื้อเพลิงสำหรับการขับเคลื่อนการบริหารจัดการองค์กร การบริหารงบประมาณของสำนักงานงบประมาณ 4 ขั้นตอน คือการวางแผนและการจัดทำงบประมาณ การอนุมัติงบประมาณ การบริหารงบประมาณ และการติดตามประเมินผล

1) การวางแผนและจัดทำงบประมาณ จัดทำนโยบาย โดยพระวิสุตย์ทัศน์ พันธกิจ จุดหมายในปัจจุบันและอนาคตของหน่วยงาน ในการจัดทำแผนกลยุทธ์จะต้องมีการแสดง พันธกิจ วิสัยทัศน์เป้าประสงค์ และตัวชี้วัดจัดทำแผนงบประมาณชัดเจน เป็นระบบ สอดคล้องสภาพที่เป็นจริงในการกำหนดแผนกลยุทธ์นั้น ให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด นอกจากนี้แล้วในการวางแผนงบประมาณสู่ความสำเร็จนั้น ยังจะต้องให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนเชิงกลยุทธ์ที่เป็นระบบและเป็นกระบวนการที่มีความชัดเจนทุกขั้นตอน และมีกระบวนการของการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง มีการบูรณาการการเชื่อมโยงระหว่างแผนกลยุทธ์แผนปฏิบัติ การนำแผนไปปฏิบัติและระบบปฏิบัติการตามหลักการติดตามประเมินผลด้วย

2) ระบุเป้าหมายเชิงนโยบายและวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน ทั้งระยะสั้นและระยะยาว การวางแผน จัดทำงบประมาณ สถานศึกษาควรมีการวางแผนการประมาณการล่วงหน้า 3 ปี ที่มีความครอบคลุมทั้งเงิน งบประมาณ เงินนอกงบประมาณ และเงินรายได้สถานศึกษา นอกจากนี้ในการประมาณการจะต้องด้วย หลักการการใช้โรงเรียนเป็นหลักเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียน มีการสร้างและประเมิน ทางเลือกที่หลากหลายเพื่อเลือกใช้ทางเลือกที่มีต้นทุนที่ต่ำกว่าแต่ให้ผลตอบแทนเท่ากัน มีการควบคุม ติดตามและประเมินผลของแผนกลยุทธ์เป็นระยะ ๆ และนำผลการประเมินมาพิจารณานำไปแก้ไขปรับปรุง ในการจัดทำงบประมาณปีถัดไป นอกจากนี้ในส่วนของการจัดทำงบประมาณนี้จะต้องวางแผนและจัดเก็บ ค่าใช้จ่ายในหน่วยงานคู่ขนานไปกับการเก็บข้อมูลจากระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และในการคำนวณต้นทุน นั้นจะต้องคำนวณให้ครอบคลุมทุกเงินงบประมาณ

3) การอนุมัติงบประมาณจะต้องยึดเป้าหมายหลัก หรือความต้องการที่แท้จริงขององค์กรเป็นหลัก เพื่อมิให้เกิดการสูญเปล่าของงบประมาณ สถานศึกษาจะต้องมีการแสดงและใช้หลักเกณฑ์ในการอนุมัติที่ ชัดเจน มีการจัดสรร แบ่งเงินงบประมาณด้วยความยุติธรรม มีความเป็นดุลยภาพทุกด้านโดยยึดหลักความ จำเป็นและ

4) การบริหารงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้างจะต้องเป็นไปตามระเบียบและขั้นตอนที่กำหนดใน การดำเนินงานจะต้องมีขั้นตอนที่ตรวจสอบได้โปร่งใส มีการจัดทำและวิเคราะห์ต้นทุนของทุกกิจกรรมหรือ โครงการ จัดทำระบบที่มีคุณภาพเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการเงินการควบคุมภายในและจัดให้มีการตรวจสอบหรือสอบกันเป็นประจำ จัดระบบการบริหารทรัพย์สินและการหารายได้ที่มีประสิทธิภาพ ควบคุมการ ดำเนินงานทางการเงินเพื่อให้มีประสิทธิภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานและกฎเกณฑ์เกี่ยวข้อง พัฒนา ระบบบริหารงบประมาณ การเงินพัสดุ และบัญชีอิเล็กทรอนิกส์สำหรับสำนักงาน

5) การติดตามและประเมินผล ผลการดำเนินงานกับตัวชี้วัดได้อย่างชัดเจน ตรงตามความจริง นำผลลัพธ์ที่ ได้จากการประเมินมาพิจารณาจุดอ่อน จุดแข็ง เพื่อการดำเนินงานแก้ไขหรือเป็นข้อมูลสำหรับแผนการ ปฏิบัติงาน กำหนดให้มีการตรวจสอบภายในเป็นประจำทุกปี ควรเป็นไปในเชิงรุกและสร้างสรรค์ มีการ ตรวจสอบแนวคิดการบริหารคุณภาพของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอมีการสำรวจความพึงพอใจต่อการปฏิบัติ งานด้านการเงิน และให้มีการทบทวนหน้าที่และแก้ไขปัญหาในการทำงานอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง วางระบบ และขั้นตอน

สรุปว่า การบริหารการศึกษาเกี่ยวกับงบประมาณ เป็นการเลือกวิธีการทำงานอย่างมีทิศทางที่ เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างคล่องตัว และ ประสบความสำเร็จ การกำหนดการบริหารสถานศึกษาสามารถกำหนดได้หลายวิธี เช่น การระดมความคิด เห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวิจัยเชิงพัฒนาการระดมสมองจากผู้เชี่ยวชาญ และการใช้เทคนิคตาราง สัมพันธ์ การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการ มีความ คล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้น

ผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้ จากบริการมาใช้บริหารจัดการ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีต่อผู้เรียน

3. การบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านการบริหารงานบุคคล

การบริหารการศึกษาในสถานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย และนโยบายของโรงเรียนใดๆ ก็ตามจะขึ้นอยู่กับการบริหารทรัพยากรทางการบริหารที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด บรรดาทรัพยากรทั้งหลาย มนุษย์เป็นทรัพยากรการบริหารที่สำคัญที่สุด มีคุณค่าสูงสุดมีประโยชน์มากที่สุด และทรัพยากรด้านกำลังคนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่ง เพราะคนเป็นกุญแจแห่งประสิทธิผลของการบริหารกิจการต่างๆ ผู้บริหารสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จ ในเรื่องของการบริหารได้ ต้องคำนึงถึงการมีระบบการบริหารงานบุคคลที่ดี สามารถดึงดูด และบำรุงรักษาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถไว้ในหน่วยงานให้มาก และนานที่สุดเท่าที่หน่วยงานต้องการ การบริหารบุคลากรผ่านทฤษฎีการครองตน และการครองคน ตามที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายคำว่า “ครอง” ว่า หมายถึง “การปกครอง รักษาโดยความเป็นใหญ่ เช่น ครองเมือง ดำรงไว้ รักษาไว้ เช่น ครองสิขยา ครองชีพ ครองตัว นุ่งห่ม (ใช้แก่นักบวช) เช่น ครองจีวร ครองผ้า ถือสิทธิ์เป็นเจ้าของ เช่น เอาไปครองเสียหลายวัน”¹⁰ มังคลัตถทีปนีได้ให้ความหมายของคำว่า “ตน” ไว้ว่า หมายถึง “จิต หรือ ร่างกายอรรถภาพทั้งหมด”¹¹ เมื่อนำเอาคำทั้งสองมารวมกันว่า ครองตน ก็หมายถึง การปกครองรักษาตน การดำรงตนไว้ การรักษาตนไว้ คำว่า “ครองตนนี้ศัพท์ในทางพระพุทธศาสนาจะพูดถึงเรื่องอดีตสัมมาปณิธิ คือการครองตนหรือตั้งตนไว้โดยชอบ การครองตนไว้โดยชอบด้วยหลักของพระพุทธศาสนามีลักษณะ ดังนี้ คือ การประครองตนผู้ไม่มีศีล หรือผู้ศีลไว้ในศีลประการหนึ่ง การประครองตนผู้ไม่มีศรัทธาไว้ในศรัทธาที่สมบูรณ์ประการหนึ่ง และการประครองตนผู้มีความตระหนี่ไว้ในกาเสียดสละที่สมบูรณ์”¹²

การปกครองคนผู้มีความตระหนี่ให้มีการเสียดสละที่สมบูรณ์ ประเด็นนี้จะอธิบายเฉพาะ ในความหมายว่า การเสียดสละอารมณ์ที่ไม่ดี ไม่งาม อารมณ์ร้ายประเภทต่างๆ ออกจากจิตใจของแต่ละคน ไม่ตระหนี่ หวงแหนอารมณ์ร้าย เก็บเอาไว้กับตน ถ้าไม่เสียดสละอารมณ์ร้าย การที่จะครองตนด้วยหลัก เบญจธรรม คือการมีเมตตากรุณาก็คือ การประกอบอาชีพที่สุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียรที่ดี ความระมัดระวังที่จะไม่ทำผิดในเรื่องกามก็ดี การจะประพฤติสัจจะก็ดี การที่จะปลุกสติให้แก่ตนก็ดี ไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ถ้าสละอารมณ์ร้ายได้แล้ว การครองตนตามเบญจธรรมทั้งหมดนี้ก็ไม่ใช่เรื่องยุ่งยากอีกต่อไป การครองตนทั้งสามอย่างนี้อาจจะสรุปแบ่งได้เป็น 2 คือ การครองตนไว้ที่จะไม่ทำความชั่ว ความเสียหายต่างๆ จะไม่สร้างความ

¹⁰ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, 2546), หน้า 219.

¹¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนี ภาค 1, (พิมพ์ครั้งที่ 13), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 117.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

เดือดร้อนความเสื่อมเสียให้แก่ตน และคนในสังคมทั้งที่เป็นญาติพี่น้อง และคนอื่นๆ และการครองตนที่จะทำความดีความเจริญให้แก่ตน และสังคม พระพุทธเจ้าทรงแสดงข้อปฏิบัติเพื่อจะให้เป็นหลักในการครองตนตามแบบอย่างชาวพุทธที่ไว้ด้วยหลักธรรมหลายอย่างตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีทั้งในส่วนของพระวินัยปิฎก ก็มีเรื่องการครองตนจะเน้นเรื่องศีล หรือวินัยเป็นพื้น พระอภิธรรมปิฎก ก็จะมีเรื่องการครองตนในระดับสูง ในที่นี้จะนำวิธีการครองตน ตามวิถีทาง หรือหลักการของพระพุทธศาสนา มาเป็นตัวอย่างตามแนวแห่งพระสูตรต้นปิฎกมาเสนอไว้เป็นตัวอย่าง การครองตนที่ว่านี้ก็คือ การทำตนให้ไปถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิต คือความสุขสวัสดิ์ ความเจริญก้าวหน้า ความปลอดภัยอย่างสูงส่ง¹³

การบริหารงานบุคคล แบ่งเป็น 6 ประการ ดังนี้¹⁴

1. มีการแข่งขันมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทของบุคลากร บุคลากรไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะต้องทำงานให้กับองค์การใดองค์การหนึ่งแต่เพียงที่เดียว อาจโยกย้ายไปทำงานให้กับองค์การใดก็ได้ตามสิทธิ และความพอใจเพราะความอยู่รอดขององค์การขึ้นอยู่กับบุคลากรด้วย ต่างฝ่ายต่างก็ต้องอาศัยซึ่งกัน และกันผู้บริหารไม่ได้อาศัยงานเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยเกียรติยศ และความมั่นคงในการทำงาน การยอมรับ ในความสำคัญของคนความสำเร็จในชีวิต และการมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นเครื่องจูงใจ

2. เกิดจากกฎเกณฑ์ และข้อกำหนดของรัฐ รัฐได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดเกี่ยวกับเรื่องสวัสดิการ รายได้ สภาพการทำงาน วันหยุดงาน และเงินทดแทนต่างๆ

3. ความซับซ้อนทางด้านเทคโนโลยี เช่น มีการแบ่งงานทำตามหน้าที่ตามความชำนาญเฉพาะด้าน ต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถสูง จะต้องได้รับการฝึกอบรม และมีคุณสมบัติที่พร้อมจะทำเพื่อให้ระบบการทำงานดำเนินไปอย่างราบรื่น ผู้บริหารจึงต้องดูแล อำนวยรักษาส่งเสริม สนับสนุนบุคลากร ซึ่งเปรียบเสมือนทรัพยากรอันมีค่าขององค์การ ให้มีความก้าวหน้าในหน้าที่ที่มีรายได้ และสวัสดิการต่างๆ เพื่อให้เขาเกิดความพึงพอใจที่จะทำงานนั้นให้ได้ผลงานมากที่สุด

4. องค์การมีความซับซ้อนมากขึ้น ทุกส่วนขององค์การไม่ได้อิสระที่จะดำเนินงานเองโดยไม่ถูกระทบจากปัจจัยที่อยู่ภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม มีสาเหตุหลายประการที่ทำให้การดำเนินงานในองค์การมีความยุ่งยาก

5. บทบาทของฝ่ายบริหารเปลี่ยนไปจากเดิม ปรัชญาทางการบริหารขั้นพื้นฐาน ที่ถือเอาวัตถุประสงค์ขององค์การ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือ หรือความขัดแย้งระหว่างบุคคลฝ่ายต่างๆ ในองค์การจึงต้องให้ความสำคัญกับคนเป็นอันดับแรก

6. ความรู้ทางด้านพฤติกรรมศาสตร์มีมากขึ้น เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัยค้นคว้า ของผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการทางด้านพฤติกรรม เช่น สิ่งแวดล้อมในที่ทำงาน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานจะก่อให้เกิดผลกระทบในการปฏิบัติงานในทางใดบ้าง

¹³ ชุ.ช. (ไทย) 25/5/3.

¹⁴ วรนาถ แสงมณี, การบริหารงานบุคคล, (พิมพ์ครั้งที่ 2), (สำนักพิมพ์ ม.ป.พ., 2543), หน้า 6.

การบริหารงานบุคคล เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับบุคคล เริ่มจากการวางแผน การกำหนดกำลังคนในองค์การ จนกระทั่งการสิ้นสุดภาระการปฏิบัติงาน

สรุปว่า บุคคล ในหน่วยงานนั้นถือได้ว่าเป็นบุคลากรที่สำคัญที่สุด เพราะจะทำให้งานดำเนินไปประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวก็ได้ เพราะบุคคลเป็นผู้ใช้ทรัพยากรในการบริหารต่างๆ เช่น เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการ ถ้าหน่วยใดมีบุคลากรที่มีคุณภาพ และสามารถรักษาธำรงไว้ ดึงดูดให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติงานให้กับหน่วยงานนานที่สุด เพื่อความมีประสิทธิภาพ และมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

4. การบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ด้านการบริหารงานทั่วไป

1) มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด เป้าหมาย โครงการ/กิจกรรม หรือ งานในสถานศึกษาภายใต้กฎหมายรองรับอย่างชัดเจน

- การประชุมร่วมกัน เพื่อรับทราบนโยบายและวางแผนทางการจัดการศึกษา รวมทั้งวางแผนการเขียนโครงการ/งานเพื่อบรรจุในแผนปฏิบัติงานประจำปี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ

- เตรียมการประสานงานกับหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้องเพื่อประสานแผนและสร้างความกระจ่างในงานที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

2) การใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ

- จัดหาหรือจัดเตรียมทรัพยากรทั้งที่เป็นวัตถุและบุคคลเพื่อสนับสนุนงาน/โครงการต่างๆ

- ส่งเสริมและพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ

- การบริหารจัดการเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

- มีการจัดทำโครงการ/งาน/ปฏิทินปฏิบัติงาน และประเมินผลงานประจำปีของฝ่ายบริหาร

ทั่วไป

3) มีการแบ่งกลุ่มงานในสถานศึกษาไว้อย่างชัดเจน

- ร่วมมือ ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องเพื่อให้งานสำเร็จเป็นผลดี

4) มีการจัดการความรู้ภายในหน่วยงาน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานสู่ความสำเร็จ

- ส่งเสริมบุคลากรในฝ่ายให้เข้ารับการศึกษาตามความเหมาะสม

5) มีความพร้อมในการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้มีคุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพครู

6) มีสายการบังคับบัญชาสั้นทำให้สามารถตัดสินใจหรือสั่งการได้อย่างรวดเร็ว

7) มีกระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และปัจจัยแวดล้อมที่เป็นปัจจุบันและเหมาะสม

- พัฒนาอาคารสถานที่ แหล่งเรียนรู้ ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

8) มีข้อมูลสารสนเทศที่เป็นระบบ ในการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

- จัดระบบการบริหารควบคุมดูแลการดำเนินการเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์โรงเรียนทุกรูปแบบ ทั้งภายนอก และภายในโรงเรียน

9) ติดตามประเมินผลและปรับปรุงการจัดระบบบริหารให้มีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านการบริหารงานทั่วไป การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม สดุดท้ายได้สังเคราะห์ และได้นำเสนอเป็นลักษณะของรูปแบบที่มีคุณลักษณะที่มีประสิทธิผล โดยพิจารณาตามกรอบแนวคิดที่ ลักษณะขององค์การที่มีความสามารถโดดเด่นมีการพัฒนาศักยภาพของคนผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อบรม เพื่อสร้างนวัตกรรม ที่ตอบสนองต่อคุณภาพ การศึกษาระดับสูง และใช้ทรัพยากรในการบริหารอย่างคุ้มค่า ในประเด็น ดังนี้

1. ความสามารถโดดเด่น หมายถึง ความสามารถทางด้านบุคคล ความสามารถ ในการบริหารจัดการ ความสามารถในด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในการสร้างผลผลิต ความสามารถในการปรับตัวของโรงเรียนตามสถานการณ์ และสามารถพัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพ

2. พัฒนาศักยภาพของคนผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การพัฒนาคนทั้ง 2 กลุ่ม ได้แก่ ระดับเจ้าหน้าที่ และผู้บริหาร ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่ม โดยการสร้าง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และขยายความรู้ทั่วไป

3. นวัตกรรมที่ตอบสนองต่อคุณภาพการศึกษาระดับสูง หมายถึง องค์ความรู้ที่เหมาะสม ประกอบด้วยนวัตกรรมทางการบริหารจัดการ และนวัตกรรมทางการปฏิบัติงาน

4. การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า หมายถึง การใช้ทรัพยากรทางการบริหารอย่างประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด

การบริหารงานนั้น จะต้องใช้ทั้งศาสตร์ และศิลปะทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่างๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้น ประสบความสำเร็จ ผู้ช่วยงานแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และความต้องการที่ไม่เหมือนกัน จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเอาเทคนิควิธี และกระบวนการบริหารที่เหมาะสมมาใช้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาองค์ประกอบการบริหาร 4 ด้าน คือ 1) การบริหารการศึกษาด้านวิชาการ 2) การบริหารการศึกษาด้านงบประมาณ 3) การบริหารการศึกษาด้านบุคลากร และ 4) การบริหารการศึกษาด้านงานทั่วไป

บรรณานุกรม

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2553-พ.ศ. 2562.

กองพุทธศาสนศึกษา. แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ การพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (พ.ศ.2553-2562) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552.

กิตติ ธีรศานต์. เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกการศึกษา ม.ต้น-ม.ปลาย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2539.

คณะทำงานและคณะอนุกรรมการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557.

ทศพร น้อมวงศ์. “การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ที่มีต่อการจัดการศึกษาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา” สารนิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษาการสอนสิ่งแวดล้อม) บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.

พระมหาอภิสิทธิ์ จักรแก้ว. “การศึกษาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม 1” ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2553.

พระราชวรณี. การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2521.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, มิ่งคลั่งที่ปนี ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, 2546.

วรรณารถ แสงมณี. การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์ ม.ป.พ., 2543.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาพ.ศ.2546. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :www.onab.go.th/ [2553, 13 ธันวาคม].

สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง. “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์” รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542.

